

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Науково-практичний журнал

Scientific and practical journal

**Економіка
Промисловості**
Economy of Industry

Видається з 1997 року

Виходить щоквартально

№ 1 (77)

2017

**Науково-практичний журнал «Економіка промисловості» видається з 1997 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію журналу КВ № 3083 від 25.02.1998 р.
Виходить щоквартально**

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України
(Постанова Президії ВАК України № 1-05/03 від 08.07.2009 р.)

ISSN 1562-109X (Print)
ISSN 2306-532X (Online)

Журнал зареєстровано у Міжнародному центрі
періодичних видань (ISSN International
Center, м. Париж)

Журнал «Економіка промисловості» індексується українською загальнодержавною реферативною базою даних «Україніка наукова» і представлений у **Науковій електронній бібліотеці періодичних видань НАН України**. Видання розміщено в світовій електронній бібліотеці наукової періодики **EBSCO Publishing**. Журнал внесено до світового каталогу наукових періодичних видань **Ulrich's Periodicals Directory**. З листопада 2011 р. видання включено до міжнародної наукометричної бази «Наукова електронна бібліотека **E-Library.Ru** (Російського індексу наукового цитування – **РИНЦ**)». Журнал внесено до переліку журналів міжнародного індексу наукового цитування **Index Copernicus** (Польща). Видання індексується вільно доступною системою **Google Scholar**. З 2013 р. науково-практичний журнал «Економіка промисловості» індексується у міжнародних наукометричних базах: **DRJI** (Directory of Research Journals Index) та **Research Bible** (Токіо, Японія).

Засновники:

Національна академія наук України,
Інститут економіки промисловості,
Інститут регіональних досліджень

E-mail:

RPokotylenko@gmail.com,
admin@econindustry.org.
Web: www.econindustry.org.
Web: iep.donetsk.ua

Адреса редакції:

вул. Желябова, 2,
Київ, Україна, 03057.
Тел.: (044) 200-55-71.
Моб.: (095) 291-03-11

Науково-редакційна рада:

АМОША О.І. (голова редакційної ради, акад. НАН України. Інститут економіки промисловості НАН України), ГЕЄЦЬ В.М. (акад. НАН України. Інститут економіки та прогнозування НАН України), ЛІБАНОВА Е.М. (акад. НАН України. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України), МАМУТОВ В.К. (акад. НАН України. Інститут економіко-правових досліджень НАН України), ВИШНЕВСЬКИЙ В.П. (акад. НАН України. Інститут економіки промисловості НАН України), МАКОГОН Ю.В. (д.е.н., проф. Донецький національний університет), ДЕМЕНТЬЄВ В.В. (д.е.н., проф. Фінансовий університет при Уряді Російської Федерації), ПОГОРЛЕЦЬКИЙ О.І. (д.е.н., проф. Санкт-Петербурзький державний університет, Росія), МАЙБУРОВ І.А. (д.е.н., проф. Уральський федеральний університет ім. першого Президента Росії Б.М. Єльцина, Росія), ПАЙОНК К. (д.е.н., проф. Економічний університет в Познані, Польща).

Редакційна колегія:

ВИШНЕВСЬКИЙ В.П. (головний редактор, акад. НАН України. Інститут економіки промисловості НАН України), БУЛІЄВ І.П. (заст. головного редактора, д.е.н., проф. Інститут економіки промисловості НАН України), ПОКОТИЛЕНКО Р.В. (заст. головного редактора, відповідальний редактор, к.е.н. Інститут економіки промисловості НАН України), ХАРАЗІШВІЛІ Ю.М. (д.е.н., проф. Інститут економіки промисловості НАН України), ЛЯШЕНКО В.І. (д.е.н., проф. Інститут економіки промисловості НАН України), НОВІКОВА О.Ф. (д.е.н., проф. Інститут економіки промисловості НАН України), АЛЕКСАНДРОВ І.О. (д.е.н., проф. Одеський національний політехнічний університет), АНТОНЮК В.П. (д.е.н., проф. Інститут економіки промисловості НАН України), ЗАЛОЗНОВА Ю.С. (д.е.н., ст.н.с. Інститут економіки промисловості НАН України), ЗЕМЛЯНКИН А.І. (к.е.н. Інститут економіки промисловості НАН України), ЗБАРАЗЬКА Л.О. (к.е.н. Інститут економіки промисловості НАН України), СОЛДАК М.О. (к.е.н. Інститут економіки промисловості НАН України), ГАРКУШЕНКО О.М. (секретар редакційної колегії, к.е.н. Інститут економіки промисловості НАН України).

Статті для публікації в науково-практичному журналі відбираються на умовах конкурсу, за результатами внутрішнього та зовнішнього рецензування. Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, власних імен, даних, цитат несуть безпосередньо автори статей. Редакція може не поділяти висловлені в статтях думки та висновки, що не покладає на неї ніяких зобов'язань. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції. Матеріали друкуються мовою оригіналу.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту економіки промисловості НАН України
(протокол № 3 від 22.03.2017 р.)

© Інститут економіки промисловості НАН України
© Економіка промисловості, 2017

ЗМІСТ

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ

Щетілова Т.В. Взаємозв'язок ефективності реструктуризації промислового виробництва, розподілення макроекономічних ризиків і структурних зрушень.....	5
Сембер С.В., Брітченко І.Г., Стойка В.С. Перспективи створення та функціонування кооперативних банків в Україні	22
Тарангул Л.Л., Хомяк М.С. Інституційні аспекти розподілу державних доходів у рамках бюджетного простору регіонів	38
Созанський Л.Й. Інтегральна оцінка ресурсної ефективності промисловості регіонів України.....	51

ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

Сердюк О.С., Трушкіна Н.В. Удосконалення організації збутової діяльності вугледобувних підприємств в умовах нестабільності попиту.....	65
---	----

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ І ВИРОБНИЧИХ КОМПЛЕКСІВ

Лекарь С.І. Міжнародні та вітчизняні реалії функціонування індустріальних парків	80
---	----

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ
ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА, РАСПРЕДЕЛЕНИЯ
МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ РИСКОВ И СТРУКТУРНЫХ СДВИГОВ**

Определена методологическая взаимосвязь макроэкономических рисков, структурных сдвигов и эффективности реструктуризации промышленного производства. Идентификация макроэкономических (секторальных) рисков осуществлена на основе методологического подхода к оценке изменчивости макроэкономического развития. Определены экономико-математические условия достижения эффективной реструктуризации экономики. Проведен эмпирический анализ исследованной методологической взаимосвязи и гипотез об эффективности реструктуризации и влиянии рисков.

Ключевые слова: эффективность реструктуризации промышленного производства, изменчивость макроэкономического развития, макроэкономические (секторальные) риски, эмпирический анализ.

Современное мировое экономическое развитие характеризуется глубокими цивилизационными сдвигами, ростом безвекторных форм, углублением мирового неравенства, увеличением макроэкономических рисков. Геополитическая напряженность возрастает. Экономическая неравномерность по причине взаимозависимости национальных экономик от проблем современности является важной характеристикой нелинейности процессов развития. Некоторые докризисные среднесрочные проблемы, в числе которых слабый рост совокупной факторной производительности, снова выходят на передний план и требуют решения. Эти проблемы проявляются в низких потенциальных и фактических темпах роста, снижении потенциального объема производства, особенно в Украине. Для их возрастания ключевое значение имеют

структурные реформы. Отличия в структурных сдвигах являются основой отличий в продуктивности развития и структурной разбалансированности между странами. Эффективные структурные сдвиги для кризисных стран важны еще и по причине возврата конкурентоспособности и продвижения в глобальных цепочках создания стоимости. Для Украины, которая стремится стать достойным членом Европейского сообщества, процессы конвергенции с развитыми странами и структурных экономических реформ, несмотря на тяжелое бремя современной турбулентной ситуации, важны как никогда.

Отсюда логичным становится решение проблемы регулирования структурных сдвигов в направлении достижения такой реструктуризации экономики, которая позволила бы достичь снижения

макроэкономических рисков, повышения продуктивности и эффективности экономического развития.

Весомый вклад в решение указанной проблемы внесли А. Stockman, D. Acemoglu и F. Zilibotti, M. Obstfeld, J. Greenwood и В. Jovanovic, J. Imbs и R. Wacziarg, M. Koren и S. Tenreiro, G. Saint-Paul [1-7] (методологические основы оценки рисков через изменчивость экономического развития). Следует отметить, что не все выводы данных исследований имеют эмпирическое подтверждение. В частности, утверждение о том, что страны демонстрируют высокую секторальную концентрацию на ранних стадиях развития и на этих стадиях возможности диверсификации, реструктуризации ограничены вследствие дефицита капитала и соответствующих инвестиционных проектов, является позицией D. Acemoglu и F. Zilibotti [2]. Однако при этом эти исследователи так же, как и M. Obstfeld [3], J. Greenwood и В. Jovanovic [4], прогнозируют, что на ранних стадиях развития страны ищут страхование капитала путем инвестирования в более безопасные (даже менее продуктивные) секторы. В частности, D. Acemoglu и F. Zilibotti рассматривают секторы и проекты как взаимозаменяемые [2, с. 711]. Возможно, секторы – неуместные эмпирические копии их теории. Однако, учитывая, что развивающиеся страны – это субъекты наивысших секторальных рисков, неправдоподобно, что они выбирают самые безопасные проекты, как следует из модели упомянутых авторов.

J. Imbs и R. Wacziarg [5] исследовали секторальные паттерны, которые устанавливают взаимосвязь между изменчивостью экономического развития и экономическим ростом. В этой статье авторы сделали акцент на взаимосвязи между макроэкономическими рисками, изменчивостью, уровнем развития и эф-

фективностью реструктуризации, что может рассматриваться как дополнение, развитие указанных исследований.

Оценкам влияния перемещения рабочей силы из сельского хозяйства в другие отрасли (структурные сдвиги) на рост продуктивности в развивающихся странах посвящены работы D. Poirson, E. Bloom, D. Canning, Pia N. Malaney, R. Dekle, G. Vandembroucke [8-10]. В Украине вопросам структурных сдвигов уделено внимание в работах В.М. Гейца, А.А. Чухно, А.Г. Осауленко, Л.В. Шинкарук [11-14] и др. Однако следует отметить, что большая часть научно-эмпирической литературы относительно межстрановых отличий в росте доходов, продуктивности акцентирует внимание на значимости институционального качества и человеческого капитала. Эмпирические научные источники в части детерминантов продуктивности, тем более общей факторной продуктивности, ограничены, также ограничены эмпирические проверки относительно соотношения макроэкономических рисков, структурных сдвигов и их влияния на эффективность реструктуризации промышленного производства и экономики в целом в Украине.

Целями данной статьи являются определение методологической взаимосвязи макроэкономических рисков, структурных сдвигов и эффективности реструктуризации промышленного производства (с базированием на методологическом подходе идентификации макроэкономических рисков через изменчивость развития [15-17], методологическом определении структурных эффектов и сдвигов [18]) и эмпирическая проверка выдвинутых гипотез.

Методологическая основа определения взаимосвязи реструктуризации, рисков и структурных сдвигов

Идентификация макроэкономических (секторальных) рисков осуществле-

на основе предложенного методологического подхода к оценке изменчивости макроэкономического развития [15]. В исследовании рассматривается изменчивость резульативного показателя макроэкономического развития – продуктивности (q_j). Продуктивность рассматривается как агрегированная валовая добавленная стоимость (ВДС) на одного занятого, которая является весомым критерием в формировании неоиндустриальной модели экономики. Темп роста ВДС на занятого определенной страны j ($j = 1, \dots, J$) методологически определяется как средневзвешенная сумма темпов роста аналогичного показателя в каждом секторе s - y_{js} :

$$q_j = \frac{\sum_{s=1}^S a_{js} y_{js}}{\sum_{s=1}^S a_{js}}, \quad (1)$$

где веса a_{js} обозначают долю занятых в секторе s страны j .

Акцент на секторальной структуре был мотивацией разложения ВДС страны на сумму добавленных стоимостей разных секторов с потенциально разным уровнем эндогенной изменчивости. Секторальный темп роста y_{js} раскладывался на три составляющих: $\lambda_s, \mu_j, \varepsilon_{js}$ (глобально-секторальную, страновую и остаток) с целью разделения роли агрегированного риска от обусловленного секторальной структурой экономики.

В анализе методологической взаимосвязи макроэкономических рисков и изменчивости экономического развития первой задачей была декомпозиция изменчивости $Var(q_j)$ в соответствующие вариации или ковариации детерминантных составляющих. Для этого изменчивость макроэкономического развития представлялась в матричном виде, который позволил не только ее декомпозиро-

вать, но и интерпретировать с точки зрения макроэкономических рисков. Обозначая через y_j вектор секторальных темпов роста (y_{js}) и a_j вектор секторальных долей занятых (a_{js}), объект исследования $Var(q_j)$ представлен как

$$Var(q_j) = a_j E(y_j y_j') a_j' . \quad (2)$$

Эксплицитно доказанным есть то, что изменчивость продуктивности макроэкономического развития является суммой глобально-секторального ($GSECT_{jt}$), идиосинкратического секторального ($ISECT_{jt}$), странового (CNT_{jt}) рисков и риска ковариации глобально-секторальных и страновых шоков (COV_{jt}) [16]:

$$Var(q_j) = GSECT_j + ISECT_j + CNT_j + COV_j \quad (3)$$

Таким образом, на основе эксплицитных оценок риски рассматриваются как компоненты (части) изменчивости: $GSECT_{jt}$ – часть изменчивости страны j во времени t , соответствующая секторальным шокам, которые являются общими для всех стран; $ISECT_{jt}$ – часть изменчивости, отвечающая идиосинкратическим секторальным шокам с учетом специализации страны j ; CNT_{jt} – часть изменчивости, которая отвечает страновым шокам, и COV_{jt} – компонент изменчивости, отображающий ковариацию секторальных шоков со страновыми шоками во времени t , тоже с фактором макроэкономической специализации.

Другим методологическим способом агрегированная продуктивность (q_j) определяется через секторальные структурные эффекты как сумма секторального реаллокационного эффекта (E_{sect}^{ral}) (связанного с перераспределением труда из низкопродуктивных в высокопроизво-

дительные секторы, в результате которого возрастает агрегированная продуктивность) и эффекта вклада внутрисекторальной продуктивности определенного

сектора в агрегированную продуктивность (E_{sect}^{prod}) [18, с. 65]:

$$\frac{dq_{j,t}}{q_{j,t-1}} = \sum_{s=1}^S da_{js,t} \frac{y_{js,t}}{q_{j,t-1}} + \sum_{s=1}^S \frac{dy_{js,t}}{y_{js,t-1}} \cdot VA_{sh_{js,t-1}}^q, \quad (4)$$

где d – первая разность;

a_{js} – доля занятых в секторе s относительно общего количества занятых в экономике страны j ;

$VA_{sh_s}^q$ – доля валовой добавленной стоимости сектора s в агрегированной ВДС страны j .

Первая составляющая суммы в формуле (4) – это секторальный реаллокационный эффект (E_{sect}^{real}), вторая (E_{sect}^{prod}) является сугубо структурным эффектом. Структурный эффект имеет место, когда в стране есть значительная доля высокопроизводительных секторов с высоким уровнем ВДС, что способствует росту агрегированной продуктивности. Эффект структурных секторальных сдвигов в большей степени связывается с перемещением рабочей силы с определенного сектора в другой, что толкуется как изменение доли занятых с отрицательным знаком. Производительность труда зависит как от структурных секторальных сдвигов, реаллокации трудовых ресурсов, так и межотраслевой разности в уровнях производительности. Следствием таких процессов является как раз проявление структурных секторальных эффектов. Поэтому такие эффекты становятся неотъемлемой составляющей обобщенного анализа методологической взаимосвязи структурных сдвигов и эффективности реструктуризации и экономического развития. Посредством определенных структурных сдвигов можно достичь эффективности развития промышленности через уменьшение макроэкономических рисков, повышение производительности и эффективности реструктуризации.

Согласно целям данной статьи анализ взаимосвязи макроэкономических рисков и структурных сдвигов необходимо увязать с эффективностью реструктуризации производства, которая поможет решить проблему регулирования структурных сдвигов в направлении достижения эффективности развития промышленности. Поэтому необходимым становится определение экономико-математических условий, посредством которых достигается рациональная реструктуризация экономики.

Выдвигается следующая гипотеза: для каждого среднего уровня продуктивности наиболее низкая изменчивость (вариативность) может быть достигнута путем изменения секторального состава продукции (диверсификацией) или секторальной структуры экономики (реструктуризацией) [19, с. 16]. Другими словами, с применением экономико-математических методов необходимо найти ответ на вопрос: как перераспределить удельный вес секторов таким образом, чтобы постоянно удерживать средний уровень продуктивности и достичь наиболее низкой изменчивости (рисков) экономического развития?

При такой постановке гипотезы решением обозначенной проблемы в экономико-математическом смысле является выражение минимальной изменчи-

ности (вариативности) как функции средней продуктивности.

Таким образом, в решении такой обобщенной задачи взаимосвязаны макроэкономические риски (через показатель изменчивости), структурные сдвиги и реструктуризация (перераспределение удельного веса секторов посредством изменения доли занятых в определенных секторах). Одновременно вместе со снижением рисков, изменчивости (вариативности) макроэкономического развития достигается удержание среднего уровня или повышение продуктивности, эффективности как самой реструктуризации, так и эффективности экономического развития в целом.

Эмпирический анализ исследованной методологической взаимосвязи и гипотез об эффективности реструктуризации и влиянии рисков

Для эмпирической проверки выявленной методологической взаимосвязи и выдвинутой гипотезы рекомендовано использование данных, которые предоставляются Организацией экономического сотрудничества и развития (OECD) относительно структурного анализа экономики (STAN database for Structural Analysis ed2008), редакция 2008 г., ISIC Rev.4 (Международная стандартная промышленная классификация) [20].

Данные отображают ежегодные показатели относительно занятых и валовой добавленной стоимости, дезагрегированные по секторам экономики, которые содержат в том числе добывающую и обрабатывающую отрасли промышленности, сельское хозяйство и отрасли услуг для стран-членов ОЭСР. Исходя из того, что в анализе используются относительные показатели: ВДС на занятого и доля занятых в секторе к общему количеству занятых в экономике, отличие, обусловленное разностью национальных валют, нивелируется. Изменчивость тем-

па роста добавленной стоимости на рабочего в стране j и секторе s (y_{jst}) рассматривается во времени, базовым является 2000 год. С целью приведения показателей валовой добавленной стоимости каждой страны к сопоставимому виду использовались индексы-дефляторы из STAN-данных. Таким образом, темпы роста ВДС на занятого в определенном секторе имеют сравнимую динамику.

Для анализа выбраны страны с разным уровнем и моделями экономического развития, разнообразным географическим расположением: США, западноевропейские – Дания, Австрия, Германия, Италия, Бельгия, восточноевропейские – Чехия, Украина. Анализируются основные секторы промышленности – добывающие и перерабатывающие отрасли, электроэнергетика и сельское хозяйство как весомый сектор материального производства в определенных странах, в том числе в Украине. Расчеты произведены на основе предложенных моделей в программе *MS Excel*.

Макроэкономические и секторальные риски идентифицированы в анализе детерминантов изменчивости экономического развития каждой страны (табл. 1). Колонка 2 табл. 1 отображает рассчитанные значения компонента изменчивости развития – глобального секторального риска $GSECT_{jt} = a_{jt} \hat{\Omega}_{\lambda} a'_{jt}$. Ключевой элемент этого компонента – это вариация-ковариация глобально-секторальных шоков $\hat{\Omega}_{\lambda}$, измеряющая эндогенный риск определенных секторов, который является общим для всех стран. Следующая колонка (3) отображает идиосинкратический секторальный рискованный компонент $ISECT_{jt} = a_{jt} \hat{\Omega}_{\varepsilon_j} a'_{jt}$.

Высокий уровень идиосинкратического секторального риска наблюдается в Украине (1,1%). Высокие позиции

Расчетные данные макроэкономических и секторальных рисков
развития стран мира, доли ед.¹

Страны	Риски						
	<i>GSECT</i>	<i>ISECT</i>			<i>CNT</i>	<i>COV</i>	<i>VAR(q)</i>
		в т.ч.	<i>HERF</i>	<i>AVAR</i>			
1	2	3	4	5	6	7	8
США	0,181	0,00052	0,007	0,0753	0,15279	-0,062	0,272
Дания	0,346	0,00108	0,013	0,0810	0,29443	-0,118	0,524
Австрия	0,710	0,00252	0,024	0,1045	0,60666	-0,254	1,065
Германия	0,656	0,00211	0,031	0,0685	0,55273	-0,208	1,002
Финляндия	0,691	0,00228	0,025	0,0908	0,58607	-0,240	1,039
Италия	0,847	0,00270	0,034	0,0783	0,71665	-0,133	1,433
Бельгия	0,320	0,00101	0,014	0,0702	0,27189	-0,171	0,423
Чехия	1,476	0,00452	0,064	0,0708	1,24335	-0,224	2,500
Украина	1,673	0,01095	0,042	0,2639	1,46098	-0,608	2,537

¹ Рассчитано автором на основе первоначальных данных из источника [21].

занимают: Австрия (0,25%), Италия (0,27%), Финляндия (0,22%), наиболее низкую – США (0,05%). Величина этого риска декомпозирована в показатели секторальной концентрации Херфиндаля $HERF_{jt}$ (колонка 4) и средней индивидуальной секторальной вариации $AVAR_{jt}$ (колонка 5) и измерена соответственно по странам: Украина – 4,2 и 26,4%, Австрия – 2,4 и 10,5, Италия – 3,4 и 7,8, Финляндия – 2,5 и 9,1, США – 0,7 и 7,5%.

Как видим, страны с самыми высокими уровнями концентрации – Чехия (6,4%), Украина (4,2%), Италия (3,4%), Финляндия (2,5%), с более низкими уровнями – Бельгия (1,4%) и Дания (1,3%), с наиболее низким уровнем концентрации экономики – США (0,7%). Наибольшая средняя индивидуальная вариация $AVAR$ наблюдается в Австрии (10,5%), в то время как все другие страны демонстрируют средний уровень индивидуальной вариации – 7-9%. В Украине такой показатель достиг 26,4%.

Колонка 6 отображает специфические для страны (страновые) риски

CNT_{jt} . Тенденции распределения мест по уровню странового риска в анализируемых странах: в Украине – 1,46 ед., в Чехии – 1,24, в Италии – 0,72 ед. CNT_{jt} равнялся 0,27 ед. в Бельгии, 0,29 ед. в Дании. Внутренняя макроэкономическая ситуация была наиболее безопасной в США (уровень $CNT_{jt} = 0,15$ ед.).

В колонке 7 определена секторально-страновая ковариация COV_{jt} . Следует отметить, что COV_{jt} имеет отрицательные значения, которые свидетельствуют о расхождении динамических циклов страновых и секторальных шоков и взаимном их погашении. Это, в свою очередь, в значительной мере повлияло на общую изменчивость макроразвития $Var(q_j)$ (колонка 8), в частности, ощутило уменьшило ее уровень в анализируемых странах в 2011 г.: в Украине – до 2,537 ед., Чехии – до 2,5, Италии – до 1,433, США – до 0,272 ед.

Влияние отдельных компонентов изменчивости развития распределилось следующим образом:

Украина – $2,537 = 1,673 + 0,011$ [в т.ч. $0,042 \times 0,264$] + $1,461 - 0,608$, т.е.

$Var(q_j) = GSECT_{jt} + ISECT_{jt}$ [в т.ч. $HERF_{jt} \times AVAR_{jt}$] + $CNT_{jt} + COV_{jt}$

Чехия – $2,5 = 1,476 + 0,005$ [в т.ч. $0,064 \times 0,071$] + $1,243 - 0,224$

Италия – $1,433 = 0,847 + 0,003$ [в т.ч. $0,034 \times 0,078$] + $0,717 - 0,133$

Тенденции влияния макроэкономических рисков на изменчивость развития почти не изменились: весомое значение имел страновой риск с максимальным влиянием в Украине (1,46 ед.), в Чехии – (1,24), меньшим – в Италии (0,72). Второй по влиянию – глобально-секторальный детерминант, обусловленный состоянием добывающего сектора промышленности в анализируемой группе стран ($\max GSECT_{jt} = 0,911$ ед.). Противоположное по сравнению с 2001 г. имела влияние отрицательная ковариация страновых и секторальных шоков, которое положительно отразилось на макроэкономическом развитии очерченной анализом части мира: максимально – в Чехии ($COV_{jt} = -0,224$ ед.), в Италии ($COV_{jt} = -0,133$ ед.), в Украине ($COV_{jt} = -0,608$ ед.). Минимальное влияние из детерминантных составляющих имела идиосинкратическая секторальная, в частности, в перерабатывающем секторе. Это объясняется незначительным изменением как показателя концентрации (индекса Херфиндала $HERF_{jt}$) – он уменьшился в Украине на 2,7%, в Чехии – на 1,2, в Италии – на 1,1%, так и средней вариации $AVAR_{jt}$, которая возросла на 1,7% за анализируемый период в Украине, в Чехии – уменьшилась на 0,4%, в Италии – снизилась на 0,2%.

Следует отметить, что высокие уровни как глобально-секторальных, так и страновых рисков обусловлены высокой макроэкономической изменчиво-

стью. В частности, в странах высокой изменчивости макроэкономического развития – Украине, Чехии и Италии (2,537; 2,5; 1,433 ед. соответственно) наблюдаются самые высокие уровни глобально-секторального влияния (1,673; 1,476 и 0,847 ед.) и странового (1,461; 1,243 и 0,717 ед.). Необходимо подчеркнуть, что определенное влияние на рост макроэкономической изменчивости имела и средняя индивидуальная секторальная вариация $AVAR_{jt}$: самая высокая отмечена в Украине (0,264 ед.), ниже – в Италии (0,078 ед.), Чехии (0,071 ед.). Таким образом, подтверждается вторая часть гипотезы, выдвинутой в исследованиях [17; 20], относительно увеличения макроэкономических рисков вследствие высокой степени специализации экономики в секторах с высокой эндогенной изменчивостью, которая обуславливает высокую агрегированную макроэкономическую изменчивость.

Результаты анализа взаимосвязи изменчивости, макроэкономических (секторальных) рисков и уровней развития стран показали, что общие тенденции с 2011 г. свидетельствуют о снижении глобально-секторальных рисков, идиосинкратических секторальных рисков и их составляющих – индекса концентрации и средней индивидуальной вариации. В целом наблюдается снижение идиосинкратических секторальных рисков по указанным странам за счет уменьшения индексов концентрации (значение средних индивидуальных вариаций $AVAR_{jt}$ по отдельным странам изменились в разных направлениях: в Германии и Бельгии уровни остались стабильными, в Австрии, Италии, Чехии – уменьшились, а в США, Дании, Финляндии, Украине – возросли).

Результаты расчетов влияния структурных секторальных эффектов на изменение агрегированной производи-

тельности труда стран по сравнению с базовым 2000 г. свидетельствуют о наибольшем влиянии эффекта вклада внутрисекторальной производительности: от 40,6% общего объема изменения производительности труда в Дании (вклад перерабатывающего сектора промышленности) до 98,7% в Финляндии (максимальный вклад перерабатывающего сектора). В Украине вклад указанного выше эффекта составил 127,2% (максимальное влияние добывающего сектора промышленности).

Структурный эффект (E_{sect}^{prod}), соответствующий вкладу внутрисекторальной продуктивности определенного сектора в агрегированную продуктивность, по всем анализируемым странам имеет положительное значение: в Украине – 4,487 ед. (максимальный вклад добывающего сектора (46,3% от общей величины E_{sect}^{prod}), на уровне 33% – перерабатывающего, минимальное влияние – электроэнергетики (около 6%).

Реаллокационный эффект, связанный с перераспределением труда из низкопродуктивных в высокопроизводительные секторы, имел отрицательное влияние на рост совокупной производительности труда во всех без исключения выбранных для анализа странах. В частности, в Украине он составил почти 15% от общей величины роста производительности труда, причем отрицательная реаллокация произошла во всех анализируемых секторах, наибольшее отрицательное влияние имели процессы в перерабатывающей отрасли (-23,4%) и сельском хозяйстве (-18,9%), минимальное – в электроэнергетике (-0,34%). Изменение доли занятых в соответствующих секторах относительно всей экономики составило -5,4; -4,8; -0,1% соответственно.

Самая высокая доля занятых в сельскохозяйственном секторе относительно общего количества в экономике Украины

по сравнению с другими анализируемыми странами свидетельствует о ее специализации именно в этом секторе, но в последнее время эта доля снижается, что свидетельствует о перемещении рабочей силы в другие отрасли экономики, в частности, в сферу услуг.

В других анализируемых странах реаллокационный эффект имеет тоже отрицательное значение и приблизительно равномерное влияние на изменение совокупной производительности труда: от минимального отрицательного значения -0,036 ед. в Германии (максимальный отток занятых состоялся на уровне -2,2% в перерабатывающей отрасли среди прочих) до максимально отрицательного -0,075 ед. в Финляндии (в других странах – колебание на уровне $-0,5 \div (-0,6)$ ед.).

Следует отметить, что производительность труда в несельскохозяйственных отраслях в целом в мире приблизительно в три раза выше, чем в сельском хозяйстве. В странах Азии данная разница еще больше. Это свидетельствует о том, что перемещение из сельского хозяйства в промышленность и сферу услуг значительно и положительно повлияло на уровень производительности в странах Азии. Структурные отраслевые сдвиги помогли странам Азии приблизиться к уровням производительности США прежде всего из-за быстрого перемещения рабочей силы из сельского хозяйства стран Азии и благодаря более высоким первоначальным отличиям в межотраслевой производительности этих стран.

Негативность агрегированного реаллокационного эффекта определяется перемещением рабочей силы (как изменение с отрицательным знаком), что является весомым фактором в случаях, когда количество секторов с отрицательным изменением численности занятых преобладает в экономике. Для роста аг-

регированной продуктивности в экономике в целом, даже если занятые мигрируют к более продуктивным секторам, требуются экономические условия для роста производительности труда в секторах с низким ее уровнем. В результате анализа определены необходимые условия:

1) адекватный рост производительности труда в процессе роста численности занятых;

2) превалирование количества секторов с положительными реалокационными эффектами над секторами с отрицательными реалокационными эффектами.

Результаты эмпирического анализа методологической взаимосвязи макроэкономических рисков, структурных сдвигов, объединенной с эффективностью реструктуризации материального производства отображены в табл. 2-4.

Таблица 2

Доли занятых по секторам экономики стран до минимизации изменчивости макроэкономического развития $Var(q_j)$ ¹

Страна	Отрасль			
	сельское хозяйство	добывающий сектор	перерабатывающий сектор	электроэнергетика
США	0,027	0,057	0,010	0,013
Дания	0,042	0,035	0,040	0,032
Австрия	0,058	0,049	0,058	0,049
Германия	0,056	0,047	0,055	0,046
Финляндия	0,057	0,048	0,057	0,048
Италия	0,062	0,059	0,059	0,052
Бельгия	0,040	0,034	0,039	0,031
Чехия	0,081	0,075	0,079	0,071
Украина	0,087	0,081	0,086	0,078

¹ Рассчитано автором на основе первоначальных данных из источника [21].

Таблица 3

Доли занятых по секторам экономики стран после минимизации изменчивости макроэкономического развития $Var(q_j)$ ¹

Страна	Отрасль			
	сельское хозяйство	добывающий сектор	перерабатывающий сектор	электроэнергетика
Дания	0,026	0,001	0,112	0,010
Австрия	0,057	0,001	0,144	0,012
Германия	0,016	0,002	0,174	0,012
Финляндия	0,047	0,003	0,151	0,010
Италия	0,039	0,001	0,181	0,011
Бельгия	0,013	0,001	0,119	0,010
Чехия	0,032	0,007	0,250	0,017
Украина	0,167	0,026	0,11	0,029

¹ Рассчитано автором.

Таблица 4

Расчетные данные макроэкономических и секторальных рисков развития стран мира после минимизации изменчивости макроэкономического развития $Var(q_j)$, доли ед.¹

Страны	Риски						
	GSECT	ISECT			CNT	COV	VAR(q)
		в т.ч.	HERF	AVAR			
1	2	3	4	5	6	7	8
США	0,078	0,00086	0,004	0,2007	0,15279	-0,105	0,126
Дания	0,150	0,00117	0,006	0,2090	0,29443	-0,164	0,281
Австрия	0,309	0,00239	0,012	0,2074	0,60666	-0,337	0,581
Германия	0,281	0,00218	0,011	0,2076	0,55273	-0,307	0,529
Финляндия	0,298	0,00231	0,011	0,2075	0,58607	-0,325	0,561
Италия	0,365	0,00284	0,014	0,2094	0,71665	-0,207	0,877
Бельгия	0,138	0,00109	0,005	0,2092	0,27189	-0,248	0,163
Чехия	0,632	0,00489	0,024	0,2082	1,24335	-0,326	1,555
Украина	0,743	0,00574	0,028	0,2079	1,46098	-0,757	1,453

¹ Рассчитано автором.

Распределение доли занятых по секторам экономики анализируемых стран до минимизации изменчивости макроэкономического развития $Var(q_j)$ представлено в табл. 2, в табл. 3 – после минимизации $Var(q_j)$. Выше указано, что процедура минимизации изменчивости является экономико-математическим условием удержания среднего уровня или повышения продуктивности и эффективности как самой реструктуризации, так и эффективности экономического развития в целом.

Результаты анализа показывают, что для уменьшения изменчивости макроразвития, повышения продуктивности, рационализации структуры экономики США с 2011 г. должны были бы перераспределить долю занятых в пользу перерабатывающего сектора с 1 до 8,2% за счет уменьшения аналогичного показателя в сельскохозяйственном секторе (с 2,7 до 1,4%), в добывающем (с 5,7 до 0,5%), электроэнергетике (с 1,3 до 0,6%). В Украине картина результатов иная: доля занятых по секторам экономики в

результате минимизации изменчивости макроразвития изменилась следующим образом: в добывающем секторе – с 8,1 до 2,6%, перерабатывающей отрасли – с 8,6 до 11, электроэнергетике – с 7,8 до 2,9, в сельскохозяйственном секторе – с 8,7 до 16,7%.

Данные результаты свидетельствуют о том, что для эффективного макроразвития Украине следует развивать те отрасли экономики, во-первых, в которых специализируется страна, во-вторых, для развития которых есть соответствующие страновые условия (абсолютные или относительные преимущества) и, в-третьих, которые имеют более высокий удельный вес валовой добавленной стоимости для продвижения продукции соответствующих секторов экономики в глобальных цепочках создания стоимости на международных рынках.

В табл. 4 отображены результаты относительно изменения величины (в абсолютном значении) исследованных макроэкономических рисков с учетом

проведенной математической операции по минимизации изменчивости $Var(q_j)$.

Сравнение результатов с первоначальными расчетными данными, приведенными в табл. 1, свидетельствует о следующем:

значительно снизились уровни глобально-секторальных рисков ($GSECT$) за десять лет по анализируемым странам мира: максимальное уменьшение состоялось в Украине – 0,9 ед. и в Чехии – 0,8, в США – 0,1, Дании – 0,2, Австрии – 0,4 ед.;

картина по идиосинкратическим рискам неравномерная: в США наблюдается некоторое увеличение с 0,05 до 0,09%, по другим странам – незначительное изменение (почти стабильные значения), в Украине – снижение риска почти в 2 раза: с 1,1 до 0,6%. Основным фактором такого изменения стало резкое уменьшение секторального индекса концентрации Херфиндаля $HERF_{jt}$ (средняя индивидуальная вариация $AVAR_{jt}$ при этом осталась неизменной). Индекс концентрации $Herfindahl$ a_j a'_j большой в той стране, которая специализируется в небольшом количестве секторов (индекс концентрации $Herfindahl$ достигает максимума, когда страна тотально концентрирована в одном секторе ($a_{js} = 1$ и $a_{j\bar{s}} = 0$ для $s \neq \bar{s}$) и наименьшего значения в случае равномерного распределения секторов по специализации $a_{js} = 1/S$ для всех s). В Украине этот показатель по результатам анализа уменьшился в 1,5 раза: с 4,2 до 2,8%;

CNT_{jt} – часть изменчивости, отвечающая страновым шокам, осталась неизменной, т.е. страновые риски не увеличились;

COV_{jt} – ковариация глобально-секторальных шоков со страновыми шоками в абсолютном значении значительно возросла, имеет отрицательный знак, поэтому свидетельствует об увеличении расхождения динамических циклов страновых и секторальных шоков и еще большую возможность их взаимного погашения: наибольшем в Украине – на 14,9% и в Чехии – на 10,2%.

Таким образом, согласно приведенным расчетам рационализация структуры экономики не только позволяет удерживать средний уровень продуктивности, но и обеспечивает значительное снижение макроэкономических рисков (или удержание на стабильном уровне), соответственно и уменьшение макроэкономической изменчивости (вариативности), рост расхождения динамических циклов страновых и секторальных шоков с большей возможностью их взаимного погашения. Все это – тенденции, которые повышают эффективность макроэкономического развития и промышленности через эффективность реструктуризации экономики.

Выводы и предложения

1. В результате эмпирического анализа взаимосвязи макроэкономических рисков, структурных сдвигов и эффективности реструктуризации материального производства на основе предложенных экономико-математических методов доказаны выдвинутые гипотезы: 1) относительно достижения наиболее низкой изменчивости (вариативности) и макроэкономических рисков для каждого среднего уровня продуктивности макроразвития путем изменения секторальной структуры экономики (реструктуризацией); 2) относительно увеличения макроэкономических рисков вследствие высокой степени специализации экономики в секторах с высокой эндогенной изменчивостью. Гипотезы подтверждены стати-

стическими расчетами на основе первоначальных данных OECD (Организации экономического сотрудничества и развития) в части структурного анализа экономики (*STAN database for Structural Analysis ed2008, ISIC Rev.4*).

2. Негативность агрегированного структурного реаллокационного эффекта определяется перемещением рабочей силы (как изменение с отрицательным знаком), что является весомым фактором влияния на продуктивность в случаях, когда количество секторов с отрицательным изменением численности занятых преобладает в экономике. Для роста агрегированной продуктивности в экономике в целом даже при условии миграции занятых к более продуктивным секторам требуется определенный лаг времени, соответствующие стимулы и экономические условия для роста производительности труда в секторах с низким ее уровнем. Такими необходимыми экономическими условиями определены:

адекватный рост производительности труда в процессе роста численности занятых;

превалирование количества секторов с положительными реаллокационными эффектами над секторами с отрицательными реаллокационными эффектами.

3. Данные результатов эмпирического анализа свидетельствуют, что для эффективного макроэкономического развития Украине следует развивать те отрасли экономики, во-первых, в которых специализируется страна, во-вторых, для развития которых есть соответствующие страновые условия (абсолютные или относительные преимущества) и, в-третьих, которые имеют более высокий удельный вес валовой добавленной стоимости для продвижения продукции соответствующих секторов экономики в глобальных цепочках создания стоимости на между-

народные рынки. В частности, в целях уменьшения изменчивости макроразвития, повышения производительности, рационализации структуры экономики Украина должна перераспределить долю занятых из добывающего сектора (с 8,1 до 2,6%) и электроэнергетики (с 7,8 до 2,9%) в пользу перерабатывающей отрасли (с 8,6 до 11%) и сельскохозяйственного производства (с 8,7 до 16,7%). Не обязательным является выполнение таких условий в абсолютных значениях, важнее придерживаться определенных пропорций в соотношении занятых в определенных секторах экономики.

4. Предложенная рационализация структуры экономики имеет результатом не только удержание среднего уровня продуктивности, но и значительное снижение макроэкономических рисков (или удержание на стабильном уровне), соответственно и уменьшение макроэкономической изменчивости (вариативности), возрастание расхождения динамических циклов страновых и секторальных шоков с большей возможностью их взаимного погашения. В частности, реструктуризация, полученная как результат анализа, значительно снижает уровни глобально-секторальных рисков по странам мира, в Украине идиосинкратический риск, несмотря на незначительные его изменения в других странах, снизился почти в 2 раза: с 1,1 до 0,6%. Основным фактором такого изменения явилось резкое уменьшение секторального индекса концентрации Херфиндаля, что свидетельствует еще и об уменьшении монополизации экономики и рациональном распределении секторов по специализации. В Украине этот показатель по результатам анализа уменьшился наибольшими темпами – в 1,5 раза.

Такие тенденции повышают эффективность макроэкономического развития через эффективность реструктуризации

промышленности и экономики в целом. Одновременно вместе со снижением рисков, макроэкономической изменчивости (вариативности) достигается повышение продуктивности экономического развития.

5. В процессе реструктуризации следует учитывать потенциальные выгоды наличия недиверсифицированной производственной структуры. Очевидно, некоторые секторы являются более продуктивными, чем другие. Экономия за счет роста эффекта масштаба производства, прибыль от торговых операций (например, вследствие абсолютных преимуществ по причине избытка природного ресурса) могут быть факторами формирования высокорисковой секторальной структуры. Технологические барьеры, институциональные ограничения, например, могут ограничивать подвижность входов через секторы.

Поскольку страны развиваются, они могут преодолеть разрыв между их уровнем изменчивости и минимальной изменчивостью, которого они могли бы достичь вследствие эффективной реструктуризации (диверсификации). Иначе говоря, негативная составляющая макроэкономического развития – изменчивость может быть снивелирована позитивной составляющей развития – ростом продуктивности.

Выполнение условий, определенных в данном исследовании, по крайней мере, приближение к ним на практике, позволит достичь повышения эффективности развития промышленности путем увеличения средней производительности труда, которая со временем приведет к перемещению рабочей силы и капитала из отраслей с более низкой валовой добавленной стоимостью в отрасли с более высокой ВДС (эффект структурных сдвигов), что является весомым критерием в формировании неоиндустриальной модели экономики.

В качестве перспектив дальнейших научных исследований по проблеме следует рассматривать оценку влияния открытости экономики на изменчивость макроэкономического и промышленного развития и уровень рисков, на возможности процесса реструктуризации экономики. Существуют различные точки зрения на влияние шоков цен на биржевые товары, мировых процентных ставок, долговых кризисов на изменчивость уровней промышленного производства: от негативного до ограничивающего изменчивость так называемого «дисциплинирующего» эффекта. Это требует как развития соответствующих методов оценивания, так и дополнительных эмпирических подтверждений.

Литература

1. Stockman A.C. Sectoral and national aggregate disturbances to industrial output in seven European countries. *Journal of Monetary Economics*. 1998. Vol. XXI. P. 387-409.
2. Acemoglu D., Zilibotti F. Was Prometheus unbound by chance? Risk, diversification and growth. *Journal of Political Economy*. 1997. Vol. CV. P. 709-751. DOI: <https://doi.org/10.1086/262091>
3. Obstfeld M. Risk taking, global diversification and growth. *American Economic Review*. 1994. Vol. LXXIV. P. 1310-1329.
4. Greenwood J., Jovanovic B. Financial development, growth and the distribution of income. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. XCVIII. P. 1076-1107. DOI: <https://doi.org/10.1086/261720>
5. Imbs J., Wacziarg J. Stages of diversification. *American Economic Review*. 2003. Vol. XCIII. P. 63-86. DOI: <https://doi.org/10.1257/000282803321455160>
6. Koren M., Tenreyro M. Technological diversification. *American Economic Review*. 2013. Vol. 103, P. 378-414. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.103.1.378>

7. Saint-Paul G. Technological choice, financial markets and economic development. *European Economic Review*. 1992. Vol. XXXVI. P. 763-781. DOI: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(92\)90056-3](https://doi.org/10.1016/0014-2921(92)90056-3)

8. Poirson H. Factor Reallocation and Growth in Developing Countries. *IMF Working Paper 00/94*. Washington: International Monetary Fund.

9. Bloom D.E., Canning D., Malaney P.N. Demographic Change and Economic Growth in Asia. *CID Working Paper No. 15* (Cambridge, Massachusetts: Center for International Development at Harvard University). 1999.

10. Dekle R., Vandenbroucke R. *A Quantitative Analysis of China's Structural Transformation* (unpublished; University of Southern California). Available at: <http://ssrn.com/abstract=902497>.

11. Гец В.М. Проблемность структурных трансформаций экономики стран с развивающимися рынками. *Економіка та прогнозування*. 2009. № 1. С. 54-69.

12. Чухно А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі. *Економіка України*. 2007. № 3. С. 60-67.

13. Осауленко О.Г. Оцінка ефективності міжгалузевих зрушень в промисловості в перехідний період. *Статистика України*. 2000. № 3. С. 8-14.

14. Шинкарук Л.В. Структурний і соціальний аспекти оцінки пропорційності та диспропорційності в економіці. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 4 (48). С. 71-78.

15. Щетілова Т.В. Дослідження співвідношення між змінністю економічного розвитку і макроекономічними ризиками: методологічний аспект. *Економические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины*; редкол.: Землянкин А.И. (отв. ред.) и др. Донецк: ИЭП НАН Украины. 2007. С. 369-377.

16. Щетілова Т.В. Методологічні засади варіативно-декомпозиційного аналізу джерел змінності як детермінанти економічного розвитку. *Nowoczesnych naukowych osiagniec. Ekonomiczne nauki: Przemysl: Nauka i studia*. 2008. Тум 5. Str. 69-73.

17. Щетілова Т.В. Вплив детермінантів змінності на результативність макроекономічного розвитку країн: емпіричний аналіз *Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ*. Стамбул-Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2010. С. 143-148.

18. Щетілова Т.В. Методологічний вимір структурних зрушень у розвитку макроекономічних систем *Формування мереж прикордонного співробітництва України*. Чернівці: ЧТЕІ КНЕУ, 2011. С. 64-67.

19. Щетілова Т.В. Изменчивость и продуктивность макроэкономического развития как ключевые параметры достижения рациональной реструктуризации экономики. *Менеджмент, маркетинг, предпринимательство: проблемы и перспективы развития*. Симферополь: НО "Economics", 2014. С. 15-20.

20. Щетілова Т.В. Ризики і рівні макроекономічного розвитку: міжкраїнова емпірична оцінка взаємозв'язку. *Зовнішня торгівля*. 2009. № 5-6. С.75-83.

21. STAN Database for Structural Analysis. – Режим доступу: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STANINDICATORS> (Дата звернення 21.10.2016).

References

1. Stockman, A.C. (1998). Sectoral and national aggregate disturbances to industrial output in seven European countries. *Journal of Monetary Economics*, XXI, 387-409.

2. Acemoglu, D. (1997). Was Prometheus unbound by chance? Risk, - and growth. *Journal of Political Economy*, CV, 709-751. DOI: <https://doi.org/10.1086/262091>
3. Obstfeld, M. (1994) Risk taking, global diversification and growth. *American Economic Review*, LXXIV, 1310-1329.
4. Greenwood, J., & Jovanovic, B. (1990). Financial development, growth and the distribution of income. *Journal of Political Economy*, XCVIII, 1076-1107. DOI: <https://doi.org/10.1086/261720>
5. Imbs, J., & Wacziarg, R. (2003). Stages of diversification. *American Economic Review*, XCIII, 63-86. DOI: <https://doi.org/10.1257/000282803321455160>
6. Koren, M., & Tenreyro, S. (2013). Technological diversification. *American Economic Review*. 103, 378-414. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.103.1.378>
7. Saint-Paul, G. (1992). Technological choice, financial markets and economic development. *European Economic Review*, XXXVI, 763-781. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.103.1.378>
8. Poirson, H. (2000). Factor Reallocation and Growth in Developing Countries. *IMF Working Paper*, 00/94. Washington: International Monetary Fund.
9. Bloom, D.E., Canning, D., & Malaney, P.N. (1999) Demographic Change and Economic Growth in Asia. *CID Working Paper*, 15. Cambridge, Massachusetts: Center for International Development at Harvard University.
10. Dekle, R., & Vandenbroucke, G. (2006). A Quantitative Analysis of China's Structural Transformation (unpublished; University of Southern California). Retrieved 01 Nov. 2017, from <http://ssrn.com/abstract=902497>.
11. Geyets, V.M. (2009). The problem of the structural transformation of the economy of emerging markets. *Ekonomika ta prognozuvannya*, 1, 54-69 [in Ukrainian].
12. Chukhno, A. (2007). Economic mechanism and the ways of its improvement at the present stage. *Ekonomika Ukrayini*, 3, 60-67 [in Ukrainian].
13. Osaulenko, O.G. (2000) Assessment of the effectiveness of inter-sectoral shifts in the industry in transition. *Statistika Ukrayini*, 3, 8-14 [in Ukrainian].
14. Shynkaruk, L.V. (2014). Structural and social aspects of the assessment of proportionality and disparities in economics. *Ekonomichniy visnik Natsionalnogo girnichogo universitetu*, 4 (48), 71-78 [in Ukrainian].
15. Shchetylova, T.V. (2007). Study of the relationship between the variability of economic development and macroeconomic risk: methodological aspect. *Ekonomicheskie problemy i perspektivy stabilizatsii ekonomiki Ukrainyi*. Zemlyankin, A.S. (Ed.); The National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of economy of industry. Donetsk: IEP of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
16. Shchetylova, T.V. (2008). Methodological principles of variable-decomposing analysis of the sources of shifts as determinants of economic development. *Modern scientific achievements: IV International Scientific and practical Conference*. (pp. 69-73) [in Ukrainian].
17. Shchetylova, T.V. (2010). The influence of the determinants of shifts on the performance of the macroeconomic development of countries: an empirical analysis. *Problems and prospects of cooperation between the countries of South-Eastern Europe within the black sea economic cooperation and GUAM: collection of scientific works*. Istanbul-Donetsk: DonNU, RF NY-SA in the city of Donetsk, 143-148 [in Ukrainian].
18. Shchetylova, T.V. (2011). Methodological dimension of structural changes in the development of macroeconomic systems. *Formuvannya merezh prikordonnogo*

spIvrobItnitstva Ukrayini. – Chernivtsi: CHTEI KNEU, 64-67 [in Ukrainian].

19. Shchetylova, T.V. (2014). Variability and performance of macroeconomic development as key parameters to achieve a sustainable restructuring of the economy. *Menedzhment, marketing, predprinimatelstvo: problemy i perspektivy razvitiya*. Simferopol: SA “Economics”, 15-20 [in Ukrainian].

20. Shchetylova, T.V. (2009). Risks and the levels of macroeconomic development: cross-country empirical evaluation of the relationship. *Zovnishnya torgivlya*, 75-83 [in Ukrainian].

21. STAN Database for Structural Analysis (2016, October). Organisation for Economic Co-operation and Development. Retrieved from <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STAN%INDICATORS>

Татьяна Володимирівна Щетилова,

канд. екон. наук, с.н.с.

Інститут економіки промисловості НАН України
03057, Україна, м. Київ, вул. Желябова, 2.

E-mail: ritaira@mail.ru.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕФЕКТИВНОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА, РОЗПОДІЛЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ І СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ

Анотація. Визначено методологічний взаємозв'язок макроекономічних ризиків, структурних зрушень й ефективності реструктуризації промислового виробництва. Ідентифікацію макроекономічних (секторальних) ризиків здійснено на основі методологічного підходу до оцінки змінності макроекономічного розвитку. Визначено економіко-математичні умови досягнення ефективної реструктуризації економіки. Виконано емпіричний аналіз методологічного взаємозв'язку і гіпотез щодо ефективності реструктуризації та впливу ризиків.

Ключові слова: ефективність реструктуризації промислового виробництва, змінність макроекономічного розвитку, макроекономічні (секторальні) ризики, емпіричний аналіз.

Tetiana V. Shchetylova

PhD of Economics

the Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine.
03057, Ukraine, Kyiv, 2 Gelabov Str.

E-mail: ritaira@mail.ru.

INTERRELATION OF EFFICIENCY OF INDUSTRIAL PRODUCTION RE-STRUCTURING, ALLOCATION OF MACROECONOMIC RISKS AND STRUCTURAL SHIFTS

The methodological and practical questions of a problem of structural shifts regulation for achievement of effective re-structuring of economy are the research objects of the article. Effective structural shifts are important for the crisis countries for the reason of competitiveness returning and promotion in the global value chains. It is especially important for Ukraine which aspires to become a worthy member of the European community.

Determining of methodological interrelation of macroeconomic (sectoral) risks, structural shifts and efficiency of re-structuring of the industrial production and empirical check of the suggested hypotheses are the purposes of this article. The main hypothesis connects efficiency, macrovariability, diversification and/or re-structuring, and the second hypothesis connects macroeconomic risks, economy specialization, and endogenous variability.

The methodological interrelation of macroeconomic (sectoral) risks, structural shifts and efficiency of re-structuring of industrial production is determined in the article. Economic-mathematical methods including the methods of vector algebra, deterministic models, analysis of variance and decomposition are applied for this purpose. Research is based on the methodological approach of identification of macroeconomic risks through variability of macroeconomic development, and methodological determination of structural effects, shifts. By means of certain structural shifts it is possible to reach effectiveness of development of industry through reduction of macroeconomic risks, increase of productivity, and effectiveness of re-structuring. Therefore the economic-mathematical conditions of achievement of effective re-structuring of economy are determined in the article.

The empirical analysis of the researched methodological interrelation and hypotheses of effectiveness of re-structuring and influence of risks is carried out. The necessary conditions of growth of the aggregate productivity (taking into account migration of labour resources), increase of macroeconomic effectiveness, explicit values of employed share's reallocation in industry and economy sectors are determined as a result of the analysis.

The offered rationalization of the structure of economy results not only in deduction of the average level of efficiency, but also in considerable decrease of macroeconomic risks, macroeconomic variability, increase of discrepancy of dynamic cycles of countries and sectoral shocks with bigger possibility of their mutual extinguishing. Re-structuring as a result of the analysis considerably reduces the levels of the global-sectoral risks of the world countries, in Ukraine - especially level of the idiosyncratic risk (almost in 2 times), the Herfindahl sectoral index of concentration (in 1,5 times). Such tendencies raise the effectiveness of macroeconomic development as a whole through the efficiency of re-structuring of industrial production.

Keywords: efficiency of industrial production re-structuring, variability of macroeconomic development, macroeconomic (sectoral) risks, empirical analysis.

Форматы цитирования:

Щетилова Т.В. Взаимосвязь эффективности реструктуризации промышленного производства, распределения макроэкономических рисков и структурных сдвигов. *Экономика промышленности*. 2017. № 1(77). С. 5-21. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01>.

Shchetylova, T.V. (2017). Interrelation of efficiency of industrial production re-structuring, allocation of macroeconomic risks and structural shifts. *Econ. promisl.* 1(77). 5-21. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.005>

Представлена в редакцию 04.11.2016 г.

Степан Васильович Сембер,*канд. екон. наук, доцент, директор*

Закарпатський регіональний центр соціально-економічних

і гуманітарних досліджень НАН України

88017, Україна, м. Ужгород, вул. Університетська, 21, каб. 508

E-mail: olga.stepan53@gmail.com;

Ігор Геннадійович Брітченко,*д-р екон. наук, професор*

Ужгородський національний торговельно-економічний інститут

88020, Україна, м. Ужгород, вул. Коритнянська, 4, каб. 309

E-mail: ibritchenco@gmail.com.;

Вікторія Степанівна Стойка,*канд. екон. наук, доцент*

Ужгородський національний університет, Ужгород

88017, Україна, м. Ужгород, вул. Університетська, 14а, каб. 405.

E-mail: sv.s.uznu@gmail.com.

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КООПЕРАТИВНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто досвід провідних країн Європи щодо побудови системи даних фінансових інститутів та їх значення для економічного розвитку. Обґрунтовано доцільність створення кооперативних банків на території нашої держави. Акцентовано увагу на проблемах законодавчого та організаційного характеру щодо функціонування таких банківських установ в Україні.

Ключові слова: кооперативні банки, особливості кооперативних банків, проблеми створення, модель системи кооперативних банків, місцеві кооперативні банки, центральний кооперативний банк.

Сучасна промисловість є орієнтованою на потреби споживачів, дигіталізованою і децентралізованою. У зв'язку з цим особливо зростає роль малих і середніх підприємств, які здатні швидко впроваджувати нові технології та гнучко реагувати на зміни попиту й умов зовнішнього середовища. Відповідно зростає і значення гнучких кредитних інституцій, покликаних оперативно забезпечувати ці підприємства необхідними фінансовими ресурсами. До таких інституцій, зокрема, можна віднести кооперативні банки.

Як відомо, кооперативні банки посідають вагомe місце у банківських системах розвинених країн, насамперед, Західної Європи. Особливого значення на-

була їх діяльність у період фінансово-економічної кризи, коли саме такі банківські установи продемонстрували здатність зберігати фінансову стійкість, стабільність й економічну ефективність та зміцнити власні ринкові позиції загалом. У сучасних умовах функціонування та розвитку національного банківського сектору створення та функціонування кооперативних банків є доцільним й актуальним.

Особливостям розвитку та діяльності кооперативних банків присвячено низку публікацій вітчизняних та зарубіжних дослідників. Окремі питання даної проблематики розкриваються в роботах І.С. Бучко, В.В. Гончаренка, О.В. Ман-

© С.В. Сембер, І.Г. Брітченко,
В.С. Стойка, 2017

жури, В.Ю. Марчука, О.М. Музички, Г.В. Кравчука, М.В. Дубини, О.Я. Стойко, О.І. Скаско і Х.Б. Воробець, А.М. Тарантоли, Т. Сьюдека, Е. Гутієреза [1-11]. Так, В.В. Гончаренко [2], О.Я. Стойко [7] та В.Ю. Марчук [4] наголошують на важливості та перспективах відродження кооперативних банків в Україні. О.В. Манжура [3] описує модель кредитно-кооперативної системи України. О.І. Скаско та Х.Б. Воробець [8] акцентують увагу на законодавчих проблемах регулювання та контролю діяльності кооперативних банків і кредитних спілок в Україні. І.Є. Бучко [1], Г.В. Кравчук та М.В. Дубина [6] досліджують світовий досвід функціонування кооперативних банків. Деякі аспекти проблематики розвитку кооперативних банків в Україні розглядалися авторами даної публікації раніше [12-14], проте в сучасних умовах фінансово-економічної кризи перспективи створення даних установ є вкрай актуальними та становлять значний науковий і практичний інтерес.

Мета статті полягає в дослідженні можливостей створення та функціонування кооперативних банків в Україні. Опрацювання даної проблеми потребує вивчення іноземного досвіду розвинених європейських країн, визначення характерних рис та особливостей кооперативних банків, а також окреслення головних проблем стосовно їх практичної діяльності на території нашої держави.

Про масштабність розвитку кооперативного банківського сектору свідчать дані річного звіту Європейської асоціації кооперативних банків за 2012 р., згідно з яким чисельність установ-кооперативних банків становила близько 4000, зокрема, 72000 філій, які обслуговували понад 216 млн клієнтів. Крім того, впродовж 2003-2011 рр. у європейських кооперативних банків середня прибутковість капіталу

становила 7,5%, тоді як для інших банків – 5,7% [16].

Початком розвитку світової кооперації загалом стали такі передумови [15, с. 97]:

економічні – перетворення капіталістичного устрою на домінуючий в економіці європейських країн і США; промислова революція; бурхливе зростання виробництва машин, торгівлі, міст, робітничого класу, нових середніх міських прошарків – основної соціальної бази майбутніх кооперативів;

соціальні – тяжке матеріальне становище осіб найманої праці та значних прошарків малозабезпеченого міського й сільського населення в 40-50-х роках ХІХ ст.;

політичні – прийняття буржуазною державою конституції з правами та свободами людини (право на створення організацій, свобода слова, зборів, виборче право і т.д.);

фінансові – формування національних кредитно-банківських систем, які спростили, здешевили і прискорили надання кредиту;

правові – широкий розвиток акціонерних компаній і видання законів, які регулюють їх діяльність, що дає змогу кооператорам реєструвати свої організації як акціонерні товариства. Початок дії кооперативного законодавства (перший кооперативний закон у світі було прийнято в Англії у 1852 р.);

ідеологічні – просвітницька та практична діяльність основоположників окремих видів кооперативів: споживчих – Р. Оуена і В. Кінга; виробничих – Ф. Буше і Л. Блана; кредитних – Шульце-Деліча і Ф. Райфайзена.

Перші кооперативні банки у Західній Європі почали створюватися в Німеччині. За майже 150-літню історію свого розвитку ці установи перетворились на потужну фінансову систему, що відіграє

важливу роль у німецькому банківському секторі. Сьогодні місцеві кооперативні банки є автономними фінансовими установами, діяльність яких регулюється кооперативним та банківським законодавством Німеччини. Якщо раніше членами таких товариств були ремісники та фермери, то сьогодні переважна більшість понад (13 млн членів) представлена середніми верствами населення. Близько 75% всіх бізнесменів, 80% фермерів і 60% ремісників у країні є членами кооперативних банків [17].

Основою створення кооперативного кредитного сектору в Німеччині стала ідея «самопоміги шляхом взаємодопоміги», яка з'явилась більше 125 років тому і ґрунтувалася на принципах самоврядування та солідарної відповідальності. Сьогодні кооперативні кредитні товариства пропонують універсальний асортимент фінансових послуг, незважаючи на те, що їх діяльність концентрується на отриманні безстрокових і ощадних вкладів, наданні коротко- та середньострокових кредитів своїм членам. Предметом діяльності фольксбанків та райффайзенбанків є проведення традиційних банківських і додаткових операцій, таких як товарні та сервісні: приймання ощадних вкладів; приймання інших вкладів; надання кредитів усіх видів; надання гарантій за членів; платіжно-розрахункові операції; міжнародні операції, у тому числі купівля і продаж готівкової та безготівкової валюти; консультування, посередництво, допомога в управлінні сімейним бюджетом; купівля та продаж на аукціонах, зберігання й управління цінними паперами та іншими цінностями; посередництво або продаж контрактів по заощадженнях на будівництво, страховок тощо; колективна закупівля необхідних товарів; колективний продаж сільгосп-продуктів; постачання товарів членам. Крім того, кооперативні банки Німеччини здійснюють активну благодійницьку діяльність. У середньому кожен банк ви-

трачає близько 5% від прибутку на благодійні цілі, підтримку культури та спорту [18, с. 18].

Слід відзначити, що у зв'язку з постійно зростаючою конкуренцією на ринку банківських послуг кількість регіональних кооперативних банків у Німеччині (як і в інших країнах) поступово зменшується у зв'язку з їх злиттям для підвищення конкурентоспроможності. Після Другої світової війни регіональних банків у Німеччині налічувалось близько 60, у 80-х роках – їх уже було 8, у 90-х – 3 (SGZ-Bank у Франкфурті, WGZ-Bank у Дюссельдорфі та GZB-Bank у Штутгарті), а зараз – 1 (WGZ-Bank). Однак дана тенденція не свідчить про неважливість регіональних кооперативних банків. Навпаки, якраз завдяки їм німецька кооперативна система набула існуючої міцності та фінансової потужності. Регіональні кооперативні банки відіграли надзвичайно важливу роль у становленні системи кооперативного кредиту. У Німеччині (на відміну від інших країн – і в цьому також особливість німецької системи) вони виконали свою історичну місію – зміцнення капіталізації низових кредитних кооперативів і перетворення їх на самостійні потужні фінансові установи, для яких фінансові кооперативні структури регіонального рівня перестали бути життєво важливими [18, с. 19].

Дуже відомою у світі є також австрійська банківська група Райффайзен, яка є найбільшою кооперативною банківською групою Австрії на чолі з центральним банком Raiffeisen Zentralbank Austria AG (RZB-Austria), що є одним із лідерів у Європі. Уся Австрійська Райффайзенівська Група (RZB-Group) представляє найбільшу банківську мережу країни і надає 25% банківських послуг в Австрії, маючи 2350 офісів і 22 тис. працівників. RZB-Group має понад 12 тис. найманих працівників, понад 550 банківських відділень [17]. Група складається з трьох рівнів:

1. Понад 700 місцевих Райффайзенбанків із 2350 філіями;

2. 8 регіональних Райффайзен Ландесбанків.

3. Центральний банк – RZB-Austria.

Особливістю системи народних банків, які разом із групою райффайзенбанків посідають чільне місце у банківському секторі Австрії, є її децентралізоване функціонування. Провідною фінансовою установою народних банків Австрії є Volksbank AG. За організаційно-правовою формою це акціонерне товариство, контрольний пакет акцій якого належить 58 австрійським регіональним народним банкам. До австрійської Volksbank Gruppe на початку 2009 р. входило 63 місцевих народних банки із 545 представництвами. Система обслуговує фінансові потреби 525 тис. членів. У народних банках Австрії працює 5041 співробітник.

Кооперативні організації Австрії відіграли вагомий роль у процесі трансформації та розвитку кооперативних банків у країнах Центральної та Східної Європи. Зокрема, це стосується співпраці у сфері фінансування виробничої та ремісничої сфер, будівництва об'єктів готельного бізнесу, надання лізингових та консалтингових послуг, трансформації кооперативних банківських систем Чехії, Словаччини, Угорщини, Польщі та Словенії та сприяння їх вступу в Міжнародне об'єднання народних банків [19].

Потужною в Європі також є система кооперативних банків Італії, представлена двома групами – *Banche Popolari* (BPs) і *Banche di Credito Cooperativo* (BCCs). Ці дві системи кооперативних банків мають більш децентралізований характер, ніж подібні системи інших країн Західної Європи. Так, Національна асоціація *Banche Popolari*, будучи представницькою організацією, існує переважно для забезпечення ефективного функціонування платіжних систем. Щодо *Banche di Credito Cooperativo*, то слід за-

значити, що при цілковитій автономності вона має більш сформовану систему. На регіональному рівні BCCs об'єднані у 15 федерацій, які, у свою чергу, є членами національного фінансового об'єднання – *Federkasse*.

За останні десять років у результаті швидкого розвитку інформаційних і банківських технологій, а також суттєвих змін у попиті на фінансові послуги у кооперативному банківському секторі Італії відбулися суттєві зміни. Так, злиття окремих банківських установ призвело до зменшення їх кількості та разом з тим до значного збільшення банків «середнього розміру». При цьому значно розширилася мережа філій і відділень, що загострило міжбанківську конкуренцію на місцевих фінансових ринках. Це підштовхнуло і комерційні, і кооперативні банки до освоєння міжнародних ринків фінансових послуг. А ще більш активним цей процес став із розширенням кордонів ЄС. Вихід на зарубіжні фінансові ринки приніс кооперативним банкам стрімке зростання. Останнє стосується передусім *Banche popolari*. За короткий період цей провідний італійський кооперативний банк зміг приєднати до себе ощадні банки, дрібні місцеві комерційні банки (більшість з яких були компаніями з обмеженою відповідальністю), спеціалізовані та кооперативні банки (*Banche di credito cooperativo*). У результаті цього утворилися цілі банківські групи. У більшості випадків відбулися суттєві зміни й у структурі власності, а також зміцнення позицій *banche popolari*. Частка цієї кооперативної банківської групи на фінансовому ринку за останні десять років збільшилася з 16,8 до 21,1%. Зараз вона охопила 27,3% населення країни. Кооперативні банки Італії на початок 2009 р. мали вже 13422 місцевих відділення [20, с. 2-3].

У Нідерландах знаходиться всесвітньо відома система кооперативних банків RABOBANK. Охопивши майже 40% ри-

нку депозитних вкладів Нідерландів, вона на 90% забезпечує потреби сільського сектору країни у кредитних ресурсах. У 2003 р. цією кооперативною банківською системою було надано 24,2 млрд євро кредитів. Загальна кількість клієнтів складає 9 млн. Із цієї кількості 1,3 млн є її членами. Кількість працівників – близько 27 тис. [17]. Система даних кооперативних банків за кількістю низових кооперативних установ та відділень перевищує всі разом узяті голландські комерційні банки.

Основу кооперативної банківської групи становлять 288 автономних місцевих банків, у власності яких перебувають національний кооперативний RABOBANK, банк RABOBANK-International (банківські послуги корпоративному та приватному сектору, інвестиційні послуги) та ряд спеціалізованих установ.

Національний RABOBANK надає консультативну підтримку місцевим Рабобанкам, допомагає регулювати ліквідність та розміщувати тимчасово вільні кошти, здійснює нагляд за платоспроможністю. Місцеві Рабобанки є незалежними кооперативними банками, які мають на меті забезпечення фінансових послуг підприємствам та населенню на місцевому рівні. За часткою ринку, яку він займає, система є найбільшим банком у Нідерландах та посідає 35 місце серед 100 найбільших банків світу, маючи близько 3 тис. відділень (у тому числі 222 зарубіжних офіси у 34 країнах світу) [17].

Дотримання кооперативної структури та принципів діяльності дозволили кооперативній системі RABOBANK досягти вражаючих показників надійності. Про надійність і стабільність RABOBANK свідчить рейтингова оцінка AAA, надана провідними рейтинговими агентствами, а також той факт, що RABOBANK був названий журналом «Глобал Фінанс» одним із 5 найнадійніших банків світу у 2001-2003 рр. Багато рейтингових агенцій називають RABOBANK найміц-

нішим і найбільш кредитоспроможним із недержавних банків світу.

Особливістю системи кредитної кооперації Франції є паралельне існування трьох потужних національних систем кооперативних банків – Credit Agricole, Credit Mutuel та Banque Populaires. Крім цього, законом від 25 червня 1999 р. французькі ощадні каси (Caisses d'epargne) були трансформовані в систему кооперативних банків, які, на думку французьких законодавців, є більш прогресивною формою фінансової установи.

Кооперативна банківська група Креді Агріколь (Credit Agricole) обслуговує дві третини французького аграрного сектору і за розміром капіталу є найбільшим банком у французькій банківській системі та одним із найбільших банків в Європі. Креді Агріколь є кооперативним об'єднанням (групою) з трирівневою структурою: 2629 місцевих кооперативних банків (кас) є основними учасниками 43 регіональних банків, які, у свою чергу, володіють 90% капіталу Національної Каси Креді Агріколь (НККА) та сервісною інфраструктурою системи [17].

Сьогодні Креді Агріколь відіграє визначальну роль на ринках невеликих кредитів Франції, обслуговуючи 15,5 млн клієнтів через свою величезну мережу. Креді Агріколь спочатку був перш за все фінансовою організацією французьких сільгоспвиробників, але згодом розширив свою діяльність на домогосподарства, дрібний бізнес у сфері обслуговування, компанії та місцеві органи влади. Крім традиційних банківських послуг, Креді Агріколь пропонує своїм клієнтам широке коло фінансових послуг, що надаються його інфраструктурними спеціалізованими установами. Креді Агріколь має міцні позиції на ринках капіталів та міжнародних розрахунків завдяки мережі з 150 представництв у 60 країнах. Він розширює свою присутність на перспективних внутрішніх і міжнародних ринках управління активами.

Кооперативні банки Польщі відіграють значну роль у забезпеченні кредитними ресурсами підприємств у сфері АПК. Кооперативні банки почали функціонувати у 1861 р. На початку ринкових відносин нараховувалося 1660 кооперативних банків, розташованих у сільській місцевості. Банк харчової промисловості (Bank Gospodarki Zywnosciowej) обслуговував в основному сільське господарство, він був трансформований у Національний банк кооперативної системи.

Польська кооперативна система складається з трьох рівнів: центральний банк кредитних союзів (BGZ), 9 регіональних і 1200 локальних кооперативних банків. Крім того, паралельно існують три кооперативних банки без участі BGZ. У країні створено Фонд банківських гарантій і Статутний фонд для підприємств середнього і малого бізнесу.

Кооперативні банки в Польщі історично розвивалися як банки для забезпечення банківськими послугами сільських територій, отже, їх основними клієнтами були фермери та члени сільської громади. В умовах підвищення конкуренції з боку комерційних банків, а також унаслідок змін у сільському господарстві відбулася певна переорієнтація кооперативних банків на досягнення власного економічного результату замість забезпечення інтересів членів кооперативних банків. На сьогодні кооперативні банки в Польщі діють як універсальні банки, але зберігається чітка орієнтація на обслуговування сільського господарства та сільських територій [10].

Кредитній кооперації належить провідна роль у кредитуванні сільськогосподарських виробників у країнах Європи. У Фінляндії частка кооперативних банків у кредитуванні сільського господарства складає 58%, у Нідерландах – 90, Японії – 80, Франції – 75, Австрії – 65, Португалії – понад 60, Бельгії – 50, Швеції – 45, Іспанії – 30% [20].

Таким чином, досвід розвинених країн Європи підтверджує, що наявність кооперативних банків та їх продуктивна діяльність стали дієвим інструментом відновлення соціально-економічного розвитку. Незаперечним також є той факт, що дані фінансові інститути здатні ефективно функціонувати не тільки в межах конкретної держави, але і володіти потужною мережею на територіях інших держав і бути одними з найбільших банків світу. Кооперативні банки користуються високим рівнем довіри з боку населення, а також займають значну частку на ринку фінансових послуг. Дані установи функціонують як універсальні, але спостерігається їх орієнтація на обслуговування сільського господарства, фермерства та сільських територій.

Значення кредитної кооперації в забезпеченні стабільності національних економік і банківських систем суттєво зростає в умовах глобальної фінансово-економічної кризи, про що свідчать матеріали звіту МВФ «Кооперативні банки і фінансова стабільність». У результаті дослідження встановлені суттєві переваги кредитно-кооперативного фінансового сектору провідних західноєвропейських держав в умовах кризових явищ у світовій економіці. Головні з них – менша ризикованість та більша стабільність порівняно з комерційними банками через високий рівень капіталізації та стійкості ресурсної бази. До цих параметрів можна віднести й такі: розгалуженість системи, що дозволяє оптимізувати фінансові потоки, ефективно розподілити ризики, скоротити витрати, оптимізувати спектр банківських операцій, максимально захистити кооперативну інфраструктуру від небажаних впливів зовнішнього середовища; стійка система рефінансування (завдяки автономності); захищеність системи кооперативних банків від ефекту «доміно» завдяки сконцентрованій на другому рівні інформації про реальний

фінансовий стан місцевих кооперативних банків [7, с. 32].

За інформацією рейтингового агентства Standard & Poor's (S&P), за минулі 75 років жоден кооперативний банк не був оголошений банкрутом. Німецька система кооперативних банків практично безболісно пережила фінансову кризу 2008-2009 рр. Маючи надлишкову ліквідність, німецька система кооперативних банків частково виступала стабілізатором усієї банківської системи Німеччини. Дослідження, здійснені у 2009 р. Бундесбанком Німеччини, показали, що у кооперативних банків ризик банкрутства менший, ніж у банків з акціонерною формою власності. Це підтверджує більш ранні висновки експертів МВФ (2007 р.), що кооперативні банки є стабільнішими, ніж акціонерні. Одна з причин цього явища за версією журналу «Економіст» полягає саме у формі власності та структурі управління кооперативних банків [1].

У сучасній світовій практиці функціонування виділяють характерні риси, притаманні кооперативним банкам, до яких належать [5, с.144]:

достатній рівень капіталізації та фінансової стійкості;

специфіка побудови бізнес-моделі, яка полягає у формуванні власності за рахунок членських внесків учасників банку і є менш чутливою до коливань в економіці;

сформованість антициклічної поведінки і внутрішніх схем гарантування вкладів;

відлагодженість механізму контролю (за принципом «знизу-вгору»);

демократизм менеджменту, який базується на активній участі їх членів у прийнятті управлінських рішень.

Крім того, стійкий розвиток кооперативних банків обумовлюють такі фактори [29, с. 93]:

1) клієнтами кооперативних банків є передусім їх власники-пайовики. Від-

носини з пайовиками і клієнтами базуються на багатолітній стабільності та надійності, яка зумовлена також іншими аспектами організації кооперативної моделі банківського бізнесу, що забезпечує акумуляцію значного масиву внесків дрібних інвесторів і постійність клієнтської бази;

2) кооперативні банки спеціалізуються в першу чергу на кредитуванні малого й середнього бізнесу своїх пайовиків і їх споживчих потреб, незначні обсяги наданих кредитів знижують ризики, що особливо відчутно в умовах фінансової нестабільності. Також кредитні кооперативи як організації фінансової взаємодопомоги не націлені на отримання надприбутків й уникають ризикових стратегій;

3) структура управління кооперативних банків підпорядковується системній ієрархічній координації в мережі на чолі з центральною інституцією, переважно у формі центрального кооперативного банку чи національної асоціації кооперативних банків і спілок. Центральна інституція має певну автономію у рефінансуванні, регулює ліквідність банків системи, перерозподіляючи надлишкові кошти між ними та розміщує їх на фінансових ринках;

4) важливим аспектом побудови системи управління кооперативних банків є принцип «одна особа – один голос», що забезпечує пріоритетну участь усіх пайовиків в управлінні банком незалежно від їх статусу та унеможлиблює фінансові махінації, рейдерські напади тощо.

В умовах сучасного розвитку України серед науковців, банкірів та аграрників усе частіше виникають питання щодо доцільності створення кооперативних банків на території нашої держави. Зокрема, президент громадської організації «Фінансова грамота України» М. Стрельников стверджує, що «...підприємці втомилися вже мати справу з олігархічними банками... варто створити коопера-

тивні фінустанови, які працюватимуть чесно зі своїми клієнтами і надаватимуть позики під невисокі відсотки, та й депозитні гроші бізнесменів нікуди із таких банків не подінуться...» [21].

Голова комітету з інформаційної політики та взаємодії зі ЗМІ Українського кредитно-банківського союзу О. Новікова підкреслює, що «...створення кооперативних банків – хороша ідея. І нам це доводить досвід життєдіяльності такого велетня із Австрії, як Райффайзен банк. Більше того, користуватися послугами таких банків можуть і фізичні особи...» [21].

Голова агропромислової корпорації «Сварог Вест Груп» А. Гордійчук зазначає, що «...розвивати потужний кооперативний рух без надійних фінансових інструментів, зокрема окремого кооперативного банку, – нелогічно і неправильно. Це треба робити паралельно зі створенням банку, а його акціонери мають бути членами кооперативу. Цей рух з його появою краще розвиватиметься. Так у всьому світі... Зараз ми активно говоримо з інвесторами та законодавцями, бо такої форми, як кооператив, наразі немає на законодавчому рівні. Про це треба говорити з регуляторами та Нацбанком...» [23].

У травні 2016 р. на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України за підтримки уряду Канади, Співки дорадчих служб України, Дніпропетровської сільськогосподарської консультаційної служби була проведена міжнародна науково-практична конференція «Розвиток кооперативного руху в Україні», покликана розглянути вкрай актуальний сьогодні розвиток корпоративної ідеї в нашій державі, що без перебільшення є питанням виживання села та розвитку сільських територій.

У вересні 2016 р. Національною Асамблеєю України був проведений круглий стіл на тему «Система кооперативних банків – майбутнє України?», на

якому розглядалися доцільність, можливості та проблеми створення і функціонування таких установ для фінансування малого й середнього бізнесу, а також фізичних осіб-підприємців нашої держави [22].

В.Ю. Марчук [4] зазначає, що кооперативний сектор України, представлений лише кредитними спілками (589 установ на кінець 2015 р.), потребує кардинальних змін, оскільки в ньому на сьогодні існує велика кількість проблем фінансового, організаційного, системного та законодавчого характеру.

Слід зазначити, що формування нової банківської системи України було закладено створенням перших кооперативних комерційних банків на підставі Закону СРСР «Про кооперацію» (1988 р.). Зокрема, перший кооперативний банк «Таврія» було зареєстровано в листопаді 1988 р., а перший комерційний банк – «Український інноваційний банк» було засновано в січні 1989 р. Уже у 1990 р. було зареєстровано 8 кооперативних банків. Але з часом кооперативні банки були закриті й зараз повністю відсутні у складі національного банківського сектору.

З цього приводу В.В. Гончаренко [2, с. 211] зазначає, що за 20-річну історію незалежності в Україні не було створено жодного кооперативного банку, що робить національну економіку та банківську систему надзвичайно вразливими до внутрішніх і зовнішніх фінансових шоків. Причиною цього стало нерозуміння місця і ролі кооперативних банків у національній економіці з боку НБУ та політиків, яке проявилось у недосконалому законодавчому регулюванні створення і діяльності кооперативних банків.

В Україні можливість створення кооперативних банків має таку законодавчу базу: Господарський Кодекс України, Закон України «Про банки і банківську діяльність» [24], Закон України «Про кредитні спілки» [25], Концепція розвитку системи кредитної кооперації [26].

Проте останній документ було ухвалено ще в липні 2006 р.

Ст. 8 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5] передбачено порядок створення кооперативних банків. Зокрема, встановлено, що кооперативні банки створюються за принципом територіальності й поділяються на місцеві та центральні кооперативні банки. Мінімальна кількість учасників місцевого (у межах області) кооперативного банку має бути не менше 50 чол. Учасниками центрального кооперативного банку є місцеві кооперативні банки.

До функцій центрального кооперативного банку належать централізація та перерозподіл ресурсів, акумульованих місцевими кооперативними банками, а також здійснення контролю за діяльністю кооперативних банків регіонального рівня.

Органами управління кооперативних банків є загальні збори учасників (пайовиків), рада банку та правління банку. Орган контролю – ревізійна комісія банку. Органи управління та контролю кооперативного банку створюються та здійснюють свої повноваження відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5].

Статутний капітал кооперативного банку поділяється на паї. Рівень мінімального розміру статутного капіталу кооперативного банку встановлюється Національним банком України. Кожний учасник кооперативного банку незалежно від розміру своєї участі в капіталі банку (паю) має право одного голосу. Прибутки або збитки кооперативного банку за результатами фінансового року розподіляються між учасниками пропорційно розміру їх паю.

З метою розвитку кооперативного руху в Україні неодноразово зверталась увага на необхідність активізації процесів розвитку кредитних спілок і кооперативних банків. Зокрема, ще в 2000 р. було

прийнято Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах» [27], який ставив перед Кабінетом Міністрів України, місцевими державними адміністраціями завдання щодо підтримки розвитку кооперативного руху.

У 2008 р. Кабміном був розроблений і поданий проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань діяльності системи кредитної кооперації», який в грудні цього ж року було прийнято за основу Верховною Радою України [28]. Даним проектом закону передбачався перелік функцій, повноваження та порядок діяльності кооперативних банків, проте до цього часу він не ухвалений.

Важливим питанням, яке потребує нормативно-правового регулювання, є модель національної системи кооперативних банків. З цього приводу погоджуємося з вітчизняними дослідниками [4; 7; 30], які вважають, що вона має бути побудована за принципом «знизу-вгору» і складатися з трьох рівнів, кожен з яких повинен мати відповідні функції. Першим, місцевим, рівнем кредитної кооперативної системи мають стати місцеві кооперативні банки, які надаватимуть своїм членам ощадно-кредитні послуги, а при внесенні відповідних змін до законодавства і здійснюватимуть розрахунки, надаватимуть інші фінансові та нефінансові послуги, надаватимуть послуги малим підприємствам, фермерським господарствам та іншим дрібним сільськогосподарським виробникам. Вартий уваги і той факт, що на сьогодні лише незначна частина кредитних спілок може залучати кошти на депозитні рахунки, оскільки для цього потрібно мати ліцензію на здійснення діяльності із залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки. Цим конкуренто-

спроможність й ефективність діяльності кооперативних установ значно поступаються іншим фінансовим установам, зокрема банкам. Тому місцеві кооперативні банки повинні надавати послуги щодо кредитування та залучення коштів на депозитні рахунки на тих самих умовах, що і комерційні банки.

Другий, регіональний, рівень кооперативної системи мають сформувати обласні (регіональні) кооперативні банки, що створюються для забезпечення більш ефективного функціонування місцевих кооперативних банків і перебувають у їх власності. Головним завданням цих організацій має стати підтримка установ першого рівня додатковими послугами (підтримка ліквідності, розробка нових фінансових продуктів, внутрішні платежі, забезпечення розрахункових, валютних та інвестиційних операцій тощо). Третій, національний, рівень становить центральний кооперативний банк, який логічно завершує побудову повноцінної кооперативної системи. Ця установа має бути заснована установами другого (регіонального) рівня для забезпечення їх додатковими фінансовими послугами (вихід на міжнародний банківський ринок капіталів, міжнародні платежі, діяльність на валютному і фондовому ринках, лізинг, факторинг, страхування тощо). Отже, центральний кооперативний банк поєднає всі кооперативні банки в єдину систему, надасть їм переваги великого системного банку без втрати незалежності й автономності [4; 7; 30].

З урахуванням специфіки діяльності кооперативних банків найбільш привабливими сегментами національної економіки для їх функціонування можуть стати [6]:

1) сільське господарство – насамперед підтримка класу дрібних фермерів, який на сьогодні лише формується в країні, особливо забезпечення фінансовими ресурсами молодих сімей, що займають-

ся фермерською діяльністю (тваринництвом, рослинництвом, вирощуванням овочів) і залишаються працювати та жити у сільській місцевості;

2) переробна промисловість – підтримка дрібних підприємців, що займаються переробкою сільськогосподарською продукції як у містах, так і в селах з метою продажу її в регіоні виробництва (дрібні пекарні, м'ясопереробні цехи, кондитерські міні-фабрики);

3) торгівля – підтримка дрібних торговців, що забезпечують мешканців відповідної території необхідними промисловими та споживчими товарами;

4) сфера побутового обслуговування – забезпечення фінансовими ресурсами підприємців, що надають побутові послуги населенню;

5) туризм – підтримка підприємців, що надають туристичні послуги внутрішнього туризму в країні та займаються зеленим туризмом (зростання зон зеленого туризму в регіонах);

6) ремесло – забезпечення фінансовими ресурсами ремісничих майстерень певної території.

Висновки. Досвід європейських країн підтверджує доцільність створення кооперативних банків в Україні. Завдання формування вітчизняної системи кооперативних банків, у першу чергу, пов'язане із забезпеченням належної фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу, у тому числі промислового, і аграрної галузі та визначається необхідністю концентрації фінансових ресурсів і їх подальшого перерозподілу з метою повнішого забезпечення потреб суб'єктів малого підприємництва взагалі та агропромислового комплексу зокрема; фінансування інвестиційних проектів, спрямованих на стимулювання розвитку регіональної економіки; фінансово-кредитного обслуговування населення сільських територій.

Функціонування кооперативних банків має свої особливості: 1) кооперативні банки створюються на засадах кооперації шляхом внесків (майнових і грошових) його засновників не для отримання прибутку, а з метою взаємодопомоги своїм членам; 2) створення кооперативного банку гарантує рівний та вільний доступ до кредитних ресурсів своїм членам; 3) заснування кооперативного банку дозволить його учасникам сформувавши економічно вигідні кредитні ставки і тарифи на послуги на рівні, що не перевищуватиме рівень тарифів на такі самі послуги в інших банках, у результаті чого банківські кредити й обслуговування в цілому будуть дешевшими.

Створення системи кооперативних банків дозволить зосередити грошові ресурси малого бізнесу та сільського населення, цільове державне фінансування, кредити, отримані від комерційних банків, що дасть змогу ефективніше управляти коштами й урахувати потреби галузей. Наслідком цього стане раціональне фінансування малого підприємництва й оперативне реагування на його потреби, а також здешевлення кредитів для сільгоспвиробників і стимулювання розвитку агропромислового комплексу загалом.

На даному етапі розвитку вітчизняної банківської системи створення кооперативних банків є доцільним, але нелегким завданням. Головні проблеми полягають у відсутності досвіду функціонування таких фінансових установ за період незалежності нашої держави, складною та своєрідною процедурою їх створення, відсутністю нормативних і законодавчих норм регулювання діяльності кооперативних банків в Україні, що враховували б специфіку діяльності цих установ. Саме в розв'язанні окреслених питань полягають перспективи подальших досліджень щодо проблематики створення та функціонування кооперативних банків у складі національного банківського сектору.

Література

1. Бучко І.Є. Світовий досвід функціонування кооперативних банків. *Вісник Львівської комерційної академії* [ред. кол.: Г.І. Башнянин, В.В. Апопій, О.Д. Вовчак та ін.]. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. Вип. 40. С. 103-111 (Серія економічна).

2. Гончаренко В.В. Важливість відродження кооперативних банків в Україні в умовах поглиблення кризових явищ у світовій економіці. *Міжнародний кооперативний рух: генезис та тенденції сучасного розвитку*. Полтава: ПУЕТ, 2012. С. 208-213.

3. Манжура О.В. Перспективна модель кредитно-кооперативної системи України. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. № 1 (63). С. 72-78.

4. Марчук В.Ю. Кооперативні банки: перспективи розвитку в Україні. *Ефективна економіка*. 2016. – № 1. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4720> (Дата звернення 03.11.2016).

5. Музичка О.М. Особливості та пріоритети розвитку кооперативної бізнес-моделі банку. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2013. Т. 18. С. 143-146.

6. Кравчук Г.В., Дубина М.В. Зарубіжний досвід функціонування кооперативних банків. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Сер. «Економічні науки»*. Режим доступу: <http://economic-vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=615> (Дата звернення 23.11.2016).

7. Стойко О.Я. Необхідність і перспективи відродження кооперативних банків в Україні. *Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 31-38.

8. Скаско О.І., Воробець Х.Б. Законодавчі проблеми регулювання та контролю діяльності банків, кредитних спілок в Україні. *Науковий вісник Ужгородсько-*

го університету. Сер. «Економіка». 2015. Вип. 1 (45). Т. 2. С. 371-375.

9. Tarantola A.M. Cooperative Banks and Competition: *Local Vocation and Governance Issues*. Taormina: Bank of Italy, 2009. 17 p.

10. Siudek T. Polish cooperative banking sector in the face of systemic transformation and European integration in agriculture. *Agric. Econ.*: Chezh, 2010. 56 (3). Pp. 116-134.

11. Gutiérrez E. The Reform of Italian Cooperative Banks: *Discussion of Proposals*. Washington: International Monetary Fund, 2008. 18 p.

12. Брітченко І.Г., Стойка В.С., Сембер С.В. Функціонування та розвиток регіональної банківської системи: монографія / за заг. ред. І.Г. Брітченко. Полтава: ПУЕТ, 2012. 263 с.

13. Брітченко І.Г. Реформування та розвиток кооперативних банків на прикладі ПАТ «Банк Укоопспілка». *Міжнародний кооперативний рух: генезис та тенденції сучасного розвитку*. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2012. С. 174-178.

14. Стойка В.С. Розвиток та функціонування кооперативних банків: зарубіжний досвід. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 2, Т. 1. С. 165-170.

15. Стадник А. Відродження кредитних кооперативів. *Фінанси України*. 2005. № 3. С. 96-100.

16. Європейська асоціація кооперативних банків. Режим доступу: <http://www.eurocoopbanks.coop>. (Дата звернення 26.12.2016)

17. Гончаренко В.В. Аналітичний звіт щодо побудови систем кредитної кооперації різних країн. *Міністерство фінансів України*. Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.htm> (Дата звернення 29.12.2016).

18. Бойчук В. Огляд системи кооперативних банків Німеччини. *Вісник кредитної кооперації*. 2009. № 6 (15). С. 17-20.

19. Моренова Н.Ю. Міжнародна кооперативна співпраця як інструмент секторальної економічної інтеграції України в ЄС. Режим доступу: <http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/stat/1.pdf> (Дата звернення 29.12.2016).

20. Шиян Д.В. Перспективи розвитку банківського кредитування аграрного сектору на основі зарубіжного досвіду. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VUABS/2011_2/31_03_05.pdf (Дата звернення 04.01.2017).

21. Кооперативні банки: навіщо Україні прогрес. *Check.Point*. Режим доступу: <http://ckp.in.ua/analytics/12436> (Дата звернення 04.01.2017).

22. Відбувся Круглий стіл на тему: «Система кооперативних банків – майбутнє України?» *Національна асамблея України*. Режим доступу: <http://www.nau.inet.ua/news/142-vdbuvsvyakrugliyu-stl-na-temu-sistema-kooperativnih-bankv-maybutnye-ukrayini.html> (Дата звернення 06.02.2016).

23. Гордійчук А. Хочу побажати Тарасу Кутовому зберегти свій «музичний» слух до аграрної галузі і загалом для держави. *Гаряча агрополітика*. – Режим доступу: <https://agropolit.com/interview/88-andriy-gordiychuk-hochu-pobajati-tarasu-kutovomu-zberegiti-sviy-muzichniy-sluh-dlya-agarnoyi-galuzi-i-zagalom-dlya-derjavi> (Дата звернення 06.02.2016).

24. Про банки і банківську діяльність: Закон України: від 07.12.2000 р. № 2121-III. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

25. Про кредитні спілки: Закон України: від 20.12.2001 р. № 2908-III. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.

26. Концепція розвитку системи кредитної кооперації: Розпорядження Кабінету Міністрів України: від 07.06.2006 р. № 321-р. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/321-2006-%D1%80>.

27. Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах: Указ Президента України: від 19.12.2000 р. № 1348/2000. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань діяльності системи кредитної кооперації: Постанова Верховної Ради України: від 17.12.2008 р. № 673-VI. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/673-vi>.

29. Чікіта І.Б. Кооперативна модель банківського бізнесу в Європі: досвід для України. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2013. Вип.40. С. 90-97.

30. Гончаренко В.В. Концептуальні підходи щодо вирішення проблеми кредитування аграрного сектора національної економіки. Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/prpdaa/spec/19.pdf> (Дата звернення 04.11.2016).

References

1. Buchko, I.E. (2013). World experience of functioning of cooperative banks. In G.I. Bachmann, V.V. Arope & E.D. Lupus, (Eds.), *Visnik Lvivskoyi komertsynoyi akademiyi. Ser. ekonomichna*. Vol. 40, 103-111 [in Ukrainian].

2. Goncharenko, V.V. (2012). The importance of the revival of cooperative banks of Ukraine in terms of deepening of crisis phenomena in world economy. The International cooperative movement: genesis and modern development trends: *International scientific-practical conference* (pp. 208-213). Poltava: PUET [in Ukrainian].

3. Manzhura, O.V. (2014). A promising model of credit cooperative system in Ukraine. *Naukoviy visnik Poltavskogo universitetu ekonomiki i torgivli*. 1 (63), 72-78 [in Ukrainian].

4. Marchuk, V.Yu. (2016, January). Cooperative Banks: perspectives of creation in Ukraine. *Efektivna ekonomika*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4720> [in Ukrainian].

5. Muzychka, M.O. (2013). Features and priorities of the cooperative business model of the bank. *Visnik ONU im. I.I. Mechnikova*. Vol. 18. 143-146 [in Ukrainian].

6. Kravchuk, G.V., & Dubin, M.V. (2011). Foreign experience of functioning of cooperative banks. *Visnik Chernigivskogo derzhavnogo tehnologichnogo universitetu. Ser. «Ekonomichni nauki»*. 4(54). 309-315. Retrieved from <http://economicvistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&ID=615> [in Ukrainian].

7. Stoyko, O.Ya. (2014). A necessity and prospects of revival of cooperative banks are for Ukraine. *Produktivnist agropromislovogo virobnitstva. Ekonomichni nauki*. Issue 25, 31-38 [in Ukrainian].

8. Skasko, O.I., & Vorobec, H.B. (2015). Legislative problems of regulation and control of the activity of banks, credit unions in Ukraine. *Naukoviy vIsnik Uzhgorodskogo universitetu. Ser. «Ekonomika»* 1(45), Vol. 2, 371-375 [in Ukrainian].

9. Tarantola, A.M. (2009) Cooperative Banks and Competition: Local Vocation and Governance Issues. *Taormina: Bank of Italy*. 17 p [in English].

10. Siudek T. (2010). Polish cooperative banking sector in the face of systemic transformation and European integration in agriculture. *Agric. Econ. Chez.* 56 (3), 116-134.

11. Gutiérrez E. (2008) The Reform of Italian Cooperative Banks: Discussion of Proposals. Washington: International Monetary Fund.

12. Britchenko, I.G., Stoika, V.S., & Sember, S.V. (2012). *Functioning and development of the regional banking system*. In I.G. Britchenko (Ed). Poltava: PUET [in Ukrainian].

13. Britchenko, I.G. (2012) Reforming and development of cooperative banks on the example of JSC Bank Ukoopsilka. *Collection of abstracts of lectures of Inter-*

national Scientific and Practical Conference "International Co-operative Movement: Genesis and Trends of Modern Development". Poltava: RVV PUET. 174-178 [in Ukrainian].

14. Stoika, V.S. (2013). Development and functioning of cooperative banks: foreign experience. *Teoretichni i praktichni aspekti ekonomiki ta intelektualnoyi vlasnosti*. Issue 2, Vol. 1, 165-170 [in Ukrainian].

15. Stadnik A., (2005). Revival of credit cooperative stores. *Finansi Ukrayini*, 3, 96-100.

16. European Association of Co-operative Banks. (2016, December). *Eacb.coop*. Retrieved from <http://www.eurocoop-banks.coop>.

17. Goncharenko, V.V. (2016, December). Analytical report on the construction of credit cooperation systems of various countries. *The Ministry of Finance of Ukraine*. Retrieved from <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.htm> [in Ukrainian].

18. Boychuk, V. (2009). Review of the system of cooperative banks in Germany. *Visnik kreditnoyi kooperatsiyi*. 6(15), 17-20 [in Ukrainian].

19. Morenova, N.Yu. (2016, December) International cooperative cooperation as a tool for sectoral economic integration of Ukraine in the EU. Retrieved from <http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/stat/1.pdf> [in Ukrainian].

20. Shiyani, D.V. (2017, January). Perspectives of development of bank crediting of the agrarian sector on the basis of foreign experience. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VUABS/2011_2/31_03_05.pdf [in Ukrainian].

21. Gonta I. (2017, January). Cooperative banks: why does Ukraine need progress. *Check.point*. Retrieved from <http://ckp.in.ua/analytics/12436> [in Ukrainian].

22. A round table was held on the topic: "The system of cooperative banks – the

future of Ukraine?". (2016). *Natsionalna asambleya Ukrayini*. Retrieved from <http://www.nau.inet.ua/news/142-vdbuvsvyakraugliystl-na-temu-sistematykooperativnihbankvmaybutnyeukrayini.html> [in Ukrainian].

23. Gordeychuk, A. (2016) I want to wish Taras Kutovoy to keep his "musical" rumor to the agrarian branch and in general for the state. *Garyacha agropolitika*. Retrieved from <https://agropolit.com/interview/88-andriy-gordiychuk-hochu-pobajattarasu-kutovomu-zberegti-sviy-muzichniysludlya-agarnoyi-galuzi-i-zagalom-dyaderjavi> [in Ukrainian].

24. About Banks and Banking Activities. Law of Ukraine (07.12.2000 No. 2121-III). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [in Ukrainian].

25. About Credit Unions. Law of Ukraine (20.12.2001 No. 2908-III). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14> [in Ukrainian].

26. The concept of development of the system of credit cooperation. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine (07.06.2006 No. 321-p). Retrieved from <http://zakon3.Rada.gov.ua/laws/show/321-2006-%D1%80> [in Ukrainian].

27. About measures on development of cooperative movement and strengthening of its role in reforming of economy of Ukraine on market principles. Decree of the President of Ukraine (19.12.2000 No.1348/2000). Retrieved from <http://zakon.Rada.gov.ua> [in Ukrainian].

28. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Activities of the Credit Cooperative System. Decree of the Verkhovna Rada of Ukraine (17.12.2008 No 673-VI). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/673-vi> [in Ukrainian].

29. Chikita, I.B. (2013). Cooperative model of banking business in Europe: experience for Ukraine. *Visnik lvivskoyi*

komertsynoyi akademiyi. 40, 90-97 [in Ukrainian].

30. Goncharenko V.V. (2016) Conceptual approaches to solving the problem

of lending to the agrarian sector of the national economy. Retrieved from <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/spec/19.pdf> [in Ukrainian].

Степан Василевич Сембер

канд. экон. наук, доцент

Закарпатский региональный центр социально-экономических и гуманитарных исследований НАН Украины, директор.
88017, Украина, г. Ужгород, ул. Университетская, 21, каб. 508.
E-mail: olga.stepan53@gmail.com.

Игорь Геннадиевич Бритченко

д-р экон. наук, проф.

Ужгородский торгово-экономический институт КНТЭУ.
88020, Украина, г. Ужгород, ул. Коритнянская, 4, каб. 309.
E-mail: ibritchenko@gmail.com.

Виктория Степановна Стойка

канд. экон. наук, доцент

Ужгородский национальный университет.
88017, Украина, г. Ужгород, ул. Университетская, 14а, каб. 405.
E-mail: sv.s.uznu@gmail.com.

Рассмотрен опыт ведущих стран Европы относительно построения системы данных финансовых институтов и их значение для экономического развития. Обоснована возможность создания кооперативных банков на территории нашей страны. Акцентировано внимание на проблемах законодательного и организационного характера по поводу функционирования таких банковских учреждений в Украине.

Ключевые слова: кооперативные банки, особенности кооперативных банков, проблемы создания, модель системы кооперативных банков, местные кооперативные банки, центральный кооперативный банк.

Stepan V. Sember

PhD in Economics, Associate Professor

Zakatpattya Regional Centre for Socio-Economic Humanitarian Research of the NAS of Ukraine, director.
88017, Ukraine, Uzhgorod, 21 Universytetska Str, office 508
E-mail: olga.stepan53@gmail.com;

Igor G. Britchenko

Doctor of Economics, professor

Uzhgorod Trade and Economic Institute Kyiv National University of Trade and Economics.
88020, Ukraine, Uzhgorod, 4 Koritnianska Str., office 309
E-mail: ibritchenko@gmail.com;

Viktoriya S. Stoika

PhD in Economics, Associate Professor,

Uzhhorod National University
88017, Ukraine, Uzhgorod, 14a Universytetska Str., office 405
E-mail: sv.s.uznu@gmail.com

**PROSPECTS OF CREATION AND FUNCTIONING
OF COOPERATIVE BANKS IN UKRAINE**

The article is devoted to the prospects of creation and functioning of cooperative banks in Ukraine. The experience of leading countries in Europe regarding building the data systems of financial institutions and their importance for economic development have been considered. The article deals with the peculiarities of development and operation of the cooperative

banks of developed countries: Germany, France, Italy, Austria, Netherlands, and Poland. The specific character of the functioning of these banking institutions and their place within the banking system of the corresponding countries has been determined. The article focuses on the cooperative banks in Germany that is the homeland of the credit cooperation in Europe. Traditional operations of the cooperative banks of the above mentioned country as well as their charitable activity have been described. The tendency to the merging of the regional cooperative banks of Germany is of a special interest. Owing to this fact the cooperative system of the country has acquired current power and financial strength. The functioning of Austrian banking group "Raiffeisen" that is the biggest cooperative banking group of Austria has been analyzed. An accent is made on the development of the system of cooperative banks of Italy that includes two groups – Banche Popolari i Banche di Credito Cooperativo. The authors emphasize the key role of cooperative banks for the development of the agrarian sector of such countries as France and the Netherlands.

On the basis of the study of the experience of developed European countries concerning the formation of cooperative banking sector the main lines of development of cooperative banks in Ukraine have been suggested. The expediency of creation of cooperative banks in our country has been substantiated. The attention is focused on the problems of legislative and organizational nature regarding the operation of such financial institutions in Ukraine. A three-tier model of national cooperative bank system has been suggested. It should be based on a "bottom-up" principle and consist of three levels, each of which must perform the relevant function. The first level of credit cooperative system should be represented by local cooperative banks. The second level should be formed by regional cooperative banks. At the third, national level, should be the central cooperative bank, which logically completes the construction of a full-fledged cooperative system. The result of the activity of these institutions should be a rational financing of small businesses and a rapid response to their needs, as well as the reduction of loan costs to farmers and the promotion of agriculture in general.

Keywords: cooperative banks, peculiarities of cooperative banks, problems of creation, model of cooperative bank system, local cooperative banks, central cooperative bank.

Формати цитування:

Сембер С.В., Брітченко І.Г., Стойка В.С. Перспективи створення та функціонування кооперативних банків в Україні. *Економіка промисловості*. 2017. № 1 (77). С. 22-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.022>

Sember, S.V., Britchenko, I.G., & Stoika, V.S. (2017). Prospects of creation functioning of cooperative banks in Ukraine. *Econ. promisl.* 1 (77), 22-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.022>

Надійшла до редакції 19.01.2017 р.

Людмила Леонідівна Тарангул*д-р екон. наук, професор*

E-mail: nudpsu@nusta.edu.ua;

Мирослав Степанович Хомяк,*канд. екон. наук, докторант*

Університет державної фіскальної служби України

08201, Україна, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

E-mail: m.s.hamster@outlook.com

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗПОДІЛУ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ У РАМКАХ БЮДЖЕТНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ

Досліджено наявний теоретичний доробок щодо інституційних аспектів процесу розподілу доходів у рамках бюджетного простору як результату фіскальної децентралізації; проаналізовано відповідний досвід окремих країн світу.

Ключові слова: бюджетний простір, інститути, регіони, міжбюджетні трансферти, транзакційні витрати.

Перспектива вдосконалення бюджетної системи є одним із головних завдань розвитку економіки України, як основної передумови ефективного функціонування промисловості. До того ж реформи, які на сучасному етапі мають на меті подолання геополітичної та економічної нестабільності, виходять за межі макроекономічної стабілізації того чи іншого регіону країни.

Одним із напрямів забезпечення стабільності розвитку промисловості регіону та скорочення розриву між доходами і витратами на регіональному рівні є здатність місцевої влади в рамках бюджетного простору раціонально й ефективно розподіляти як власні кошти, так і кошти, що спрямовуються з державного бюджету. Проте будь-який регіон України має свої географічні, демографічні, соціально-економічні та промислові особливості, які разом із недосконалою системою розподілу бюджетних та податкових повноважень обумовлюють виникнення фіскальних дисбалансів.

Удосконалення міжбюджетних відносин в Україні в умовах реформування бюджетного процесу та бюджетної політики необхідно розглядати як фактор підвищення ефективності функціонування бюджетного простору, поліпшення

роботи всіх рівнів влади, подолання фіскальних дисбалансів задля підвищення фінансово-економічної стабільності функціонування регіонів та розвитку промисловості.

Проблематику фіскальних дисбалансів розглядають зарубіжні та вітчизняні вчені. Так, Д. Вілдазін [32] вивчає інституційні засади міжбюджетних трансфертів як основного джерела фінансування місцевої влади. Емпіричне дослідження дозволило автору дійти висновку, що міжбюджетні трансферти відіграють певну роль, проте незначну, у протидії коливанням видатків місцевих урядів та їх власних доходів. Також він стверджує, що подібні трансферти не впливають на довгострокову фіскальну стабільність регіональних фінансів. П. Спан досліджує доцільність використання цільових міжбюджетних трансфертів задля поліпшення інформаційного забезпечення бюджетного процесу та процесу надання послуг у регіонах, протидії ризикам, посилення регіональних інститутів, прискорення інституційних реформ на регіональному рівні й удосконалення координаційної політики між регіонами. Окремі із зазначених механізмів автор розглядає в контексті їх функціонування у країнах ОЕСР, зокрема, програми,

© Л.Л. Тарангул, М.С. Хомяк, 2017

пов'язані з вертикальним співробітництвом між національним та регіональними урядами, та програми горизонтальної співпраці між регіонами [28].

Дж. Франк і Х. Мартінес-Васкес аналізують інфраструктурні розриви (infrastructure gaps) та якість надання суспільних послуг на регіональному рівні, а також основні принципи досягнення вирівнювання за наявності таких інституційних проблем, як корупція та політичні домовленості. Автори дійшли висновку, що задля стимулювання децентралізованих суспільних інвестицій і процесів створення інфраструктури міжурядові трансферти мають бути вузькоспрямованими та моногалузевими [15]. Інституційні аспекти надання міжбюджетних трансфертів для різних економічних і соціальних умов, умов адміністративно-територіального устрою досліджують С. Ахмад [8], Ф. Хасанов [16], Б. Опескін [25].

Ф. Фабріні аналізує основні принципи забезпечення інституційного балансу між центральною та місцевою владою у країнах Європи та вплив фінансово-економічної кризи на ці процеси [12]. Інституційні засади системи міжбюджетних трансфертів в сучасних умовах у окремих країнах світу досліджують І. Лозано та Дж. Хуліо [21], С. Кмежич [18], а також фахівці Світового банку [17; 18; 26; 27; 31] та Інституту міста (The Urban Institute) [30].

Серед вітчизняних учених варто відзначити М. Кульчицького, який досліджує особливості міжбюджетних відносин у ринковій економічній системі, методологічні основи їх забезпечення за умов фінансової децентралізації, а також соціально-економічні проблеми та шляхи вдосконалення інституційних основ розвитку міжбюджетних відносин в Україні [4]. У роботі І. Чугунова розглянуто сутність інституційної архітектури бюджетної системи з виокремленням інституційних засад розвитку системи бюджетного регулювання та програмно-цільового методу планування бюджету [6].

І. Волохова аналізує теоретичні засади розвитку міжбюджетних відносин й упорядкування методів та інструментів їх організації, зокрема інституційних, та чинний розподіл повноважень між рівнями влади в Україні [1]. І. Запатріна розглядає інституційні аспекти впровадження в бюджетний процес «концепції двох бюджетів», яка передбачає розмежування видатків на споживання і видатків на розвиток [3]. Можливість упровадження зарубіжного досвіду, зокрема, європейського, інституційного забезпечення міжбюджетних відносин в Україні, висвітлено в роботах І. Зайчикової [2], В. Толкованова та Х. Приходько [5].

Проте значна частина вітчизняних науковців приділяє більшу увагу інституційним засадам функціонування фіскального простору, тоді як окремі аспекти розподілу державних доходів у рамках бюджетного простору, особливо в регіональному розрізі, як основного напрямку розподілу загальнодержавних доходів в Україні, досліджено недостатньо.

Метою даної статті є дослідження наявного теоретичного доробку щодо інституційних аспектів процесу розподілу доходів у рамках бюджетного простору як результату фіскальної децентралізації та аналіз відповідного досвіду окремих країн світу.

Теорія фіскальної децентралізації стверджує, що розрив взаємозв'язку між рівнем доходу та рівнем і структурою видатків має негативні наслідки. «Роздута» система внутрішніх фінансових трансфертів і недостатнє використання прямого оподаткування на місцевому рівні призводять до розриву такого взаємозв'язку. Дотації та субсидії з державного у місцеві бюджети можуть бути не повністю «інтегровані» в дохід виборців, і процес розподілу доходу надає можливість для розширення суспільних послуг, яке не було б можливим за інших умов.

Розглянемо детально рівень бюджетної підтримки регіонів в окремих економіках світу (табл. 1).

Рівень бюджетної підтримки регіонів у країнах світу¹

Країна	Рівень підтримки
Аргентина	Трансферти (цільові й універсальні) становлять близько 50% загального доходу регіонів
Бразилія	Трансферти становлять близько 70% загального доходу регіонів та розподіляються між регіонами на основі формули, яка враховує розмір регіону та кількість населення
Великобританія	Універсальні дотації становлять 22% доходів регіонів, цільові – 23%
Казахстан	Трансферти складають близько 25% місцевих доходів регіонів у середньому. При цьому має місце значна варіація поміж регіонами: доходи деяких видів трансфертів складають близько 71% всіх доходів регіону
Канада	Трансферти становлять близько 17% загального доходу регіонів, з яких 15% складають цільові дотації, та 2% – універсальні. Наявна значна варіація між провінціями: 6% загального доходу регіонів у Британській Колумбії та 26% у Ньюфаундленді
Кенія, Танзанія, Уганда	Трансферти регіонам складають більше 80% ресурсів регіонів у Танзанії та Уганді, та 25% – у Кенії. У Танзанії близько 88% трансфертів є цільовими; в Уганді цей показник складає 95%. У Кенії майже всі трансферти є універсальними
Колумбія	Трансферти з державного бюджету становлять близько 50% доходів регіонів. Вони розподіляються за складною формулою, яка враховує кількість населення та показник бідності в регіоні, який, у свою чергу, враховує рівень урбанізації та рівень розвитку регіону
Країни Північної Європи	Трансферти становлять близько 30% доходів регіонів, переважають цільові. Дотації вирівнювання засновані на рівні податкоспроможності регіону та потреб у витратах. Більш заможні регіони фінансують менш заможні; центральний уряд не втручається у процес вирівнювання
Нідерланди	Цільові дотації складають 37% всіх муніципальних доходів та використовуються для фінансування місцевих видатків, визначених центральним урядом. Універсальні трансферти складають 30% всіх муніципальних доходів, видаються на основі задоволення майже 40 критеріїв та призначені для мінімізації фіскальних нерівностей
Нова Зеландія	Цільові трансферти складають 10-11% доходів регіонів. Універсальні трансферти майже не використовуються
ПАР	Трансферти становлять близько 11% операційних доходів регіонів. Значна варіація поміж регіонами в сумах отримуваних трансфертів
США	Універсальні федеральні гранти відсутні, також відсутні федеральні програми вирівнювання податкоспроможності регіонів. Кожен штат передає трансферти муніципалітетам за власною схемою, заснованою на формульному підході або ad-hoc трансферти
Франція	Доходи регіонів від отримання трансфертів центрального уряду складають близько 48%. Розмір трансфертів визначається за формулою, і майже всі вони універсальні; близько 3% від загальної кількості становлять цільові трансферти, і надаються вони, зазвичай, міністерствами
Японія	Цільові трансферти складають близько 15% доходів регіонів. Усі трансферти надаються автоматично, їх розмір визначається за формулою, яка враховує, зокрема, кількість населення та розмір регіону

¹ Складено за даними джерел [17, с.489-490; 9; 22].

Слід зазначити, що значні розбіжності в рівні бюджетної підтримки обумовлені низкою чинників, не останнє місце серед яких посідає відповідальність місцевої влади за витрати (spending responsibilities).

Так, у країнах, де місцева влада відповідальна за стандартний набір суспільних послуг разом з освітою та охороною здоров'я, трансфери займають порівняно значний відсоток доходів регіонів. Натомість, для країн, де місцева влада відповідальна за меншу сукупність послуг, важливість трансфертів є меншою [17, с. 488].

У країнах, де центральний уряд вимагає від місцевої влади забезпечення мінімального рівня суспільних послуг для населення регіону, цільові дотації є більш вагомим місцевим джерелом доходів. У країнах, де національна влада застосовує політику, спрямовану на фіскальне вирівнювання регіонів, важливим таким джерелом є універсальні трансферти. У таких країнах, як Франція та Японія, трансферти засновані на формулах і надаються в автоматичному режимі.

У більшості країн трансферти надаються на основі формул і дискреційного підходу. У деяких країнах схеми надання трансфертів є складними, у деяких – більш простими й однозначними. У таких країнах, як Бразилія, Чилі, ПАР, сільські та незаможні міські регіони значною мірою залежать від рівня державної допомоги, тоді як великі міста та столичні регіони мають незначну державну підтримку [7; 24; 29].

У країнах Північної Європи дотації вирівнювання враховують як потреби у витратах, так і податкоспроможність регіонів, тоді як у більшості інших країн вимагається лише податкоспроможність. Вирівнювання у країнах Північної Європи здійснюється перерозподілом коштів від багатих регіонів до бідних, а не від центрального уряду до регіонів, як це робиться в більшості інших країн [20]. У країнах, де видатки є складовою системи трансфертів, оцінка видатків заснована

на реальних витратах, а не на потребах [17, с. 490-491].

На думку фахівців ОЕСР, головним і спільним викликом для високорозвинених економік є забезпечення адміністративної та розподільчої (алокативної) ефективності в суспільному секторі. Незважаючи на переваги децентралізації, в останні десятиліття вона впроваджується не надто активно. Як наслідок, у країнах ОЕСР і надалі спостерігається значна неоднорідність взаємовідносин між державними та місцевими органами влади [13; 14].

Однією з причин є труднощі у політиці перерозподілу та наслідки децентралізації у вигляді втрат ефективності бюджетної політики (budget policy efficiency). Важливість цілей державної політики, включаючи перерозподільну політику, може різнитись у різних країнах за рахунок прийнятої та впровадженої соціально-економічної доктрини, а також за рахунок більш об'єктивних факторів таких як регіональна нерівність та її наслідки у формі екстерналій.

Процес удосконалення розподілу доходу, спрямований, крім іншого, на усунення фіскальних дисбалансів, потребує уніфікації фіскальних рішень, зокрема, в рамках бюджетного простору. Проте варто відзначити, що навіть у високорозвинених країнах значний рівень такої уніфікації не є можливим, оскільки існують певні об'єктивні умови, зокрема, різні традиції, різний економічний потенціал тощо, які характеризують стан фінансів у цих країнах.

Урахування інституційних аспектів при наданні міжбюджетних трансфертів спрямоване на досягнення певних цілей, які полягають у розробці програми, що, у свою чергу, забезпечує досягнення цілей розподілу доходів або вирівнювання. Програма має бути простою та заснованою на консенсусі різних зацікавлених груп. Встановлення цілей має включати відкритий і прозорий процес консультацій із владою регіонів-реципієнтів з ме-

тою скорочення транзакційних витрат усіх зацікавлених сторін.

Оскільки зазначені цілі стосуються багатьох зацікавлених сторін, вони мають певні інституційні механізми

(institutional arrangements), які розрізняються за країнами. Основні чотири групи таких механізмів й установ, які відповідальні за них, наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Установи, які несуть відповідальність за розробку міжбюджетних трансфертів, у країнах світу¹

Тип установи	Країна
<i>Центральний/національний уряд (виконавча влада)</i>	
Адміністрація Президента	Республіка Киргизстан, Танзанія
Міністерство фінансів	Китай, Італія (лише питання політики), Казахстан, Нідерланди (разом із Міністерством внутрішніх справ), Польща, Швейцарія, Україна
Міністерство внутрішніх справ	Італія (лише розподіл фондів), Нідерланди (разом з Міністром фінансів), Філіппіни, Республіка Корея
Міністерство місцевого самоврядування (Ministry of local government)	Гана, Замбія
Комісія з планування (Planning Commission)	Індія
Міністерство з державного управління (ministry of public administration)	Японія (разом із Міністерством фінансів)
<i>Національний орган законодавчої влади</i>	
Сенат	Бразилія
<i>Міжурядовий форум</i>	
Комітет із фіскальних відносин (fiscal arrangements committee)	Канада
Комітет із фінансового планування	Німеччина
Консультативна рада з питань автономії регіонів (regional autonomy advisory board)	Індонезія
Комісія з фіскальних питань, мобілізації та розподілу доходів (Revenue mobilization, allocation and fiscal commission)	Нігерія
Національна комісія з питань фінансів (national finance commission)	Пакистан
<i>Незалежне агентство – комісія з трансфертів</i>	
Комісія Співдружності з питань трансфертів (commonwealth grant commission)	Австралія
Комісії з питань фінансів (Finance Commissions)	Індія
Комісія з фіскальних і фінансових питань (Fiscal and Financial Commission)	ПАР
Комісія з місцевих фінансів (Local government finance commission)	Уганда

¹ Складено за даними джерел [27, с. 295; 31, с. 294].

Розглянемо основні складові, наведені в табл. 2, більш детально.

Центральний/національний уряд (central / national government agency)
Залучення до надання міжбюджетних трансфертів центральних органів виконавчої влади є найбільш поширеною схемою як в індустріально розвинених країнах, так і у країнах, що розвиваються. Центральний орган виконавчої влади – зазвичай, Адміністрація Президента, окремі міністерства – мають певну роль й обов'язки стосовно розробки й імплементації міжбюджетних трансфертів, які надаються в рамках бюджетного простору, включаючи дотації вирівнювання.

Національні органи законодавчої влади (national legislature)

У переважній більшості країн центральні органи законодавчої влади повинні законодавчо імплементувати нормативно-правові засади функціонування системи трансфертів, які надаються центральним урядом регіонам. У Бразилії з 1988 р. Конституцією визначено склад відповідного фонду й основні критерії розподілу доходів за допомоги трансфертів і закріплено, що головним органом, який приймає відповідні рішення стосовно встановлення формули та контролю за дотриманням, є Сенат.

Міжурядовий форум / конференція / платформа (intergovernmental forum)

Міжурядові форми спрощують консультації між різними рівнями влади, вирівнюють баланс між конкуруючими інтересами та вирішують конфлікти. Подібні інституційні механізми типові для країн із федеральним устроєм. У деяких країнах, таких як Австралія та ПАР, міжурядові форуми працюють та приймають рішення на підставі рекомендацій незалежних агентств. Канада, Німеччина, Індонезія, Нігерія та Пакистан покладаються виключно на міжурядові форуми

стосовно прийняття рішень щодо фіскальних трансфертів [19; 27, с. 296].

Незалежні агентства – комісії з трансфертів (independent agencies)

Такі установи створюються зазвичай центральним урядом на постійних або тимчасових засадах. Уперше їх було створено в Австралії, згодом ці механізми поширилися в Індії, ПАР й Уганді.

Розглянемо основні особливості значених двох інститутів: міжурядових платформ і незалежних агентств.

Міжурядові платформи в рамках бюджетного простору забезпечують засади для політичних переговорів, проте ці можливості зазвичай є обмеженими конституцією або іншими нормативно-правовими засадами. Тому такі платформи є ефективними, коли йдеться про визначення політичного консенсусу.

Незалежні агентства залучаються, щоб отримати незалежний, професійний, прозорий, ретельний і науково обґрунтований погляд на комплекс завдань стосовно надання рекомендацій щодо визначення фонду, критеріїв розподілу коштів поміж реципієнтами. Причина полягає в тому, що відірваність подібного рішення від чиновників сприяє його більшій відповідності сподіванням і врахуванню інтересів більш широких верств населення [11].

Проте на практиці таких теоретичних переваг важко досягти із двох причин. По-перше, рішення стосовно основних моментів системи вирівнювання в рамках бюджетного простору (зокрема, мінімальний рівень податкоспроможності на душу населення, який повинні мати регіони тощо) не можуть і не мають бути відірвані від чиновників, які приймають рішення. По-друге, подібний інституційний механізм створює значну кількість інституційних проблем, до яких належать відволікання ресурсів на другорядні завдання (mission creep), стимули до надмірного ускладнення (incentives for

complexity), проблеми з контролем із боку громади тощо [27, с. 306-308].

У цілому оцінка відносних переваг того чи іншого інституційного механізму

має базуватися на аналізі різних типів транзакційних витрат, викликаних їх застосуванням (табл. 3).

Таблиця 3

Транзакційні витрати, пов'язані з діяльністю міжурядових форумів і незалежних агентств (комісій із трансфертів)¹

Тип транзакційних витрат	Міжурядовий форум	Незалежне агентство
Витрати участі та контролю з боку громадян (participation and monitoring costs)	Від низьких до середніх	Від низьких до високих
Витрати на прийняття нормотворчих та управлінських рішень (legislative and executive decision-making costs)	Високі	Високі
Агентські витрати (agency costs)	Низькі	Високі
Витрати невизначеності (uncertainty costs)	Низькі	Середні

¹ Складено за даними джерела [27, с. 309].

Як видно з табл. 3, транзакційні витрати в цілому будуть вище за наявності незалежних агентств, оскільки незалежність й автономія, яка надається комісіям із трансфертів, послаблює можливість контролю за їх діяльністю з боку громади.

Створення оптимальної системи означає максимальне її спрощення, забезпечення прозорості та підзвітності. У результаті цього збільшуються витрати участі та контролю з боку громади, а також й агентські витрати.

Навпаки, міжурядові платформи виглядають як прості та зручні альтернативи, які мають на меті «виключити» політичні переговори та скоротити транзакційні витрати для нації в цілому, тоді як більш високі транзакційні витрати пов'язані з діяльністю незалежних комісій із трансфертів. Більш того, їх діяльність не обов'язково стимулює пошук політичного консенсусу стосовно системи вирівнювання в рамках бюджетного простору. За відсутності такої угоди як сам фонд коштів, так і процес їх розподілу між регіонами, визначаються незалежно від системи вирівнювання. Також незалежною комісією не забезпечується

стабільність критеріїв розподілу, оскільки бажання поліпшення може призводити до частих змін методології.

У цілому, як показав аналіз, незалежна комісія із трансфертів, які надаються в рамках бюджетного простору, не є кращим вибором порівняно з міжурядовою платформою. Їх корисність як додаткової інституційної платформи також обмежена, зважаючи, перш за все, на високі агентські витрати.

Розглянемо більш детально функціонування цих інститутів у країнах світу – досвід Канади та Німеччини з міжурядовими платформами та досвід Австралії та Індії з незалежними агентствами для порівняння цих двох підходів (табл. 4).

Інституційні механізми в зазначених чотирьох країнах пов'язані з різними рівнями витрат участі та контролю з боку громадян, агентських витрат і витрат невизначеності. Міжурядові платформи зазвичай мають більш низькі транзакційні витрати для громадян, головним чином, за рахунок більшої прозорості, простоти та підзвітності для громади та ЗМІ. Агентські витрати є найвищими в рамках програми в Австралії за рахунок більшої автономії та стимулів до надмірного

Транзакційні витрати, пов'язані з діяльністю міжурядових форумів
і незалежних агентств (комісій із трансфертів), у деяких країнах світу¹

Тип транзакційних витрат	Міжурядова платформа		Незалежне агентство	
	Канада	Німеччина	Австралія	Індія
Витрати участі та контролю з боку громадян	Низькі	Середні	Високі	Високі
Витрати на прийняття нормотворчих рішень	Низькі	Низькі	Низькі	Низькі
Витрати на прийняття управлінських рішень	Середні	Середні	Середні	Середні
Агентські витрати	Низькі	Низькі	високі	Середні
Витрати невизначеності	Низькі	Низькі	Середні	Середні

¹ Складено за даними джерела [27, с. 311].

ускладнення і відволікання ресурсів на другорядні завдання з боку персоналу Комісії Співдружності з питань трансфертів. Комісії із трансфертів, створювані на тимчасових засадах в Індії, мають середні агентські витрати, оскільки вони обмежені у термінах функціонування. Витрати на прийняття нормотворчих й управлінських рішень дуже схожі для всіх аналізованих країн. Міжурядові платформи є менш витратними для держави, яка в рамках бюджетного простору виступає як принципал, що надає трансферти, з точки зору забезпечення дотримання правил агентами.

Результати діяльності програм в аналізованих країнах мають оцінюватися з точки зору чіткості компетенцій і повноважень для принципала, тривалості політичного консенсусу, простоти та справедливості програм дотаційного вирівнювання. Програми дотаційного вирівнювання у Німеччині та Канаді вказані в Конституції, австралійська програма регламентується федеральним законом, індійська програма стосується, головним чином, рівного розподілу федерального фонду дотацій і не містить чітко визначених цілей вирівнювання.

Значний ступінь політичного консенсусу існує в Канаді, Німеччині й Австралії, тоді як значно менший – в Індії. При цьому програми в Канаді та Німеч-

чині відрізняються від програм в Індії та Австралії за своєю чіткістю стандартів вирівнювання, прозорістю та простотою впровадження. Стандарти вирівнювання в рамках програм в Австралії та Індії визначаються довільно за наявності певного фонду коштів. До того ж австралійська програма є дуже складною; індійська – менш складна, проте використовує довільно обрані фактори та показники питомої ваги [10; 27, с. 309-313].

У ПАР законодавство визначає значну роль Комісії з фіскальних і фінансових питань, проте на практиці її діяльність незначна і майже не сприяє забезпеченню фіскальної рівності регіонів. Ні національне казначейство, ні провінції не приділяють достатньої уваги рекомендаціям комісії [23].

Висновки. Визначено, що у будь-якій системі суспільних фінансів важливу роль відіграють джерела зовнішнього фінансування розвитку регіонів у вигляді трансфертів із центрального бюджету. Проблема полягає у структуруванні їх таким чином, щоб не обмежувати фінансову автономію місцевих інститутів і водночас усувати фіскальні дисбаланси, які виникають у рамках бюджетного простору внаслідок особливостей розвитку регіонів і наявної системи розподілу бюджетних і податкових повноважень.

Також слід зазначити, що основні принципи діяльності незалежних комісій як інститутів, покликаних забезпечити прозорість, рівність і підзвітність міждержавної фінансової системи, на практиці складно реалізувати. Практика підтверджує, що такі комісії сприяють ускладненню та збільшенню нерівності систем, що, у свою чергу, призводить до збільшення транзакційних витрат і порушує стабільність і тривалість політичного консенсусу.

Основні напрями подальших досліджень будуть пов'язані з вивченням чинних методичних підходів до оцінки ефективності бюджетного простору регіонів, що застосовуються у країнах світу. Одержані результати дозволять удосконалити модель бюджетного простору України як сукупності фінансових та управлінських зв'язків, пов'язаних із рухом (розподілом і перерозподілом) бюджетних коштів між економічними суб'єктами, розташованими на території України.

Література

1. Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Одеса: Атлант, 2010. 232 с.
2. Зайчикова В.В. Інституційні засади формування європейської моделі міжбюджетних відносин в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2003. № 2(21). С. 103-112.
3. Запатріна І.І. Інституційні аспекти реалізації концепції «двох бюджетів» на прикладі російського досвіду *Фінанси України*. 2006. № 9. С. 18-23.
4. Кульчицький М. Міжбюджетні відносини в економічній системі України. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 494 с.
5. Толкованов В.В. Інституційна підтримка місцевого та регіонального розвитку: українська практика та досвід європейських країн. *Нова державна регіональна політика в Україні*. В.С. Куйбіда (ред.). Київ: Крамар, 2009. С. 145-155.
6. Чугунов І.Я. Інституційна архітектура бюджетної системи. *Фінанси України*. 2008. №11. С. 3-9.
7. 2014 State of Participatory Democracy Report. *The Hunger Project*, 2014. 56 p.
8. Ahmad S. Macro, Fiscal and Decentralization Options to Address Marginality and Reach the Extremely Poor. In J. von Braun, & F. Gatzweiler (Eds.). *Marginality Addressing the Nexus of Poverty, Exclusion and Ecology*, New York, London: Springer, 2013. P. 303-314.
9. Bousquet G., Daude C., Maisonneuve C. Fiscal Decentralisation in Colombia. New Evidence Regarding Sustainability, Risk Sharing and "Fiscal Fatigue". OECD, 2015. 26 p.
10. Commonwealth Grants Commission of Australia. Equality in Diversity: History of the Commonwealth Grants Commission. *Australian Government Printing Service*, 1995. 284 p.
11. Dahlby B., Ergete F. The stimulative effects of intergovernmental grants and the marginal cost of public funds. *International Tax and Public Finance*. 2016. Vol. 23(1). P. 114-139.
12. Fabbrini F. A Principle in Need of Renewal? The Euro-crisis and the Principle of Institutional Balance. *Centro Studi sul Federalismo*. 2016. Vol. 52, issue 1, P. 285-309.
13. Fiscal Decentralisation Measuring. *Concepts and Policies*. OECD, 2013. 152 p.
14. Blöchliger H., Rabesona J. Fiscal Policy Across Levels of Government in Time of Crisis. *OECD Network on Fiscal Relations Across Levels of Government*. (Working Paper No 12. OECD/COM/CTPA/ECO/GOV/WP(2010)12), 2009. 32 p.
15. Frank J., Martinez-Vazquez J. Decentralization And Infrastructure: From Gaps To Solutions. International Center for Public Policy Working Paper Series, at AY-SPS, GSU paper1405. Georgia State University, 2014. 33 p.

16. Hasanov F., Mikayilov C., Yusifov S., Aliyev K. Impact of Fiscal Decentralization on Non-Oil Economic Growth in a Resource-Rich Economy. *Eurasian Journal of Business and Economics*. 2016. No 9 (17). P. 87-108. DOI: <https://doi.org/10.17015/ejbe.2016.017.06>
17. Kitchen H. Grants to Small Urban Governments. In: Intergovernmental Fiscal Transfers. Principles and Practice. *Public Sector Governance and Accountability Series*. Ed. by R. Boadway, A. Shah. The World Bank, 2007. 624 p.
18. Kmezić S., Đulić K., Jocović M., Kaluđerović J. Fiscal Decentralisation and Local Government Financing in Serbia and Montenegro. *Intergovernmental Fiscal Relations*. Institute for Local Self-Government and Public Procurement Maribor, Maribor, Slovenia, 2016. DOI: <http://dx.doi.org/10.4335/978-961-6842-69-3>.
19. Lewis B. Is Central Government Intervention Bad for Local Outcomes? Mixed Messages from Indonesia. *The Journal of Development Studies*. 2016. Vol. 52 (2). P. 300-313. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/00220388.2015.1068293>
20. Lotz J. Local Government Organization and Finance: Nordic Countries. In: Local Governance in Industrial Countries, ed. A. Shah. Washington, DC: World Bank Institute, 2006. P. 223-264.
21. Lozano I., Julio J. Fiscal Decentralization and Economic Growth: Evidence from Regional-Level Panel Data for Colombia. *Borradores de Economía*. 2015. № 865I.
22. Miyazaki T. Intergovernmental Fiscal Transfers and Tax Efforts: Evidence from Japan. MPRA Paper 74337. MPRA, 2016. 51 p.
23. Murray C., Simeon R. Promises Unmet: Multilevel Government in South Africa. In: Rekha Saxena (ed.). *Varieties of Federal Governance*. Cambridge, 2011. P. 232-260.
24. Nickson A. Where is Local Government Going in Latin America? A Comparative Perspective. *International Centre for Local Democracy Iss. Working Paper*. 2011. № 6. 24 p.
25. Opeskin B. Mechanisms for Intergovernmental Relations in Federations. *International Social Science Journal*. 2002. No 53 (167). P. 129-138.
26. Republic of Iraq Decentralization and subnational service delivery in Iraq: status and way forward. Report № AUS17063. Washington, DC: World Bank, 2016.
27. Shan A. Institutional Arrangements for Intergovernmental Fiscal Transfers and a Framework for Evaluation. *Intergovernmental Fiscal Transfers. Principles and Practice. Public Sector Governance and Accountability Series*. R. Boadway, A. Shah (Eds). The World Bank, 2007. 624 p.
28. Spahn P.D. Conditioning Intergovernmental Transfers and Modes of Interagency Cooperation for Greater Effectiveness of Multilevel Government in OECD Countries. OECD. 2012. 58 p.
29. Ter-Minassian T. Reform Priorities for Subnational Revenues in Brazil. Policy brief No. IDB-PB-157. Inter-American Development Bank, 2012. 47 p.
30. The Local Public Sector's Role In Achieving Development Goals: Subnational Governance, Finance, and the Post-2015 Global Development Agenda Country Survey Instructions. The Urban Institute, 2013. 36 p.
31. Vigneault M. Grants and Soft Budget Constraints. *Intergovernmental Fiscal Transfers. Principles and Practice. Public Sector Governance and Accountability Series*. R. Boadway, A. Shah (Eds.), The World Bank, 2007. 624 p.
32. Wildasin D.E. Intergovernmental Transfers to Local Governments. *Institute of Federalism and Intergovernmental Relations Iss. Working Paper*, № 2009-11, 2009.

References

1. Volokhova, I.S. (2010). Intergovernmental fiscal relations in Ukraine: current state and prospects of development. Odesa: Atlant (in Ukrainian).

2. Zaichykova, V.V. (2013). The institutional foundations of the European model of intergovernmental fiscal relations in Ukraine. *Naukovi pratsi NDFI*, No. 2, pp. 103-112 (in Ukrainian).
3. Zapatrina, I.I. (2006). Institutional aspects of the concept of "two budgets" on the example of the Russian experience. *Finance of Ukraine*, No 9, pp. 18-23 (in Ukrainian).
4. Kulchytsky, M. (2015). Intergovernmental fiscal relations in the economic system of Ukraine. Lviv: Publishing centre at Ivan Franko Lviv National University (in Ukrainian).
5. Tolkovanov, V.V. (2009). Institutional support for local and regional development: Ukrainian practice and experience of European countries. In V.S. Kuibida (Ed.), *The new state regional policy in Ukraine* (pp. 145-155). Kyiv: Kramar (in Ukrainian).
6. Chuhunov, I.Ia. (2008). Institutional architectonic of budget system. *Finance of Ukraine*, No 1, pp. 3-9 (in Ukrainian).
7. UNDEF (2014). 2014 State of Participatory Democracy Report. The Hunger Project.
8. Ahmad, S. (2013). Macro, Fiscal and Decentralization Options to Address Marginality and Reach the Extremely Poor. In J. von Braun, & F. Gatzweiler (Eds.), *Marginality Addressing the Nexus of Poverty, Exclusion and Ecology* (pp. 303-314). New York, London: Springer.
9. Bousquet G., Daude C., & Maisonneuve C. (2015). Fiscal Decentralisation in Colombia. New Evidence Regarding Sustainability, Risk Sharing and "Fiscal Fatigue". OECD.
10. Commonwealth Grants Commission of Australia. Equality in Diversity: History of the Commonwealth Grants Commission (1995). Australian Government Printing Service.
11. Dahlby, B., & Ergete, F. (2016). The stimulative effects of intergovernmental grants and the marginal cost of public funds. *International Tax and Public Finance*, Vol. 23(1), pp. 114–139.
12. Fabbri, F. (2016). A Principle in Need of Renewal? The Euro-crisis and the Principle of Institutional Balance. *Centro Studi sul Federalismo*, Vol. 52, issue 1, pp. 285-309.
13. OECD (2013). Fiscal Decentralisation Measuring. Concepts and Policies.
14. Blöchliger, H., & Rabesona, J. (2009). Fiscal Policy Across Levels of Government in Time of Crisis. *OECD Network on Fiscal Relations Across Levels of Government*. (Working Paper No 12. OECD/COM/CTPA/ECO/GOV/WP(2010)12).
15. Frank, J., & Martinez-Vazquez, J. (2014, January). Decentralization And Infrastructure: From Gaps To Solutions. International Center for Public Policy Working Paper Series, at AYSPS, GSU paper1405. Georgia State University.
16. Hasanov, F., Mikayilov, C., Yusifov, S., & Aliyev, K. (2016). Impact of Fiscal Decentralization on Non-Oil Economic Growth in a Resource-Rich Economy. *Eurasian Journal of Business and Economics*, No 9 (17), pp. 87-108 DOI: <https://doi.org/10.17015/ejbe.2016.017.06>
17. Kitchen, H. (2007). Grants to Small Urban Governments. Intergovernmental Fiscal Transfers. Principles and Practice. In R. Boadway, & A. Shah (Eds), *Public Sector Governance and Accountability Series*. The World Bank.
18. Kmezić, S., Đulić, K., Jocović, M., & Kaluđerović, J. (2016). Fiscal Decentralisation and Local Government Financing in Serbia and Montenegro. *Intergovernmental Fiscal Relations*. Institute for Local Self-Government and Public Procurement Maribor, Maribor, Slovenia. DOI: <http://dx.doi.org/10.4335/978-961-6842-69-3>.
19. Lewis, B. (2016). Is Central Government Intervention Bad for Local Outcomes? Mixed Messages from Indonesia. *The Journal of Development Studies*, Vol. 52 (2), pp. 300-313 DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/00220388.2015.1068293>.

20. Lotz, J. (2006). Local Government Organization and Finance: Nordic Countries. In A. Shah (Ed.), *Local Governance in Industrial Countries* (pp. 223-264). Washington: DC: World Bank Institute.

21. Lozano, I., & Julio, J. (2015). Fiscal Decentralization and Economic Growth: Evidence from Regional-Level Panel Data for Colombia. *Borradores de Economia*, No 865I.

22. Miyazaki, T. (2016). Intergovernmental Fiscal Transfers and Tax Efforts: Evidence from Japan. MPRA Paper 74337. MPRA.

23. Murray, C., & Simeon, R. (2011). Promises Unmet: Multilevel Government in South Africa. In Rekha Saxena (Ed.), *Varieties of Federal Governance* (pp. 232-260). Cambridge.

24. Nickson, A. (2011). Where is Local Government Going in Latin America? A Comparative Perspective. *International Centre for Local Democracy Iss. Working Paper*, No. 6.

25. Opeskin, B. (2002). Mechanisms for Intergovernmental Relations in Federations. *International Social Science Journal*, No 53 (167), pp. 129-138.

26. World Bank (2016, March). Republic of Iraq Decentralization and subnational service delivery in Iraq: status and way forward. (Report No. AUS17063). Washington, World Bank.

27. Shan, A. (2007). Institutional Arrangements for Intergovernmental Fiscal Transfers and a Framework for Evaluation. In R. Boadway, & A. Shah. (Eds.), *Intergovernmental Fiscal Transfers. Principles and Practice. Public Sector Governance and Accountability Series*. The World Bank.

28. Spahn, P.D. (2012). Conditioning Intergovernmental Transfers and Modes of Interagency Cooperation for Greater Effectiveness of Multilevel Government in OECD Countries. OECD.

29. Ter-Minassian, T. (2012). Reform Priorities for Subnational Revenues in Brazil (Policy brief No. IDB-PB-157). Inter-American Development Bank.

30. The Local Public Sector's Role In Achieving Development Goals: Subnational Governance, Finance, and the Post-2015 Global Development Agenda Country Survey Instructions (2013). The Urban Institute.

31. Vigneault, M. (2007). Grants and Soft Budget Constraints. In: Intergovernmental Fiscal Transfers. Principles and Practice. In R. Boadway, A. Shah (Eds.), *Public Sector Governance and Accountability Series*. The World Bank.

32. Wildasin, D.E. (2009). Intergovernmental Transfers to Local Governments. *Institute of Federalism and Intergovernmental Relations Iss. Working Paper*, No. 2009-11.

Тарангул Людмила Леонидовна

д-р экон. наук, проф.

E-mail: nudpsu@nusta.edu.ua;

Хомяк Мирослав Степанович

канд. экон. наук

Университет государственной фискальной службы Украины
08201, Украина, Киевская обл., г. Ирпень, ул. Университетская, 31

E-mail: m.s.hamster@outlook.com

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ДОХОДОВ В РАМКАХ БЮДЖЕТНОГО ПРОСТРАНСТВА РЕГИОНОВ

Рассмотрены существующие теоретические исследования, связанные с институциональными аспектами процесса распределения доходов в рамках бюджетного про-

странства как результата фискальной децентрализации; проанализирован соответствующий опыт отдельных стран мира.

Ключевые слова: бюджетное пространство, институты, регионы, межбюджетные трансферты, транзакционные издержки.

Ludmila L. Tarangul

Doctor of Economics, professor

E-mail: nudpsu@nusta.edu.ua;

Myroslav S. Khomyak

PhD in Economics

University of State Fiscal Service of Ukraine

08201, Ukraine, Irpin, 31 Universytetska Str.

E-mail: m.s.hamster@outlook.com

INSTITUTIONAL ASPECTS OF DISTRIBUTION OF STATE REVENUE IN FRAMEWORK OF BUDGET SPACE OF REGIONS

The article examines existent theoretical background concerning main institutional aspects of distribution of state revenue in the framework of budget space as a result of fiscal decentralization process. Also we have briefly analyzed the experience of some countries relating to the creation and functioning of institutes, which facilitate the process of distribution of budget revenue across regions in the form of intergovernmental transfers.

The research provided allowed us to conclude that in any system of public finance the sources of external financing of regional development by means of intergovernmental transfers play an important role. The main challenge is to structure them by such a way which does not limit the financial autonomy of local authorities, and at the same time which allows to eliminate fiscal imbalances that appear in the budget space due to specifics of regional development and present system of distribution of both budget and fiscal powers.

The analysis of international experiences proved that the main tasks of such institutes as independent agencies facilitating the process of proving intergovernmental transfers and aimed to ensure the transparency, equity and accountability of intergovernmental financial system are difficult to implement in practice. The evidence shows that such agencies complicate and enhance the inequality of budget system that in turn leads to the increase of transaction costs and undermine the sustainability of political consensus.

Keywords: budget space, institutes, regions, intergovernmental transfers, transaction costs.

Формати цитування:

Тарангул Л.Л., Хомяк М.С. Інституційні аспекти розподілу державних доходів у рамках бюджетного простору регіонів. *Економіка промисловості*. 2017. № 1 (77). С. 38-50. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.038>

Tarangul, L.L., & Khomyak, M.S. (2017) Institutional aspects of distribution of state revenue in framework of budget space of regions. *Econ. promisl.* 1 (77). 38-50. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.038>

Надійшла до редакції 28.12.2016 р.

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА РЕСУРСНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Здійснено інтегральну оцінку ресурсної ефективності промисловості регіонів України, сформульовано аналітичні висновки, міжрегіональні порівняння та пропозиції щодо підвищення ресурсної ефективності промисловості України.

Ключові слова: фондівдача, продуктивність праці, ресурсна ефективність, інтегральний індекс, обсяг реалізованої промислової продукції.

Промисловість є важливим сектором економіки, який потенційно може сприяти суттєвому збільшенню валового внутрішнього продукту (ВВП) країни, оскільки містить ланки виробництва із високою доданою вартістю, зростання якої забезпечує вирішення ряду соціально-економічних питань. Однак останніми роками (2010-2015 рр.) деякі ключові показники результатів діяльності промисловості характеризувались негативними тенденціями. Зокрема, індекс промислової продукції знизився на 25,2 відсоткового пункту (з 112,2% у 2010 р. до 87% у 2015 р.)¹, фінансовим результатом від звичайної діяльності до оподаткування промисловості у 2014 і 2015 рр. став збиток (166414,0 і 181361,1 млн грн відповідно)², частка зайнятості у промисловості знизилася з 24,1% у 2013 р. до 22,8% у

2015 р., а потреба у працівниках – з 16,6 тис. чол. у 2013 р. до 6,5 тис. чол. у 2015 р.³ Зазначені негативні ознаки функціонування зумовлюють необхідність детальнішого вивчення діяльності та чинників конкурентоспроможності промисловості. Одним із чинників конкурентоспроможності промисловості є її ресурсна ефективність, під якою розуміється ефективність використання ресурсного потенціалу, основними компонентами якого є людські та виробничі ресурси. Ефективність управління людським ресурсами взаємопов'язана з рівнем і динамікою реальної заробітної плати та кваліфікованості працівників. Протягом 2012-2015 рр. спостерігалось зниження індексу реальної заробітної плати по Україні загалом з 114% у 2012 р. до 79,8% у 2015 р.⁴, а у промисловості – з

¹ Індекси промислової продукції за видами діяльності за 2013-2015 роки / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

² Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

³ Економічна активність населення: 2013, 2015 рр.: стат. зб. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

⁴ Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

111,5 до 80,8%¹, що є ознакою зниження матеріальної мотивації праці. Станом на кінець 2015 р. 44,8% кваліфікованих робітників професійно-технічних спеціальностей становили працівники у віковій категорії 40-59 років², що, є ознакою дефіциту молоді у промисловості, а отже, і загрози перспектив розвитку цього сектора економіки. Відсутність норм, які б передбачали обов'язкову практику учнів професійно-технічних училищ і технікумів на підприємствах або наявність належних, забезпечених необхідним матеріально-технічним забезпеченням, навчально-виробничих баз практичної підготовки студентів, спричиняє низький рівень кваліфікованості випускників таких закладів. Окрім цього, проблемним питанням є і підготовка та підвищення кваліфікації викладачів професійно-технічних закладів, здійснення якої без належного практичного навчання є слабрезультативним. Щодо управління виробничими ресурсами промисловості України, то слід зауважити, що високий ступінь зносу основних засобів (76,9% у 2015 р. 56,9% у 2013 р.³) та спадна тенденція індексу капітальних інвестицій (80,1% у 2015 р. проти 100,3% у 2013 р.) є ознаками відсутності передумов для підвищення конкурентоспроможності промислової продукції за технічно-інноваційною ознакою.

¹ Розраховано за «Методикою розрахунку індексів реальної заробітної плати» / Нормативні та нормативно-правові акти Держстату Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

² Економічна активність населення: 2015: стат. зб. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

³ Наявність і стан основних засобів за видами економічної діяльності / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Імплементация зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною і країнами-членами Європейського Союзу (ЄС) посилює актуалізацію цього дослідження, передусім у контексті ефективності використання виробничих ресурсів, з огляду на посилення міжнародної конкуренції.

Вказані негативні ознаки результатів діяльності промисловості й управління людськими і виробничими ресурсами зумовили необхідність здійснення оцінки та пошуку шляхів підвищення ресурсної ефективності промисловості України.

Результати ґрунтовних досліджень теоретичних і прикладних аспектів управління виробничими ресурсами наведено в роботах [1-6]. Зокрема, комплексну оцінку впливу ЗВТ між Україною і країнами-членами ЄС на промислові види діяльності здійснено групою науковців під керівництвом академіка НАН України В.М. Гейця [1]. Дослідження взаємозв'язку технологічних інвестицій і технологічної структури експорту та реалізованої промислової продукції, а також порівняльну оцінку продуктивності праці України і країн ЄС, Канади, США та країн СНД наведено у джерелі [2]. Практичні аспекти розбудови трудового потенціалу промисловості висвітлено в роботі [3]. Засади стратегії та політики держави в розвитку промисловості розглянуто у джерелі [4]. Сучасний стан та перспективні напрями модернізації основного капіталу в західному регіоні України, обґрунтовані за результатами інтегрального оцінювання й економіко-математичного моделювання вартості основного капіталу виробничих підприємств, висвітлено в роботі [5]. Тенденції впливу основних соціально-економічних чинників на продуктивність праці викладено у джерелі [6].

Однак інтегральному оцінюванню ресурсної ефективності промисловості регіонів України за показниками продук-

тивності праці та фондівдачі у дослідженнях приділено недостатньо уваги.

Метою статті є здійснення інтегральної оцінки ресурсної ефективності промисловості регіонів України та формування висновків і пропозицій щодо її підвищення.

Практична мета дослідження – розробка і подання методичного підходу до оцінки ресурсної ефективності промисловості регіонів, а також аналітичних висновків і пропозицій, сформованих на підставі виконаної оцінки ресурсної ефективності промисловості регіонів України. Очікується, що одержана інформація сприятиме вдосконаленню й обґрунтуванню організаційно-економічних механізмів стимулювання розвитку промисловості регіонів України, розробці стратегій промислового розвитку, реалізації державної промислової політики, а також може бути актуальною у процесах побудови інноваційно-інвестиційної моделі економіки.

Інтегральну оцінку ресурсної ефективності промисловості регіонів України здійснено за такими етапами.

На першому розраховано первинні показники, що в сукупності відображають ресурсну ефективність промисловості регіонів України. Відповідно до методики інтегрального оцінювання конкурентоспроможності промислового сектору економіки регіонів України (розробленої відділом розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» під керівництвом С. Іщук у рамках виконання бюджетної теми «Складові підвищення конкурентоспроможності промисловості Західного регіону України в умовах вільної торгівлі між Україною і ЄС») ресурсну ефективність промисловості характеризують два ключових показники: фондівдача і

продуктивність праці. Перший із них відображає ефективність управління необоротними активами, а другий – людськими ресурсами. Фондовіддачу промисловості регіонів України розраховано як співвідношення обсягу реалізованої промислової продукції до вартості необоротних активів, а продуктивність праці – співвідношення обсягу реалізованої промислової продукції до середньої кількості працівників зайнятих у промисловості.

На другому етапі визначено інтегральні індекси ресурсної ефективності промисловості регіонів шляхом нормування значень первинних показників, розрахованих на першому етапі, та їх подальшого усереднення за середньою арифметичною. Нормування показників здійснюється згідно з Методикою розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку, затвердженою наказом Державного комітету статистики України від 15.04.2003 р. № 114 [7].

На третьому етапі здійснено групування регіонів України за рівнем ресурсної ефективності їх промисловості. Критерієм диференціації областей є діапазон значень розрахованих на другому етапі інтегральних індексів: перша група – це області з високим рівнем ресурсної ефективності (значення індексу ресурсної ефективності становить $0,67 \div 1,00$); друга група – із середнім рівнем ресурсної ефективності ($0,33 \div 0,67$); третя – з низьким рівнем ресурсної ефективності ($0,00 \div 0,33$).

У результаті здійсненого за цими етапами дослідження отримано таку аналітичну інформацію та оцінку.

Упродовж аналізованого періоду обидва показники (фондовіддача і продуктивність праці) демонстрували майже синхронну динаміку (див. рисунок). Зокрема, значення показника фондівдачі у промисловості України у 2011-2013 рр.

зменшилось у 1,55 раза, а в наступних роках, навпаки, зросло в 1,2 раза (порівняно з 2013 р.). Тренд продуктивності праці зберігав тенденцію до збільшення (за винятком незначного зниження у 2013 р.), і у 2015 р. значення цього показника перевершило рівень 2011 р. у 1,77 раза.

Визначальний вплив на динаміку показників ресурсної ефективності промисловості України у 2015 р. мали такі чинники: збільшення обсягу реалізованої промислової продукції (на 24,3% порівняно з 2014 р.), зменшення середньої кількості працівників у промисловості (на 11,19%) і збільшення необоротних активів (на 8,06%).

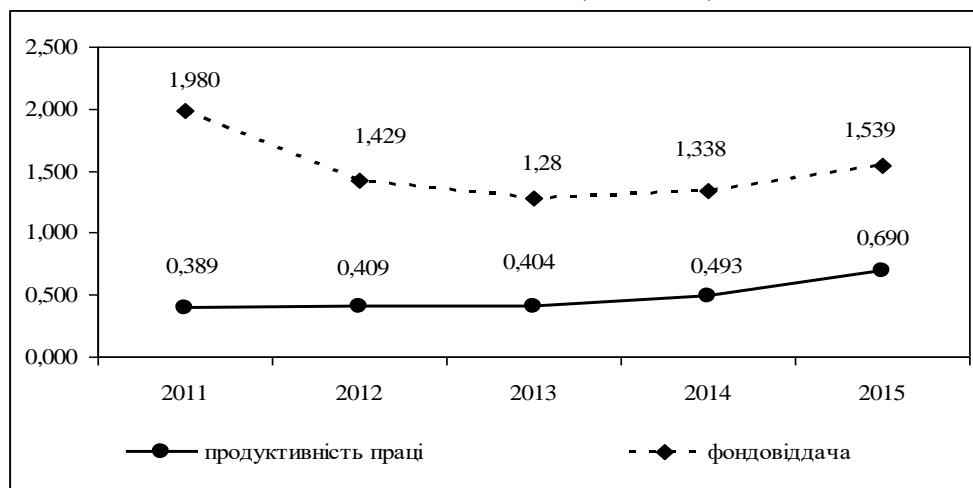

Рисунок. Показники ресурсної ефективності промисловості України, частки од. (розраховано на основі офіційних даних Державної служби статистики [8-10])

Шляхом інтегрування значень показників фондовіддачі і продуктивності праці розраховано індекси ресурсної ефективності промисловості, на підставі значень яких проведено групування регіонів України (табл. 1, 2). Відповідно до визначеної градації для половини областей України (12 у 2015 р. проти 7 у 2014 р.) характерний середній рівень ресурсної ефективності їх промисловості.

Незмінним лідером серед регіонів України за рівнем ресурсної ефективності протягом аналізованого періоду була Полтавська область. Із 2014 р. **високий рівень ресурсної ефективності промисловості** характерний також для Черкаської та Сумської областей.

У 2015 р. Полтавській області вдалося досягти зростання значень показника продуктивності праці до високого рів-

ня (1,054) і фондовіддачі – до середнього (3,054). Це, у свою чергу, стало наслідком збільшення обсягу реалізованої промислової продукції на 28,42% при одночасному зменшенні середньої кількості працівників у промисловості на 8,72% і сповільненні зростання необоротних активів до 4,66% проти 12,09% у 2014 р. (табл. 3).

Значення показників фондовіддачі у Сумській і Черкаській областях у 2015 р. відповідали високому рівню (4,751 і 4,236 відповідно), а продуктивності праці – середньому (0,499 і 0,640 відповідно). Середнє значення продуктивності праці у цих двох областях зумовлено меншими (порівняно з Полтавською областю) темпами зниження середньої кількості працівників у промисловості (3,28 і 1,30% відповідно).

Таблиця 1

Групування регіонів України за значеннями інтегрального індексу ресурсної ефективності промисловості
(без урахування тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей)¹

2011		2012		2013		2014		2015	
Полтавська	0,918	Полтавська	0,790	Полтавська	0,750	Полтавська	0,775	Полтавська	0,785
Чернігівська	0,641	Чернігівська	0,709	Чернігівська	0,722	Черкаська	0,740	Черкаська	0,695
Донецька	0,627	Черкаська	0,551	Черкаська	0,646	Сумська	0,678	Сумська	0,679
Черкаська	0,605	Сумська	0,531	Харківська	0,645	Чернігівська	0,663	Чернігівська	0,614
Сумська	0,550	Харківська	0,526	Сумська	0,614	Вінницька	0,495	Харківська	0,589
Харківська	0,548	Дніпропетровська	0,474	Кіровоградська	0,567	Дніпропетровська	0,478	Запорізька	0,474
Луганська	0,547	Донецька	0,457	Дніпропетровська	0,552	Запорізька	0,464	Тернопільська	0,459
Вінницька	0,528	Кіровоградська	0,405	Луганська	0,517	Харківська	0,440	Дніпропетровська	0,456
Запорізька	0,502	Запорізька	0,400	Вінницька	0,482	Кіровоградська	0,403	Вінницька	0,453
Дніпропетровська	0,437	Миколаївська	0,385	Донецька	0,463	Миколаївська	0,399	Донецька	0,403
Миколаївська	0,382	Вінницька	0,369	Запорізька	0,434	Київська	0,314	Одеська	0,400
Рівненська	0,381	Луганська	0,342	Київська	0,395	Херсонська	0,303	Кіровоградська	0,366
Івано-Франківська	0,377	Івано-Франківська	0,307	Миколаївська	0,348	Рівненська	0,293	Рівненська	0,356
Херсонська	0,311	Київська	0,305	Хмельницька	0,323	Донецька	0,293	Херсонська	0,354
Кіровоградська	0,288	Хмельницька	0,260	Рівненська	0,301	Волинська	0,283	Івано-Франківська	0,323
Одеська	0,265	Тернопільська	0,208	Херсонська	0,258	Одеська	0,262	Київська	0,306
Хмельницька	0,262	Херсонська	0,203	Івано-Франківська	0,224	Івано-Франківська	0,211	Житомирська	0,283
Київська	0,242	Рівненська	0,192	Волинська	0,212	Хмельницька	0,208	Волинська	0,276
Тернопільська	0,202	Волинська	0,188	Житомирська	0,203	Житомирська	0,204	Львівська	0,258
Львівська	0,189	Одеська	0,186	Одеська	0,200	Тернопільська	0,194	Хмельницька	0,198
Волинська	0,184	Львівська	0,170	Закарпатська	0,182	Львівська	0,172	Миколаївська	0,189
Закарпатська	0,179	Житомирська	0,167	Тернопільська	0,182	Закарпатська	0,159	Чернівецька	0,171
Житомирська	0,166	Закарпатська	0,154	Львівська	0,157	Чернівецька	0,144	Закарпатська	0,131
Чернівецька	0,028	Чернівецька	0,068	Чернівецька	0,081	Луганська	0,070	Луганська	0,052

¹ Розраховано за джерелом [9] і офіційними даними веб-сайтів Головних управлінь статистики 24 областей України, розділ: статистична інформація / економічна статистика.

- Перша група – високий рівень ресурсної ефективності промисловості (0,67÷1,0);
- Друга група – середній рівень ресурсної ефективності промисловості (0,34÷0,66);
- Третя група – низький рівень ресурсної ефективності промисловості (0,0÷0,33).

Показники ресурсної ефективності промисловості¹

Області	2011			2012			2013			2014			2015		
	Продуктивність праці	Фондовіддача	Інтегральний індекс (I ₂₀₁₁)	Продуктивність праці	Фондовіддача	Інтегральний індекс (I ₂₀₁₂)	Продуктивність праці	Фондовіддача	Інтегральний індекс (I ₂₀₁₃)	Продуктивність праці	Фондовіддача	Інтегральний індекс (I ₂₀₁₄)	Продуктивність праці	Фондовіддача	Інтегральний індекс (I ₂₀₁₅)
Вінницька	0,280	3,168	0,528	0,290	2,404	0,369	0,336	2,252	0,482	0,410	2,449	0,495	0,574	2,626	0,453
Волинська	0,196	1,764	0,184	0,206	1,760	0,188	0,201	1,648	0,212	0,261	1,959	0,283	0,382	2,104	0,276
Дніпропетровська	0,488	1,471	0,437	0,542	1,585	0,474	0,540	1,587	0,552	0,658	1,300	0,478	0,813	1,559	0,456
Донецька	0,516	2,359	0,627	0,465	1,928	0,457	0,444	1,634	0,463	0,419	1,336	0,293	0,772	1,331	0,403
Житомирська	0,183	1,739	0,166	0,204	1,638	0,167	0,211	1,555	0,203	0,254	1,573	0,204	0,361	2,256	0,283
Закарпатська	0,145	2,029	0,179	0,161	1,806	0,154	0,166	1,676	0,182	0,187	1,618	0,159	0,237	1,622	0,131
Запорізька	0,422	2,209	0,502	0,430	1,779	0,400	0,419	1,627	0,434	0,566	1,616	0,464	0,785	1,834	0,474
Івано-Франківська	0,338	2,006	0,377	0,348	1,671	0,307	0,305	1,194	0,224	0,366	1,131	0,211	0,510	1,890	0,323
Київська	0,341	1,248	0,242	0,413	1,283	0,305	0,484	1,125	0,395	0,518	1,027	0,314	0,646	1,137	0,306
Кіровоградська	0,219	2,197	0,288	0,283	2,671	0,405	0,336	2,657	0,567	0,389	2,050	0,403	0,455	2,486	0,366
Луганська	0,388	2,655	0,547	0,341	1,935	0,342	0,302	2,586	0,517	0,195	1,113	0,070	0,252	0,930	0,052
Львівська	0,200	1,767	0,189	0,219	1,566	0,170	0,219	1,302	0,157	0,257	1,389	0,172	0,393	1,911	0,258
Миколаївська	0,295	2,277	0,382	0,329	2,276	0,385	0,309	1,759	0,348	0,375	2,087	0,399	0,515	0,810	0,189
Одеська	0,290	1,670	0,265	0,302	1,182	0,186	0,296	1,128	0,200	0,373	1,368	0,262	0,633	1,942	0,400
Полтавська	0,587	3,539	0,918	0,638	3,003	0,790	0,584	2,300	0,750	0,749	2,489	0,775	1,054	3,054	0,785
Рівненська	0,231	2,643	0,381	0,186	1,901	0,192	0,242	1,862	0,301	0,301	1,842	0,293	0,415	2,586	0,356
Сумська	0,274	3,321	0,550	0,292	3,405	0,531	0,290	3,102	0,614	0,349	3,681	0,678	0,499	4,751	0,679
Тернопільська	0,194	1,874	0,202	0,184	2,010	0,208	0,197	1,524	0,182	0,244	1,563	0,194	0,379	3,559	0,459
Харківська	0,263	3,372	0,548	0,309	3,280	0,526	0,315	3,123	0,645	0,297	2,638	0,440	0,497	4,049	0,589
Херсонська	0,240	2,209	0,311	0,216	1,796	0,203	0,231	1,719	0,258	0,273	2,016	0,303	0,423	2,536	0,354
Хмельницька	0,216	2,072	0,262	0,236	2,032	0,260	0,250	1,928	0,323	0,239	1,657	0,208	0,324	1,756	0,198
Черкаська	0,353	3,172	0,605	0,396	2,925	0,551	0,378	2,822	0,646	0,494	3,390	0,740	0,640	4,236	0,695

¹ Розраховано за джерелом [9] і офіційними даними веб-сайтів Головних управлінь статистики 24 областей України, розділ: статистична інформація / економічна статистика.

Таблиця 3

Темп приросту складових показників продуктивності праці та фондівдачі промисловості регіонів України
у 2011-2015 рр., %¹

Область	2011			2012			2013			2014			2015		
	Середньої кількості працівників зайнятих у промисловості	Необоротних активів	Обсягу реалізованої промислової продукції	Середньої кількості працівників зайнятих у промисловості	Необоротних активів	Обсягу реалізованої промислової продукції	Середньої кількості працівників зайнятих у промисловості	Необоротних активів	Обсягу реалізованої промислової продукції	Середньої кількості працівників зайнятих у промисловості	Необоротних активів	Обсягу реалізованої промислової продукції	Середньої кількості працівників зайнятих у промисловості	Необоротних активів	Обсягу реалізованої промислової продукції
Вінницька	-11,6	-0,041	0,16	3,7	0,414	0,073	-2,6	0,208	0,132	-0,8	0,112	0,21	-1,5	0,285	0,378
Волинська	-2,4	0,022	0,291	2,2	0,079	0,077	-0,9	0,031	-0,035	-3,3	0,055	0,255	-3	0,322	0,42
Дніпропетровська	-2,3	0,214	0,205	-0,9	0,02	0,099	-1	-0,014	-0,013	-4,8	0,414	0,159	-2,9	0,001	0,2
Донецька	-5,3	0,152	0,314	0,3	0,108	-0,094	-4,6	0,075	-0,089	-15	-0,018	-0,197	-41,5	0,081	0,077
Житомирська	-8	0,066	0,192	2,4	0,209	0,139	-3,2	0,058	0,004	-7,3	0,1	0,113	-0,8	-0,018	0,409
Закарпатська	-7	0,068	0,252	1	0,261	0,123	-2,4	0,086	0,008	-1,3	0,152	0,111	-1,7	0,241	0,244
Запорізька	-1,6	0,197	0,218	-0,5	0,257	0,012	-1,9	0,045	-0,044	-8,3	0,248	0,24	-3,6	0,178	0,337
Івано-Франківська	0,1	0,264	0,748	1,5	0,255	0,045	-0,6	0,218	-0,129	-4,8	0,206	0,142	-0,9	-0,173	0,382
Київська	-1,8	0,084	0,187	2,9	0,21	0,243	-1,2	0,319	0,157	-3,6	0,13	0,031	-0,2	0,126	0,247
Кіровоградська	1,1	0,167	0,224	0,4	0,143	0,296	-1,3	0,112	0,17	-3,9	0,134	0,115	-3,4	-0,069	0,129
Луганська	-0,5	0,041	0,322	-1,7	0,185	-0,136	-2,9	-0,356	-0,14	-28,5	0,074	-0,538	-45	-0,15	-0,289
Львівська	-4,8	0,082	0,263	-1,7	0,215	0,077	-0,4	0,193	-0,007	-2,6	0,072	0,143	-3,6	0,074	0,478
Миколаївська	-2,9	0,056	0,177	-1,3	0,099	0,099	-0,3	0,213	-0,063	-6,4	-0,042	0,137	-1,2	2,499	0,358
Одеська	-3,7	0,031	-0,123	-0,1	0,469	0,04	-0,5	0,022	-0,025	-3,5	0,004	0,217	-6,4	0,119	0,589
Полтавська	-2,2	0,087	0,226	2	0,306	0,108	-3,1	0,158	-0,113	-5,4	0,121	0,213	-8,7	0,047	0,284
Рівненська	-2,2	-0,022	0,225	-0,2	0,117	-0,197	-1,4	0,313	0,286	-1,9	0,234	0,22	1,7	-0,001	0,402
Сумська	-2,2	0,176	0,595	-0,4	0,036	0,062	-3	0,054	-0,04	-7,9	-0,063	0,112	-3,3	0,069	0,38
Тернопільська	-6,3	0	0,483	0,5	-0,111	-0,046	-1,9	0,385	0,05	-5,8	0,134	0,163	-8	-0,37	0,433
Харківська	1,5	0,011	0,215	4	0,254	0,22	-1	0,06	0,009	-5,8	0,051	-0,112	-1,9	0,07	0,643
Херсонська	-11,2	0,145	0,147	3,3	0,144	-0,07	-0,2	0,114	0,066	-5,9	-0,051	0,113	-7,9	0,136	0,429
Хмельницька	-2,5	0,149	0,274	1,3	0,126	0,105	-0,3	0,113	0,056	-4,4	0,063	-0,086	-7,7	0,18	0,25
Черкаська	-1	0,383	0,209	0,1	0,218	0,123	-0,4	-0,017	-0,051	-5,8	0,026	0,232	-1,3	0,023	0,279
Чернівецька	-2,4	0,044	0,274	7,8	-0,12	0,01	-1,3	0,068	-0,002	-7,1	-0,044	0,141	-1,4	0,214	0,459
Чернігівська	-5	-0,107	0,255	-4,7	0,174	0,272	-0,5	0,204	-0,032	-5,6	0,187	0,167	-4,3	0,063	0,281

¹ Розраховано за джерелом [9] і офіційними даними веб-сайтів Головних управлінь статистики 24 областей України, розділ: статистична інформація / економічна статистика.

Окрім того, збільшення обсягу реалізованої промислової продукції у Сумській області становило 38,02% проти 11,19% у 2014 р., а темп приросту необоротних активів досяг +6,92% проти -6,27%. У Черкаській області збільшення обсягу реалізованої промислової продукції у 2015 р. склало 27,88 проти 23,22% у 2014 р., а збільшення необоротних активів – 2,60 проти 2,33%.

Регіони із **середнім рівнем ресурсної ефективності промисловості** (12 областей України у 2015 р.) умовно можна розділити на три підгрупи.

Перша підгрупа – це сім областей (Вінницька, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська і Чернігівська), для яких характерні середні значення фондоддачі (від 2,486 у Кіровоградській до 4,117 у Чернігівській), а також середні значення продуктивності праці (від 0,379 у Тернопільській до 0,574 у Вінницькій). Зниження середньої кількості працівників промисловості в областях першої підгрупи (окрім Рівненської) диференціювалось від 1,46% у Вінницькій до 7,99% у Тернопільській, а зростання обсягу реалізованої промислової продукції – від 12,88% у Кіровоградській до 64,29% у Харківській.

До *другої підгрупи* віднесено три області (Донецьку, Одеську й Івано-Франківську), для промисловості яких характерні низькі значення показника фондоддачі (1,331, 1,942 і 1,890 відповідно) і середні значення продуктивності праці (0,772, 0,633 і 0,510 відповідно).

Значення наведених показників ресурсної ефективності у 2015 р. зумовлені:

у Донецькій області – найнижчим серед регіонів України темпом приросту обсягу реалізованої промислової продукції (+7,71%), одним із найвищих темпів зменшення середньої кількості працівників у промисловості (-41,48%) і середнім темпом приросту необоротних активів (+8,06%);

в Одеській області – одним із найвищих темпів приросту обсягу реалізованої промислової продукції (+58,87%), середнім темпом зменшення кількості працівників у промисловості (-6,41%) і середнім темпом приросту необоротних активів (+11,88%);

в Івано-Франківській області – порівняно високим темпом приросту обсягу реалізованої промислової продукції (+38,18%), одним із найнижчих темпів зменшення середньої кількості працівників у промисловості (-0,87%) і одним із найвищих темпів зменшення необоротних активів (-17,33%).

Отже, основним чинником досягнення середнього рівня ресурсної ефективності промисловістю Донецької та Одеської областей стало зменшення кількості працівників, а Івано-Франківської – обсягу необоротних активів.

Третя підгрупа – Дніпропетровська і Запорізька області, для яких характерні низькі значення показника фондоддачі (1,559 і 1,834 відповідно), але високі – показника продуктивності праці (0,813 і 0,785 відповідно).

Значення наведених показників ресурсної ефективності у 2015 р. зумовлені:

у Дніпропетровській області – середнім темпом приросту обсягу реалізованої промислової продукції (+20,01%), середнім темпом зменшення кількості працівників у промисловості (-2,89%) і низьким темпом приросту необоротних активів (+0,10%);

у Запорізькій області – середнім значенням темпу приросту обсягу реалізованої промислової продукції (+33,71%), середнім темпом зменшення кількості працівників у промисловості (-3,59%) і високим темпом приросту необоротних активів (+17,85%).

Низький рівень ресурсної ефективності у 2015 р. був характерний для промислових секторів економіки 9 областей, які умовно поділено на три підгрупи.

Перша підгрупа – це Київська і Миколаївська області, в яких низькі значення показника фондівдачі (1,137 і 0,810 відповідно) і середні значення продуктивності праці (0,646 і 0,515). Суттєве зменшення (у 2,6 раза) фондівдачі у Миколаївській області у 2015 р. спричинене нарощуванням (у 3,5 раза) необоротних активів у промисловості. Водночас зростання продуктивності праці в областях цієї підгрупи стало наслідком збільшення темпів приросту обсягу реалізованої продукції (+24,7% у Київській і +35,8% у Миколаївській) і незначного вивільнення працівників у промисловості (0,15 і 1,17% відповідно).

До *другої підгрупи* віднесено Волинську, Житомирську і Чернівецьку області, для яких характерні середні значення показника фондівдачі (від 2,104 грн у Чернівецькій до 2,256 у Житомирській) і низькі – продуктивності праці (від 0,189 у Чернівецькій до 0,382 у Волинській). Зростання у 2015 р. значень показників фондівдачі та продуктивності праці у цих областях спричинене збільшенням обсягу реалізованої промислової продукції, темпи приросту якого склали: 41,97% у Волинській, 40,95% у Житомирській і 28,14% у Чернівецькій.

Третя підгрупа – це області (Закарпатська, Львівська і Хмельницька) з низькою фондівдачею (від 1,622 у Закарпатській до 1,911 у Львівській) і низькою продуктивністю праці (від 0,237 у Закарпатській до 0,393 у Львівській). Підвищення у 2015 р. значень показників ресурсної ефективності у Закарпатській, Львівській і Хмельницькій областях обумовлене, з одного боку, нарощуванням обсягів реалізованої промислової продукції, відповідно, на 24,38; 47,79 і 25,01%, а з іншого – зменшенням середньої кількості працівників у промисловості – на 1,68; 3,57 і 7,75% відповідно.

Луганську область, ресурсна ефективність промисловості якої впродовж

2014–2015 рр. опустилася до найнижчого рівня, не можна віднести до жодної з підгруп. Така ситуація спричинена подальшим падінням у 2015 р. як обсягу реалізованої промислової продукції (-28,9%), так і необоротних активів (-14,99%), а також зниженням середньої кількості працівників у промисловості (-45,01%).

Підсумовуючи, можна констатувати, що у 2015 р. в Україні зріс рівень ресурсної ефективності промисловості. Основними ознаками цього зростання були:

збільшення кількості областей із середнім рівнем ресурсної ефективності до 12 проти 7 у 2014 р. та, відповідно, зменшення кількості областей із низьким рівнем ресурсної ефективності до 9 проти 14 у 2014 р.;

підвищення (порівняно з 2014 р.) значень показника фондівдачі у 21 області (від 0,04 в.п. у Закарпатській до 199,6 в.п. у Тернопільській);

зростання (порівняно з 2014 р.) значень показника продуктивності праці в усіх областях (від 6,6 в.п. у Кіровоградській до 35,3 в.п. у Донецькій).

Водночас ознаками стримування зростання ресурсної ефективності промисловості в Україні у 2015 р. були:

зменшення (порівняно з 2014 р.) значень показника фондівдачі у трьох областях – Донецькій (на 0,5 в.п.), Луганській (на 18,3 в.п.) і Миколаївській (на 127,7 в.п.);

зменшення (порівняно з 2011 р.) значень показника фондівдачі у 12 областях (від 5,7 в.п. у Київській – до 172,5 в.п. у Луганській);

зменшення (порівняно з 2011 р.) значень показника продуктивності праці у Луганській області на 13,6 в.п.

У результаті поглибленого аналізу показників ресурсної ефективності промисловості (у розрізі їх чисельників і знаменників) у 2015 р. виявлено:

1) зменшення в усіх областях України, окрім Рівненської, середньої кількості

ті працівників промисловості (від 0,15% у Київській до 45,01% у Луганській);

2) зменшення у 6 областях значень показника обсягу необоротних активів (від -0,14% у Рівненській до -37,04% у Тернопільській).

Таким чином, ресурсна ефективність української промисловості формально перебуває на досить високому рівні. За цією конкурентною перевагою вона незначно переважає польську (у 1,004 раза у 2015 р.) внаслідок досягнення вищого рівня продуктивності праці (у 1,24 раза впродовж 2014-2015 рр.)¹. Однак варто зауважити, що зростання значень показника продуктивності праці в Україні зумовлене не лише збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції, але і зменшенням середньої кількості працівників у промисловості (на 11,2% у 2015 р. порівняно з 2014 р.).

З урахуванням того, що у 23 областях України у 2015 р. спостерігалось зменшення середньої кількості працівників промисловості, у 6 – зменшення обсягу необоротних активів, а також того, що у зростанні обсягу реалізованої промислової продукції суттєвий вплив мав ціновий чинник (що і відобразилось на значенні показників продуктивності праці та фондівіддачі), доцільним є вдосконалення організаційно-економічних механізмів стимулювання розвитку промисловості всіх регіонів шляхом підвищення інвестиційної привабливості промислового сектору економіки, створення умов для вирішення проблем кваліфікованості працівників, матеріальної мотивації працівників, а також модернізації виробничих ресурсів.

Підвищенню кваліфікованості працівників, а отже, потенційному зростанню обсягу високотехнологічної продукції, а отже, заробітної плати працівників

¹ Авторські розрахунки на основі даних Центрального статистичного управління Польщі [11].

промисловості сприятиме *створення та організація діяльності навчально-науково-виробничих центрів галузевого і регіонального спрямування (ННВЦГС)*. Мета функціонування таких центрів – підвищення рівня кваліфікації працівників та інноваційної складової технологічного розвитку галузей і регіональних економік відповідно до потреб ринку. ННВЦГС можуть функціонувати на матеріально-технічних базах виробничих підприємств і навчальних закладів за умови їх модернізації або відповідності потребам сучасного виробництва. Навчання має здійснюватися за програмами, розробленими внаслідок співпраці науковців і практиків та відповідати стратегіям регіонального розвитку. Інтерес до функціонування ННВЦГС може виникнути у таких сторін:

виробничі підприємства – для підвищення кваліфікації працівників з метою освоєння технологічних новинок й упровадження інновацій (нових видів та зразків продукції чи послуг), модернізації виробничих процесів, зростання продуктивності праці;

навчальні заклади – для посилення практичної складової навчального процесу (якості виробничих практик);

наукові установи – для посилення інформаційного та матеріально-технічного забезпечення наукових розробок, винаходів та інновацій і їх випробувань й упроваджень;

обласні державні адміністрації – для забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Для експертної участі у функціонуванні центрів можуть залучатися зарубіжні практики і науковці, а для налагодження зовнішніх і внутрішніх зав'язків – обласні державні адміністрації. Джерела фінансування ННВЦГС: центральні та місцеві бюджети, кошти навчальних і виробничих підприємств та

об'єднань, надходження від реалізації винаходів, розробок і послуг та ін.

Модернізації виробничих ресурсів, а також реальному зростанню промислової продукції сприятиме *створення та організація діяльності державно-приватних підприємств у секторі переробної промисловості (ПДПП)*, що здійснюватимуть виробництво найбільш повного циклу, з використанням вітчизняної сировини і матеріалів.

Метою створення ПДПП є відновлення підприємницької та інвестиційної активності у виробництвах, що мають високою додану вартість. Започатковувати діяльність ПДПП можна у тих промислових виробництвах, які можуть базуватися на вітчизняній сировині або ж є найбільш необхідні умови для їх функціонування. Зокрема, йдеться про такі сектори переробної промисловості (за КВЕД), як: виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність; текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції; машинобудування, крім ремонту та монтажу машин і устаткування. Найбільш необхідними потребами для функціонування названих виробництв є сучасне матеріально-технічне забезпечення, кваліфіковані працівники і фінансові ресурси. Для фінансового забезпечення потреб функціонування ПДПП і стимулювання вітчизняного промислового виробництва пропонується підвищити ставки вивізного (експортного) мита, податку на прибуток на операції з експорту сировини. Акумуляовані за переліченими інструментами кошти можуть направлятися на підготовку і перепідготовку працівників, зайнятих у промисловості, виробництво або придбання матеріально-технічного забезпечення, заготівельну діяльність.

Підвищення кваліфікованості працівників та модернізації виробничих ресурсів сприятиме імпортозаміщенню ви-

робничих ресурсів, технологій виробництва, готової продукції та реалізації експортного потенціалу промисловості.

Ключовим завданням у промисловій політиці держави має стати створення умов для задоволення внутрішнього попиту на промислову продукцію. *Цьому сприятиме створення або вдосконалення функціонування заготівельної діяльності та державних замовлень і закупівель.* Заготівельна діяльність, а також система державних замовлень може стати стимулом для виробництва сировинних ресурсів для функціонування м'ясо-молочної та текстильної промисловості, зокрема, відновлення функціонування льонарства і вівчарства.

Таким чином, перспективними напрямками подальших досліджень є пошук організаційно-економічних механізмів підвищення рівня продуктивності праці та фондівіддачі у промисловості, зокрема щодо зростання кваліфікації працівників та посилення їх мотивації, а також здійснення модернізації виробничих ресурсів (основного капіталу).

Література

1. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності. *Офіційний сайт Державної служби статистики України.* Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення 30.10.2016).

2. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь: Геець В.М. Осташко Т.О. (ред.). Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». 2016. 184 с.

3. Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь: Л.В. Шинкарук (ред.). Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». 2015. 304 с.

4. Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку: Ю.В. Кіндзерський (ред.). Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». 2009. 928 с.

5. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монографія. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». 2013. 536 с.

6. Основний капітал у Західному регіоні України: сучасний стан і перспективні напрями модернізації: монографія: С.О. Ішук (ред.). Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»; Львів: НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього». 2015. 172 с.

7. Амоша О.І., Вишневецький В.П., Збаразька Л.О. Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості: наук.-аналіт. доповідь: В.П. Вишневецький (ред.); Донецьк: НАН України, Ін-т економіки пром-сті. 2014. 200 с.

8. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку: Наказ Державного комітету статистики України від 15.04.2003 р. № 114. *Закони України*. Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm (Дата звернення 20.11.2016).

9. Обсяги реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності України у 2011-2015 роках. *Державна служба статистики України*. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення 22.11.2016)..

10. Зайняте населення за видами економічної діяльності та регіонами у 2011-2015 роках. *Державна служба статистики України*. Режим доступу:

<http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення 30.11.2016).

11. Показники балансу підприємств за видами економічної діяльності. *Державна служба статистики України*. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення 10.12.2016).

12. Офіційний сайт Центрального статистичного управління Польщі. Режим доступу: <http://stat.gov.pl> (Дата звернення 10.12.2016).

References

1. State Statistics Service of Ukraine (2016). Financial results of enterprises before taxation by types of industrial activity. [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua). Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/fin_rez/fr_ed/fr_ed_u/arh_fr_edo2015_u.htm [in Ukrainian].

2. Heyets, V.M., & Ostashko, T.O. (Eds.) (2016). The implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU: Economic Challenges and Opportunities: Scientific Report. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

3. Shinkaruk, L.V., Bevez, I.A., Baranovskaya, I.V. and oths. (2015). Structural transformations in the economy of Ukraine: dynamics, contradictions and influence on economic development: Scientific Report. Shinkaruk L.V. (Ed.). Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

4. Kindzersky, Yu.V., Yakubovsky, M.M., Galitsa, I.A. and oths. (2009). The potential of the national industry: the goals and mechanisms of effective development. Yu.V. Kindzersky (ed.). Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine [in Ukrainian].

5. Kindzersky, Yu.V. (2013). Industry of Ukraine: strategy and policy of structural and technological modernization. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

6. Ishuk, S.A., Kudrya, Ya.V., Tymkiv, S.M., Tkach, S.M., & Protsevit, A.S. (2015). Fixed capital in the Western region of Ukraine: the current state and prospective areas of modernization. Sciences. Ischuk, S.A. (Ed.) Lviv: Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

7. Amosha, A.I., Vishnevsky, V.P., Zbarazska, L.A. and oths. (2014). Industry and industrial policy of Ukraine 2013: current trends, challenges, opportunities: Scientific and Analytical Report. Vishnevsky, V.P. (Ed.). Donetsk, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

8. State Statistics Service of Ukraine (2003). Method of calculating integral regional indices of economic development. Approved by the State Statistics Service of Ukraine from 15.04.2003 № 114. Uazakon.com. Retrieved from: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm [in Ukrainian].

9. State Statistics Service of Ukraine (2016). Volumes of industrial products (goods, services) sold by types of economic activity of Ukraine in 2011-2015. ukrstat.gov.ua. Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/pr/orp_rik/orp_rik_u.htm [in Ukrainian].

10. State Statistics Service of Ukraine (2016). Employed population by economic activities and regions in 2011-2015. ukrstat.gov.ua. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/rp/zn_ed_reg/zn_ed_reg_u/arch_zn_ed_u.htm [in Ukrainian].

11. State Statistics Service of Ukraine (2016). Indicators of the balance of enterprises by types of economic activity. ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

12. Central Statistical Office of Poland (2016). Information portal. Stat.gov.pol. Retrieved from <http://stat.gov.pl> [in Ukrainian].

Любомир Йосифович Созанский

ГУ «Институт региональных исследований им. М.И. Долишнего НАН Украины»
79026, Украина, г. Львов, ул. Козельницкая, 4
E-mail: lubomir437@gmail.com

ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА РЕСУРСНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Осуществлена интегральная оценка ресурсной эффективности промышленности регионов Украины, сформулированы аналитические выводы, межрегиональные сравнения и предложения по повышению ресурсной эффективности промышленности Украины.

Ключевые слова: фондоотдача, производительность труда, ресурсная эффективность, интегральный индекс, объем реализованной промышленной продукции.

Lubomir Yo. Sozansky

SI "Institute of Regional Research n.a. M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine"
79026, Ukraine, Lviv, 4 Kozelnitska Str.
E-mail: lubomir437@gmail.com

INTEGRAL ASSESSMENT OF RESOURCE EFFICIENCY OF INDUSTRY OF UKRAINE'S REGIONS

Resource efficiency of industry is characterized by two key indicators: capital productivity and labor productivity. The first one reflects the management efficiency of fixed assets,

and the second one - human resources. Capital productivity of Ukraine's regions industry is calculated as the ratio of volume of industrial products sold to the value of fixed assets and labor productivity – as the ratio of volume of industrial products sold to the average number of workers employed in industry.

By integrating of the indices of the capital productivity and labor productivity the industry resource efficiency indices have been calculated, and on its basis the grouping of Ukraine's regions has been made. Under certain graduation in 2015 the half of Ukraine's regions (12) was characterized by the average resource efficiency of industry. A high level of resource efficiency was characteristic of industry of three areas (Poltava, Cherkassy, and Sumy). Low level of resource efficiency was characteristic of industrial sectors of the rest 9 regions.

The analysis of the capital productivity and labor productivity revealed that in 2015 there was a decrease of the average number of industry workers in all regions of Ukraine except Rivne, and in six regions – decrease of the fixed assets. The proposed directions of increasing the resource efficiency of Ukraine's regions are creation and organization of activities of educational, scientific and production centers of industry and regional areas, public-private enterprises in manufacturing and improving the functioning of state procurement.

Keywords: capital productivity, labor productivity, resource efficiency, integral index, volume of industrial products sold.

Формати цитування:

Созанський Л. Інтегральна оцінка ресурсної ефективності промисловості регіонів України. *Економіка промисловості*. 2017. № 1 (77). С. 51-64. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.051>

Sozansky, L. (2017). Integral assessment of resource efficiency of industry of Ukraine's regions. *Econ. promisl.* 1 (77). 51-64. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.051>

Надійшла до редакції 02.02.2017 р.

**УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВУГЛЕДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ПОПИТУ**

*Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи ІЕП НАН України
«Розвиток публічно-приватного партнерства у процесі модернізації вугільної
промисловості та теплової енергетики» (номер держреєстрації 0115U001638)*

Розглянуто принцип досягнення економічної рівноваги в ринкових умовах господарювання. Досліджено вплив політики фіксованих цін на вітчизняний внутрішній ринок вугілля. Виявлено, що нестабільність попиту призводить до виникнення таких негативних явищ, як дефіцит та профіцит вугільної продукції. Визначено тенденції сучасного розвитку внутрішнього ринку вугілля в Україні. Запропоновано модель синдикату, до складу якого увійдуть уповноважені представники ДТЕК і керівники державних вугледобувних підприємств.

Ключові слова: вугледобувне підприємство, енергогенеруюча компанія, збутова діяльність, попит, пропозиція, вугільна продукція, нестабільність попиту, синдикат.

У сучасних економічних умовах різке коливання попиту на вугільну продукцію негативно позначається на ефективності експлуатації підприємств вугільної промисловості та сектору теплової енергетики. За відсутності у країні належних ринкових інституцій проблема нестабільності попиту може бути вирішена при регулюванні режиму збутової та виробничої діяльності вітчизняних вугледобувних підприємств.

Як показують дослідження, на діяльність вугледобувних підприємств впливає ряд фінансово-економічних чинників, таких як: заборгованість за реалізовану вугільну продукцію; зміна контрактних взаємовідносин між партнерами; обмеження фінансових ресурсів; нестабі-

льність попиту на вугілля (профіцит або дефіцит).

Вітчизняній вугільній галузі притаманні специфічні особливості організації процесів збутової діяльності. За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, обсяг готової вугільної продукції державних вугледобувних підприємств скоротився за 2006-2015 рр. на 52,7%, товарної – на 52,5, реалізованої вугільної продукції – на 58,4%.

Засвідчено тенденцію нерівномірного розвитку процесів споживання та видобутку вугілля в Україні. Так, обсяги споживання вугілля скоротилися за 2007-2015 рр. з 71 до 45,3 млн т – на 36,2%, а видобутку вугілля – з 58,9 до 29,9 млн т,

або на 49,2%. У структурі споживання енергетичних матеріалів частка вугілля зростає за 2007-2015 рр. з 25,2 до 30,9% [1, с. 98; 2, с. 258].

Характерною є «неузгодженість систем планування обсягів товарної вугільної продукції на рівні держави та окремих підприємств через неврахування можливостей тіньового ринку вугілля» [3, с. 383]. Обсяг нелегального вуглевидобутку оцінюється в 6-7 млн т на рік при загальному профіциті вітчизняного вугілля понад 5,5 млн т [4, с. 30].

На думку вчених, «проблеми со збытом угля отечественного происхождения могут стать хроническими» [5, с. 10]. Специфікою сучасного стану вугільної галузі є тенденція розвитку вугільного імпорту. Так, за даними Державної фіскальної служби України, загальний обсяг імпорту вугільної продукції становив у 2016 р. 15,6 млн т на суму 1,5 млрд дол. США. Із Російської Федерації в Україну імпортовано вугільної продукції на суму 906,2 млн дол., із США – 212,1, з Канади – 94,3 млн дол. [6].

Для вирішення вищезазначених проблем, згідно з Енергетичною стратегією України на період до 2035 року, необхідно «лібералізувати ринок вугільної продукції, механізми збуту і ціноутворення» [7], із запровадженням механізмів управління попитом, зокрема, механізму «енергетичних послуг» як альтернативи новому виробництву енергії, що відповідає зобов'язанням України в рамках приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [8].

З метою підвищення ефективності організації збутової діяльності вугледобувних підприємств доцільним є врахування особливостей їх функціонування в умовах нестабільності попиту на вугільну продукцію та сучасних тенденцій розвитку інституціонального середовища.

На основі аналізу наукових публікацій узагальнено основні положення вчених і фахівців:

сутність і зміст дефіциту та надлишку попиту на продукцію, фактори впливу на ринковий попит [9];

перспективи розвитку енергетики в Україні на основі прогнозування [10];

комплекс проблем, пов'язаних з удосконаленням організаційно-економічного механізму управління потоками товарної вугільної продукції, та визначено шляхи їх вирішення [3, с. 389];

ринкові умови функціонування вугільних шахт та організаційно-економічний механізм управління ресурсним потенціалом шахт в умовах нестійкого попиту на вугілля [11, с. 137];

запропоновано, що «лібералізація національного вугільного ринку має відбуватися шляхом переходу до укладання прямих контрактів між виробниками і споживачами вугільної продукції та впровадження біржової (аукціонної) торгівлі вугіллям» [12, с. 39];

проблеми управління вугледобувними підприємствами та напрями їх трансформації до бездотаційного функціонування [13, с. 139];

аналіз сучасного стану розвитку вугільних шахт та економічних проблем забезпечення їх стійкого функціонування [14, с. 109];

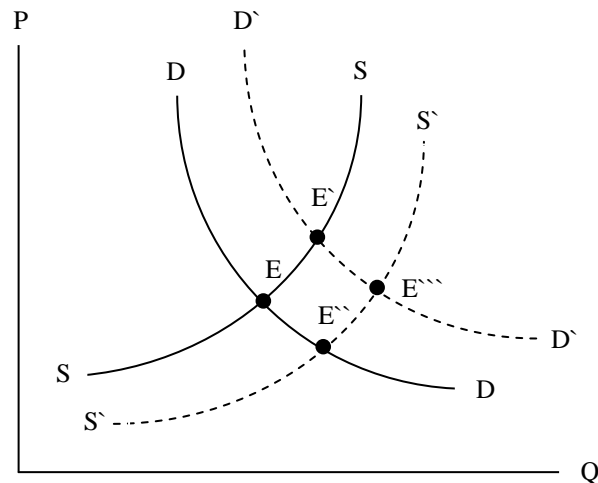
обґрунтовано, що співвідношення підприємств державного сектору вугільної промисловості та їх контрагентів – енергогенеруючих компаній і металургійних корпорацій – доцільно організувати згідно з принципами економічних мереж [15, с. 97].

Таким чином, у результаті аналізу й узагальнення літературних джерел виявлено вагомий внесок науковців і практиків в обрану багатопланову і складну наукову проблему. Доцільним є здійснення подальших наукових досліджень у напрямі вдосконалення організації збутової діяльності вугледобувних підприємств в умовах нестабільності попиту, що визначило вибір теми даного дослідження та його цільову спрямованість.

Метою статті є розробка пропозицій щодо вдосконалення організації збутової діяльності вітчизняних вугледобувних підприємств в умовах нестабільності попиту.

У сучасних економічних умовах попит на продукцію є одним із ключових чинників, що впливає на господарську діяльність підприємств незалежно від напрямку їх діяльності. Саме від попиту

залежить обсяг реалізованої продукції, що безпосередньо позначається на економічних результатах діяльності підприємств. Зміни попиту призводять до різного роду наслідків залежно від устрою економічної системи. В умовах ринкової економіки зміна попиту спричиняє еквівалентну зміну пропозиції за рахунок коригування рівноважної ціни (рис. 1).

де P – ціна вугілля; Q – обсяги вуглевидобутку; S – крива пропозиції; D – крива попиту; S' – крива, що характеризує зростання пропозиції; D' – крива, що характеризує зростання попиту; E – рівноважна ціна; E' – рівноважна ціна за умови зростання пропозиції; E'' – рівноважна ціна за умови зростання попиту; E''' – рівноважна ціна за умови зростання попиту та пропозиції

Рис. 1. Принцип досягнення економічної рівноваги в ринкових умовах господарювання (складено авторами)

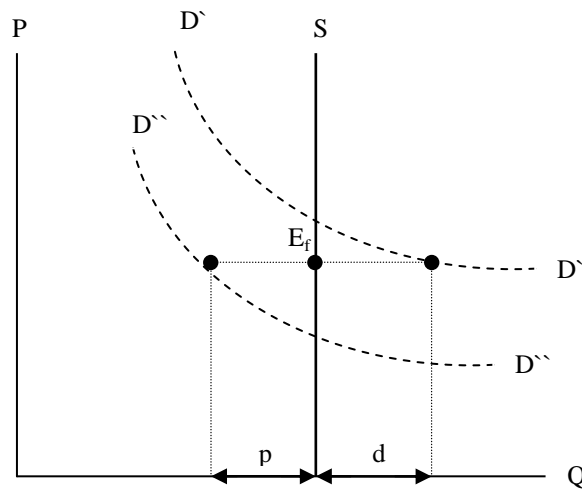
Така закономірність обґрунтована прагненням підприємців випустити обсяг продукції, що дорівнюватиме потребам ринку. У разі його надлишку підприємці зазнають збитків, тоді як при нестачі (обсяг продукції є меншим за попит) – недоодержують прибуток. Ціна в даному випадку є індикатором, що характеризує доцільність переміщення (або залучення) капіталу між секторами економіки. Уперше таку позицію визначено А. Смітом як принцип «невидимої руки» [16], який становить основу теорії ринку.

Наведений механізм формування попиту та пропозиції може бути реалізований в умовах ідеальної ринкової економіки. Однак практика показує, що економіка України віддалена від ідеальних ринкових умов господарювання¹. Більше того, в окремих галузях мають місце відверті антиринкові інституції. Яскравим

¹ Економіка жодної з країн світу не відповідає ідеальним ринковим умовам. Однак ступінь наближення до ідеальних ринкових умов (що характеризується кількістю прийнятих у державі ринкових інституцій) може мати різний вигляд.

прикладом є державний сектор вугільної галузі, де фіксована оптова ціна на вугілля унеможливує досягнення ринкової рівноваги (відповідність попиту пропозиції), що спричиняє виникнення дефіциту (на складах ТЕС) або профіциту (на складах шахт) палива (рис. 2).

зиції), що спричиняє виникнення дефіциту (на складах ТЕС) або профіциту (на складах шахт) палива (рис. 2).

де E_f – фіксована ціна на вугілля; D'' – крива, що характеризує зниження попиту; d – обсяг дефіциту; p – обсяг профіциту.

Рис. 2. Вплив політики фіксованих цін на внутрішній ринок вугілля (складено авторами)

Виходячи з того, що частка державного сектору становить лише 17% на внутрішньому ринку вугілля, його вплив на загальну кон'юнктуру є мінімальним. Однак з огляду на те, що у короткостроковому періоді еластичність пропозиції (особливо в частині підвищення) на вітчизняне вугілля є низькою, державний сектор відіграє ключову роль в умовах дефіциту палива.

Низька еластичність пропозиції на вітчизняне вугілля пояснюється такими чинниками:

приватні вугледобувні підприємства працюють на межі виробничих потужностей, що унеможливує суттєве збільшення обсягу вуглевидобутку;

державні шахти не мають власного ресурсу для нарощування обсягу виробництва, тоді як державну фінансову підтримку спрямовано лише на підтримку сталого рівня вуглевидобутку;

зниженням обсягу вуглевидобутку (як на приватних, так і на державних ша-

хтах), що призводить до збільшення питомих витрат виробництва.

Отже, виходячи з аналізу механізму формування попиту та пропозиції на внутрішньому ринку вугілля в Україні, можна дійти висновку, що нестабільність попиту призводить до виникнення таких негативних явищ, як дефіцит і профіцит вугільної продукції.

«Профіцит угля на рівні підприємства (мікроекономіка) – это нереализованная на конец календарного периода угольная продукция, а в макроэкономическом плане – стойкое превышение предложения угольной продукции над ее спросом» [5, с. 10-11].

Дефіцит вугілля на внутрішньому ринку загрожує виробничій діяльності вітчизняних ТЕС, оскільки обмежується обсяг навантаження на енергоблоки. Профіцит вугілля, в першу чергу, позначається на економічній ефективності вуглевидобутку, що обумовлено зниженням доходу від реалізованої продукції.

Внутрішній ринок вугілля України складається з трьох сегментів, що орієнтовані на певні типи споживачів, а саме: коксівне вугілля (марки К, Ж) використовується металургійними підприємствами; антрацитове вугілля (марки А, Т) – для ТЕС, що працюють на високореакційному паливі; газове вугілля (марки Г, ДГ) використовується ТЕС, що працюють на низькореакційному паливі. Сегмент ринку (внутрішнього) коксівного вугілля не є самодостатнім, оскільки вітчизняні вугледобувні підприємства лише на 36% забезпечують потреби ринку. Решта припадає на імпорт з Росії (23%), Польщі (22%), Китаю (14%) та інших країн (5%) [17]. Більш критичною (з точки зору внутрішнього забезпечення) є ситуація на ринку антрацитового вугілля, оскільки офіційно 100% даного продукту імпортується до нашої країни. Однак суттєва частка «імпорту» (близько 20%) надходить із території Донбасу, непідконтрольній Україні. Це ускладнює ситуацію з визначенням частки внутрішнього виробництва.

Узагальнення досвіду функціонування ринків коксівного та антрацитового вугілля в Україні можна свідчить, що обидва сегменти орієнтовані переважно на експорт. У зв'язку з цим нестабільність внутрішнього попиту на вугілля коксівних та антрацитових марок позначиться на кон'юнктурі міжнародного ринку. Однак у глобальному масштабі (світовому) ефект від зміни внутрішнього попиту буде мізерним. Тобто ціна на вугілля (за інших рівних умов) залишиться більш-менш стабільною.

Відмінною є ситуація на внутрішньому ринку вугілля газових марок, оскільки на сьогоднішній день за рахунок власного вугледобутку повною мірою забезпечуються внутрішні потреби економіки. Поточна кон'юнктура ринку позитивним чином позначається на рентабельності сектору теплової енергетики (що є основним споживачем вугілля мар-

ки Г), адже фактична оптова ціна (фіксована) на вітчизняне вугілля є в середньому на 20% вищою за імпорту (включно з доставкою). Виняток становлять приватні вугледобувні підприємства, що не підпадають під політику фіксованих цін. Однак більшість із них входять до складу вертикально інтегрованої компанії ДТЕК, у рамках якої виконують функцію постачальника сировини для власних ТЕС. За таких умов вугілля з даних шахт не потрапляє на ринок.

На сьогоднішній день близько 80% вітчизняного вугілля газових марок використовується на ТЕС, що належать ДТЕК. До недавнього часу електростанції повною мірою забезпечувалися власним паливом, видобутим на підприємствах ДТЕК «Павлоградвугілля» та ДТЕК «Добропіллявугілля» (рис. 3). Однак у IV кварталі 2016 р. з огляду на зростаючий обсяг енергогенерації, ТЕС ДТЕК збільшили обсяги споживання вугілля марки Г, що призвело до скорочення запасів вугілля на складах. Для вирішення проблем дефіциту у жовтні-листопаді 2016 р. ДТЕК імпортовано 175 тис т вугілля з Польщі [18, с. 50].

Прецедент зі скороченням обсягу вугілля газових марок на складах ТЕС ДТЕК слід розцінювати як передбачуване явище, оскільки Енергетичною стратегією України на період до 2035 р. [7] заплановано збільшення обсягів енергогенерації на 45% (від фактичних показників 2015 р.), де на сектор теплової енергетики припадає 24%. За попередніми оцінками, на ТЕС, що працюють на високореакційному паливі (вугілля газових марок), припадатиме близько 19% підвищення виробництва. Однак наведені показники не можуть достатньою мірою охарактеризувати майбутній попит на вугілля, оскільки, крім встановленого обсягу енергогенерації, на рівень споживання вугілля впливає фактор розподілення навантаження між ТЕС.

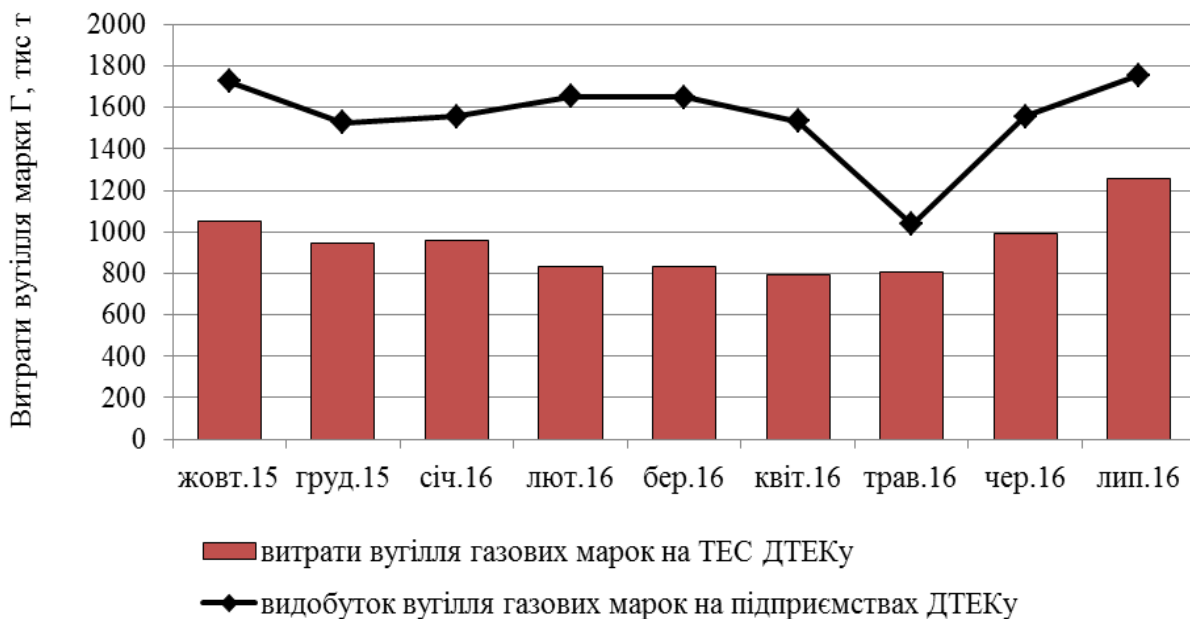

Рис. 3. Динаміка забезпечення ТЕС ДТЕК вугіллям газових марок (складено за джерелами [7; 8; 17])

Кожна ТЕС є унікальною виробничою системою, функціонування якої обумовлене рядом технологічних чинників, що безпосередньо позначаються на обсягах енергогенерації та споживанні палива. Так, витрати вугілля на виробництво одиниці електроенергії можуть ва-

ріюватися залежно від технологічного стану ТЕС. Показовою в даному випадку є функція залежності витрат умовного палива від обсягів виробництва електроенергії (рис. 4). Під умовним паливом слід розуміти одиницю палива, теплота згоряння 1 кг якого дорівнює 23,3 МДж.

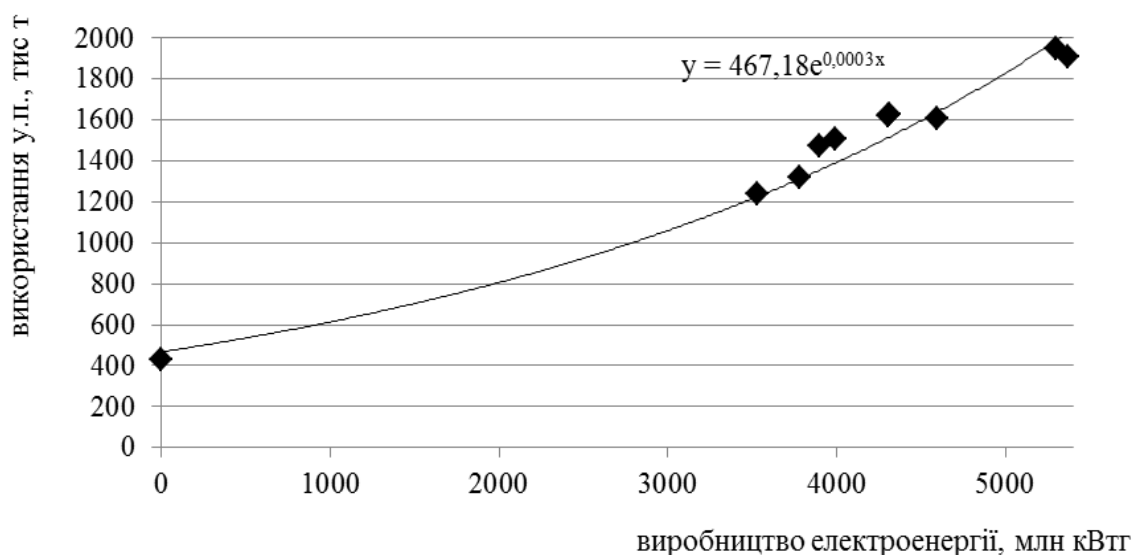

Рис. 4. Функція залежності витрат умовного палива від виробництва електроенергії на Ладизинській ТЕС (складено авторами)

Наведену на рис. 4 функцію складено на основі вибіркового даних щодо виробництва електроенергії та витрат умовного палива за 2005-2015 рр. Функція має вид експоненційної залежності з високим коефіцієнтом детермінації (R^2), що свідчить про її високу достовірність. Рівняння тренду математично описує залежність.

При заданій функції залежності витрат умовного палива від виробництва електроенергії для всіх ТЕС можна дослідити ефект (що полягає у визначенні обсягу витрат умовного палива) від розподілення навантаження між електро-

станціями. Використання даного інструментарію є доцільним в умовах оптимізації виробничого процесу, тобто в результаті виявлення комбінації розподілення навантаження, сукупні витрати палива при якій будуть найменшими. Вплив розподілення навантаження між ТЕС на зміну загальних витрат палива визначено як фактор оптимізації.

З огляду на те, що фактор оптимізації позначається на загальних витратах палива, його вплив на попит є очевидним. Це підтверджується результатами проведеного аналізу (рис. 5).

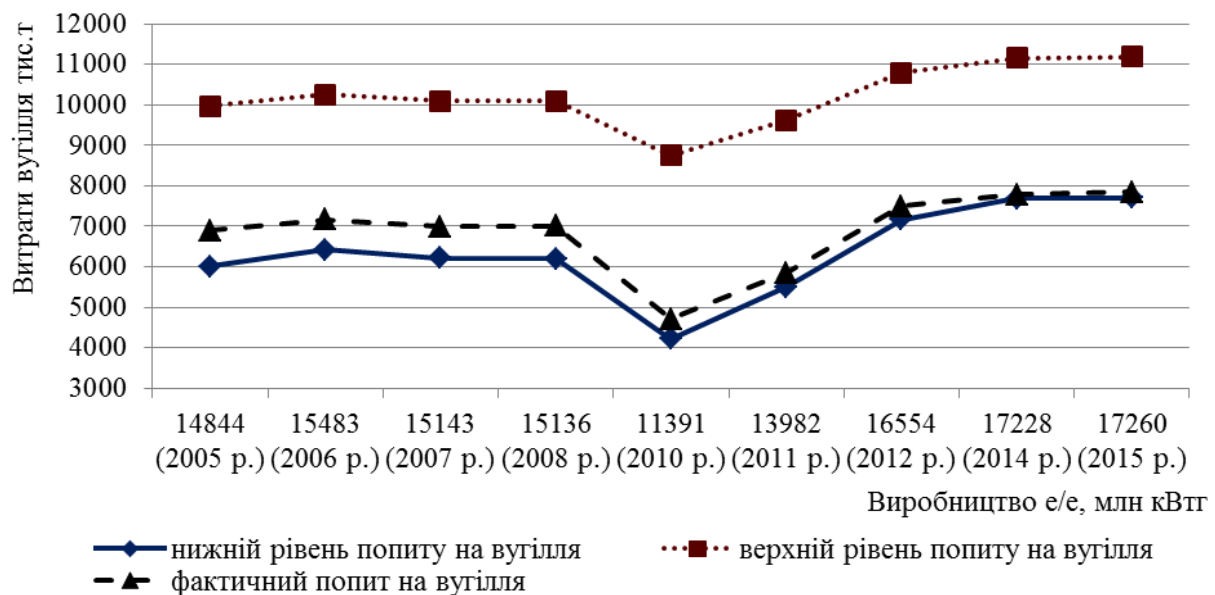

Рис. 5. Діапазон витрат вугілля при заданому рівні навантаження ТЕС «ДТЕК Західенерго» (складено авторами)

За основу аналізу прийнято ретроспективні дані щодо виробництва електроенергії ТЕС «ДТЕК Західенерго». Алгоритм аналізу включає такі етапи:

1. Розробка функції залежності витрат умовного палива від виробництва електроенергії за кожною ТЕС на основі вибіркового відповідних даних за 2005-2015 рр.

2. Складання рівняння тренду, що характеризує залежність.

3. Пошук верхнього та нижнього рівнів попиту на вугілля шляхом використання функції Microsoft Excel «Пошук рішення», де рівняння тренду є умовою пошуку:

$$\begin{aligned} y_1 &= 204,61e^{0,0007x_1} \\ y_2 &= 461,18e^{0,0003x_2} \end{aligned} \quad (1)$$

$$y_3 = 498,01e^{0,0002x_3}$$

$$F(y_1, y_2, y_3) = y_1 + y_2 + y_3 \rightarrow \min \quad (2)$$

$$F(y_1, y_2, y_3) = y_1 + y_2 + y_3 \rightarrow \max$$

Обмеження¹:

$$\begin{cases} 0 \leq x_1 \leq 4500 \\ 0 \leq x_2 \leq 12000 \\ 0 \leq x_3 \leq 20000 \end{cases} \quad (3)$$

4. Переведення умовного палива у вугільний еквівалент (С):

$$C = \frac{F}{kc} \quad (4)$$

де F – умовне паливо, т;

kc – поправочний коефіцієнт (для Донецького вугільного басейну складає 0,876, для Львівсько-Волинського – 0,764).

Отже, за результатами аналізу встановлено, що у 2005-2015 рр. фактичні показники попиту на вугілля з боку «ДТЕК Західенерго» перебували у межах, близьких до нижнього рівня. Це свідчить про високий вплив фактору оптимізації, показником якого доцільно використовувати коефіцієнт оптимізації (ko), що розраховується за формулою

$$ko = \frac{Cd_{max} - Cd_{min}}{Cd_{max} - Cd_{min} + Cd_f - Cd_{min}} \quad (5)$$

де Cd_{max} – нижній рівень попиту;

Cd_{min} – верхній рівень попиту;

Cd_f – фактичний рівень попиту.

Умовою зниження попиту на вугілля є $ko \rightarrow 1$.

Протягом аналізованого періоду значення фактору оптимізації варіювалось у межах 0,82-0,97, що свідчить про успішну (з економічної точки зору) організацію виробництва «ДТЕК Західенерго».

Традиційним вважається, що попит на сировину (паливо) найбільшою мірою залежить від обсягу виробництва основ-

¹ За обмеження взято виробничі можливості ТЕС.

ної продукції (електроенергії). Однак результати аналізу свідчать, що разом з обсягами виробництва на загальний обсяг попиту суттєво впливає фактор оптимізації виробничого процесу. Виходячи з цього стає доцільним у рамках прогнозування попиту на вугільну продукцію спиратися не лише на запланований обсяг енергогенерації, але і враховувати фактор оптимізації, тобто визначити діапазон, у рамках якого може коливатися попит.

З метою встановлення майбутньої кон'юнктури ринку виконано прогноз попиту на паливо з боку ТЕС ДТЕК (Запорізької, Добротворської, Ладжинської, Бурштинської, Курахівської), якими на даний час споживається близько 50% вітчизняного вугілля газових марок. За основу прогнозу взято дані щодо підвищення обсягу енергогенерації сектором теплової енергетики, викладені в Енергетичній стратегії України до 2035 р. [7], та припущення, що частка ТЕС ДТЕК (де використовується вугілля газових марок) у подальшому складатиме 46% від загального виробництва (середній показник за останні 10 років). За результатами прогнозу (рис. 6) встановлено, що до 2020 р. попит на вугілля газових марок з боку ДТЕК зростатиме щорічно у межах 3-8,5 млн т (залежно від сили фактору оптимізації). З урахуванням того, що за останні 10 років середній коефіцієнт оптимізації для ДТЕК становив 0,88, можна припустити, що темпи зростання попиту складатимуть 4,5 млн т на рік. За таких умов потужності ДТЕК «Павлоградвугілля» та ДТЕК «Добропіллявугілля» здатні забезпечити потреби ТЕС лише до 2018 р.

Нестачу власного палива на ТЕС ДТЕК може бути компенсовано за рахунок імпорту або поставок вугілля з державних підприємств. З економічної точки зору другий варіант є більш привабливим, оскільки ціна на вітчизняне

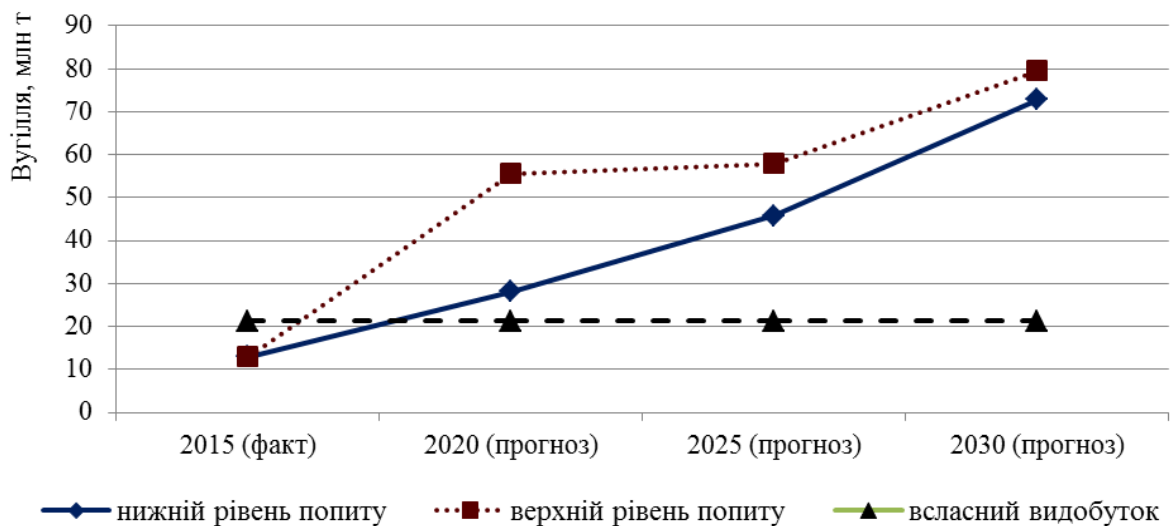

Рис. 6. Прогноз попиту на вугілля газових марок з боку ТЕС ДТЕК (складено за джерелами [7; 8])

вугілля є нижчою¹. Однак конкуренція за обмежений обсяг дешевого вугілля з боку великих вітчизняних споживачів, таких як ДТЕК, Центренерго та Донбасенерго, може призвести до перегляду фіксованої оптової ціни вбік зростання. За таких обставин кожній із конкуруючих у майбутньому сторін доцільно заручитися гарантованою підтримкою з боку державного сектору вугільної галузі, тобто зарезервувати на майбутнє канали постачання палива. Найкращі позиції в даному напрямі має компанія ДТЕК, оскільки вона одночасно є і виробником, і споживачем вугільної продукції. У зв'язку з цим ДТЕК може запропонувати державному сектору вугільної галузі спільну, взаємовигідну співпрацю у сфері збуту товарної вугільної продукції.

¹ У березні 2016 р. було визначено новий порядок формування оптової ціни на вітчизняне вугілля за індексом API2 плюс вартість умовної доставки до ТЕС. Однак до теперішнього часу дана формула працює лише в односторонньому порядку. Тобто, нова ціна закладається лише в тариф на електроенергію, в той час як оптова ціна на вугілля, яке видобуто на державних шахтах, залишилась незмінною. Такі обставини дають підстави до припущення, що в майбутньому за інших рівних умов ціна на вітчизняне вугілля залишиться нижчою за ціну імпорту.

В умовах нестабільності попиту для державного сектору вугільної галузі важливим є збереження ринку збуту вугільної продукції, у той час як для ДТЕК пріоритетом є недопущення дефіциту палива на складах ТЕС. За результатами прогнозу (див. рис. 6) встановлено, що в короткостроковій перспективі очікується зростання обсягу споживання вугільної продукції електростанціями ДТЕК. Тому на даному етапі ДТЕК слід здійснювати пошук додаткових каналів поставок палива для ТЕС. У такій ситуації ДТЕК стає зацікавленою стороною у співпраці з державними вугледобувними підприємствами. Однак Енергетичну стратегію України до 2035 р. [7] (де міститься даний прогноз) може бути змінено або не реалізовано взагалі. Наслідком цього може стати зменшення попиту на вугілля, що призведе до його профіциту на складах вугледобувних підприємств. За таких умов державний сектор вугільної галузі стає зацікавленим у співпраці з ДТЕК.

Виходячи з того, що наразі неможливо достовірно передбачити зміни попиту на вугільну продукцію, актуальним постає питання щодо формування організаційно-економічного механізму, спрямованого на мінімізацію ризику (пов'язаного з

ного з нестабільністю попиту) для обох сторін (ДТЕК і державного сектору вугільної галузі). Таким механізмом може стати синдикат, до складу якого увійдуть уповноважені представники ДТЕК і керівники державних вугледобувних підприємств.

Актуальність даної проблеми підтверджується науковими розробками ряду вчених. Так, на думку науковців, «основними причинами об'єднання підприємств у паливно-енергетичному комплексі є прагнення одержати і посилити синергетичний ефект, який виникає в результаті скорочення витрат у вертикальному ланцюзі виробництва продукції та проведення кількома компаніями узгодженої економічної політики» [19, с. 148].

Як зазначають вчені Інституту економіки промисловості НАН України, «для підвищення ефективності господарювання у вугільній промисловості України доцільно запропонувати інститути самоврядування відносин між вугільними й енергетиками (металургами) за формою економічних мереж із «майданчиками» з'ясування інтересів» [15, с. 99].

Головною метою діяльності синдикату може бути підтримка безперервної експлуатації ТЕС ДТЕК (за рахунок поставки необхідного обсягу палива) та забезпечення каналів збуту вугільної продукції для державних шахт.

У загальному сенсі синдикат являє собою об'єднання виробничо й організаційно незалежних підприємств окремої галузі з метою організації та реалізації спільної збутової діяльності. Частка доходу кожного з учасників обумовлюється квотами на виробництво продукції, визначеними спільним рішенням учасників синдикату. У «класичному»¹ вигляді діяльність синдикату спрямована на утримання певного рівня ринкових цін і розподілення доходу між його учасниками

¹ Під «класичним» мається на увазі загальноприйнятий принцип функціонування синдикату.

Однак така форма синдикату є сумнівною з точки зору антимонопольного законодавства.

Ключовою ідеєю запропонованої форми синдикату є те, що кожен з учасників приймає на себе зобов'язання з видобутку певного обсягу вугілля. Квоти між учасниками розподіляються з огляду на два основних чинники: загальні потреби синдикату у вугіллі (що регламентується попитом на паливо з боку ТЕС) та мінімізація виробничих витрат. Видобуте на державних підприємствах та шахтах ДТЕК вугілля є власністю синдикату, для якого пріоритетним каналом збуту вугільної продукції є ТЕС ДТЕК.

Особливістю даної форми синдикату є те, що його діяльність спрямована на забезпечення стабільної пропозиції для окремого сегменту ринку (ТЕС ДТЕК). Тобто, на відміну від «класичної» форми, діяльність синдикату не передбачає суттєвого впливу на кон'юнктуру ринку, оскільки велика частка (або весь обсяг) видобутого вугілля споживатиметься безпосередньо учасником синдикату. На ринок потраплятиме лише надлишок, не спожитий підприємствами ДТЕК (якщо він матиме місце). Однак також можна припустити, що надлишок акумулюватиметься на складах ТЕС.

Слід зауважити, що певні зміни на внутрішньому ринку вугілля відбуватимуться не в результаті цілеспрямованої політики синдикату (маніпулювання пропозицією з метою утримання певного рівня цін), а стануть результатом його діяльності (зміна пропозиції внаслідок перерозподілу ресурсної бази). У зв'язку з цим дана форма синдикату не суперечитиме принципам антимонопольної політики.

Висновки. Проаналізовано механізм формування попиту та пропозиції на внутрішньому ринку вугілля в Україні. Встановлено, що різке коливання попиту на вугілля загрожує стабільному функціонуванню паливно-енергетичного комплексу країни в цілому, тобто призводить

до виникнення таких негативних явищ, як дефіцит і профіцит. На основі аналізу сучасного стану вітчизняного внутрішнього ринку вугілля визначено існуючі проблеми та тенденції його подальшого розвитку.

Для виявлення діапазону, у якому можуть перебувати фактичні показники попиту за умови певного обсягу енергогенерації, виконано аналіз, який включає такі етапи: розробка функції залежності витрат умовного палива від виробництва електроенергії за кожною ТЕС «ДТЕК Західенерго»; складання рівняння тренду, що характеризує залежність; пошук верхнього та нижнього рівнів попиту на вугілля шляхом використання функції Microsoft Excel «Пошук рівняння»; приведення обмежень; переведення умовного палива у вугільний еквівалент. Згідно з результатами аналізу, на загальний обсяг попиту на вугільну продукцію впливає не лише обсяг виробництва, але і фактор оптимізації виробничого процесу.

Доведено, що негативні наслідки, спричинені нестабільністю попиту на вугільну продукцію, можна подолати за рахунок об'єднання у синдикат великих вертикально інтегрованих компаній (які одночасно є виробниками та споживачами вугільної продукції) та окремих державних вугледобувних підприємств.

У рамках державно-приватного партнерства синдикату передається функція управління збутовою діяльністю. До основних завдань синдикату можна віднести: визначення необхідного обсягу видобутку вугілля; забезпечення організації процесів збутової діяльності; формування цін на вугілля та економічної політики роботи вугледобувних підприємств.

Отже, утворення синдикату обумовлене: необхідністю своєчасного реагування на зміни попиту на вугільну продукцію; організацією безперервних поставок палива на ТЕС; забезпеченням гарантованих каналів збуту продукції для

державних вугледобувних підприємств; розподілом ризиків.

Запропоновано, щоб розподіл доходу між учасниками синдикату здійснювався відповідно до договору про спільну діяльність. Згідно із ст. 1130 глави 77 Цивільного кодексу України за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети. У даному випадку (на прикладі синдикату) – без об'єднання вкладів учасників з метою організації збутової діяльності.

На законодавчому рівні доцільним є внесення таких змін і доповнень до ст. 120 «Організаційно-правові форми об'єднань підприємств» Господарського кодексу України:

синдикат – організаційна форма існування різновиду картельної угоди, де передбачено реалізацію продукції, виробленої учасниками об'єднання, через створення спільного збутового органу або збутової мережі одного з учасників синдикату. Така форма об'єднання характерна для підприємств, що виробляють однорідну продукцію.

Для забезпечення ефективної діяльності вугільного синдикату в умовах вітчизняного паливно-енергетичного комплексу Міністерству енергетики та вугільної промисловості України необхідно внести доповнення до проєктів:

Закону України «Про ринок вугільної продукції»;

Енергетичної стратегії до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»;

Концепції Державної цільової економічної програми реформування вугільної промисловості на період до 2020 року.

У подальших наукових дослідженнях планується дослідити нормативно-правове забезпечення діяльності господарських об'єднань на прикладі синдикату, визначити комплекс функцій і завдань

його діяльності, а також складові ефекту від його створення.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2007 рік. Київ: Державний комітет статистики України, 2008. 572 с.

2. Статистичний щорічник України за 2015 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 576 с.

3. Чистяк О.Ю. Особливості та проблеми формування організаційно-економічного механізму управління потоками товарної вугільної продукції. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2009. Вип. 38. С. 383-389.

4. Трифонова О.В., Кравець О.Ю. Управління потоками вугільної продукції та стійким функціонуванням збиткових шахт України. Дніпропетровськ: Нац. гірничий ун-т, 2014. 202 с.

5. Звягильский Е.Л., Залознова Ю.С. О необходимости широкой модернизации угольной промышленности Украины: научный доклад. Киев: Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 2013. 68 с.

6. В 2016 году объемы импорта угля достигли 1,5 млрд долларов. Режим доступа: <http://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/v-2016-godu-obemu-importa-uglia-dostigli-15-mlrd-dollarov-461631> (Дата обращения: 05.12.2016).

7. Енергетична стратегія України на період до 2035 р. Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358> (Дата звернення: 07.12.2016).

8. Нова Енергетична стратегія України: безпека, енергоефективність, конкуренція. Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245032412> (Дата звернення: 07.12.2016).

9. Модель попиту та пропозиції на мікро- та макроекономічних рівнях. Ринкова рівновага. Режим доступу:

https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/241034/mod_resource/content/1/tema202.pdf (Дата звернення: 07.01.2017).

10. Шевцов А.І., Бараннік В.О. Прогноз перспектив розвитку світової енергетики: висновки для України: аналітична записка. Режим доступу: http://db.niss.gov.ua/docs/energy/Prognoz_perspektiv.pdf (Дата звернення: 07.01.2017).

11. Вагонова О.Г., Папіж Ю.С. Управління ресурсним потенціалом вугільних шахт. Дніпропетровськ: Нац. гірничий ун-т, 2013. 178 с.

12. Амоша О.І., Стариченко Л.Л., Череватський Д.Ю. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України: наукова доповідь. Київ: Ін-т економіки промисловості НАН України, 2013. 44 с.

13. Кравець О.Ю. Проблеми управління вугледобувними підприємствами України в умовах трансформації галузі. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 3 (54). С. 137-142.

14. Трифонова О.В. Управління стійким функціонуванням вугледобувних підприємств: теорія та практика. Дніпропетровськ: Нац. гірничий ун-т, 2015. 330 с.

15. Стариченко Л.Л., Череватський Д.Ю., Залознова Ю.С. та ін. Розвиток інституціонального середовища промислового виробництва з урахуванням галузевої специфіки: Амоша О.І. (заг. ред.). Київ: Ін-т економіки промисловості НАН України. 2016. 160 с.

16. Smith A. Wealth of nation. England, London: W. Strahan and T. Cadell, 1776. 684 p.

17. Импорт и экспорт по товарным позициям по кодам УКТВЭД за январь–декабрь 2015 г. *ЕнергоБизнес*. 2016. №3 (943). С. 16.

18. Кулицький С. Вугільна промисловість України: сучасний стан і проблем розвитку. *Україна: події, факти, коментарі*.

pi. 2016. № 18. С. 47-54. Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr18.pdf> (Дата звернення 17.01.2017).

19. Акмаєв А.І., Белозерцев В.М., Белозерцев Р.В. Формування стратегії розвитку вугледобувних підприємств. Алчевськ: ДонДТУ, 2009. 226 с.

References

1. Statistical Yearbook of Ukraine for 2007 (2008). Kyiv: State Statistics Committee of Ukraine [in Ukrainian].

2. Statistical Yearbook of Ukraine for 2015 (2016). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].

3. Chystyak, O. (2009). Features and problems of formation of organizational and economic mechanism of commodity flows coal. *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, Iss. 38, 383-389 [in Ukrainian].

4. Trifonova, O. V. & Kravets, O. Yu. (2014). Management of coal products flows and sustainable operation of unprofitable mines in Ukraine. Dnipropetrovsk: National Mining University [in Ukrainian].

5. Zvyagilskiy, E. L. & Zaloznova, Yu. S. (2013). On the need for a broad modernization of the coal industry in Ukraine: Scientific Report. Kyiv: Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine [in Russian].

6. In 2016 the volume of coal imports reached 1.5 billion dollars (2016, December). Retrieved from <http://ubr.ua/finances/macro-economics-ukraine/v-2016-godu-obemy-importa-ugliadostigli-15-mlrd-dollarov-461631> [in Russian].

7. Energy strategy of Ukraine for the period up to 2035 (2016, December). Retrieved from <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358> [in Ukrainian].

8. New Energy Strategy of Ukraine: Safety, Energy Efficiency, Competition (2016, December). Retrieved from

<http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245032412> [in Ukrainian].

9. The model of supply and demand at the micro- and macro-economic levels. Market equilibrium (2017, January). Retrieved from https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/241034/mod_resource/content/1/tema202.pdf [in Ukrainian].

10. Shevtsov, A. I. & Barannik, V. O. (2014). Weather World Energy Outlook: Implications for Ukraine: Analytical note (2017, January). Retrieved from http://db.niss.gov.ua/docs/energy/Prognoz_perspektiv.pdf [in Ukrainian].

11. Vahonova, O. H. & Papizh, Yu. S. (2013). Managing resource potential of coal mines. Dnipropetrovsk: National Mining University [in Ukrainian].

12. Amosha O. I., Starichenko L. L. & Cherevatskyi D. Yu. (2013). Status, Main Problems and Prospects of Coal Industry of Ukraine: Scientific Report. Kyiv: Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

13. Kravets, O. Yu. (2014). Problems of Ukraine coal-mining companies in terms of transformation industry. *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, Iss. 3 (54), pp. 137-142 [in Ukrainian].

14. Trifonova, O. (2015). Management of stable operation of coal enterprises: Theory and Practice. Dnipropetrovsk: National Mining University [in Ukrainian].

15. Starichenko, L.L., Cherevatskyi, D. Yu., Zaloznova, Yu. S. and etc. (2016). Development of institutional environment of industrial production based on industry specifics. In O.I. Amosha, (Ed.). Kyiv: Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

16. Smith, A. (1776). Wealth of nation. England, London: W. Strahan and T. Cadell.

17. Import and export of commodity positions by codes of UKTWED for Janu-

ary-December 2015 (2016). *EnergoBusiness*, No 3 (943), p. 16.

18. Kulyts'kyi, S. (2016). Coal Industry of Ukraine: Current State and development problems. *Ukraina: podiyi, fakty, komentari*, No 18, pp. 47-54 (2017, January). Retrieved from

<http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr18.pdf> [in Ukrainian].

19. Akmayev, A.I., Byelozertsev, V.M. & Byelozertsev, R.V. (2009). Formation of development strategy of coal enterprises. Alchevsk: Donbass State Technical University [in Ukrainian].

Сердюк Александр Сергеевич

канд. экон. наук

E-mail: oleksandrserdyk@ukr.net;

Трушкина Наталья Валерьевна

Институт экономики промышленности НАН Украины

03057, Украина, г. Киев, ул. Желябова, 2

E-mail: nata_tru@ukr.net

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ СБЫТОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УГЛЕДОБЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОСТИ СПРОСА

Рассмотрен принцип достижения экономического равновесия в рыночных условиях хозяйствования. Исследовано влияние политики фиксированных цен на отечественный внутренний рынок угля. Выявлено, что нестабильность спроса приводит к возникновению таких негативных явлений, как дефицит и профицит угольной продукции. Определены тенденции современного развития внутреннего рынка угля в Украине. Предложена модель синдиката, в состав которого войдут уполномоченные представители ДТЭК и руководители государственных угледобывающих предприятий.

Ключевые слова: угледобывающее предприятие, энергогенерирующая компания, сбытовая деятельность, спрос, предложение, угольная продукция, нестабильность спроса, синдикат.

Olexander S. Serdiuk

PhD in Economics

E-mail: oleksandrserdyk@ukr.net;

Nataliia V. Trushkina

the Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine

03057, Ukraine, Kyiv, 2 Gelabov Str

E-mail: nata_tru@ukr.net

IMPROVEMENT OF MARKETING ACTIVITY OF COAL MINING ENTERPRISES IN CONDITIONS OF INSTABILITY IN DEMAND

In current economic conditions sharp fluctuation in demand for coal negatively affects the operational efficiency of the coal industry and thermal power. Given the lack of appropriate market institutions in the country the problem of instability in demand can not be solved without adjusting modes of distribution and production of domestic coal mining companies.

To increase the effectiveness of marketing activities of coal mining enterprises is considered as expedient especially taking into account their functioning in conditions of instability in demand for coal having regard to the current trends in the institutional environment.

The proposals for the improvement of distribution of domestic coal enterprises in conditions of instability in demand are developed in the article. For the purposes of the study the following methods are used: analysis, synthesis, generalization, statistical analysis. The study formation mechanism of supply and demand in the domestic coal market in Ukraine is analyzed. It is revealed that the instability in demand leads to such a negative phenomena as coal deficit and surplus. Based on the analysis of the current state of national domestic coal market, its trends and existing problems its further development is identified.

It is proved that the negative effects caused by sharp fluctuations in demand can be overcome through the syndication of large vertically integrated companies (which are both producers and consumers of coal) and individual state coal mining enterprises. The main objectives of the syndicate are as follows: determine the required amount of coal; ensure the processes of marketing activities; provide pricing policy for coal and operation of coal mines. The benefits of this partnership include: organization of uninterrupted supply of fuel to the power station; providing guaranteed sales channels for state coal mining enterprises.

In further research it is proposed to examine regulatory support of business associations on the example of the syndicate, define a set of functions and tasks of its activities, and the effect of the components of its creation.

Keywords: coal mining enterprises, energy company, marketing activity, demand, supply, coal production, instability in demand, syndicate.

Формати цитування:

Сердюк О.С., Трушкіна Н.В. Удосконалення організації збутової діяльності вугледобувних підприємств в умовах нестабільності попиту. *Економіка промисловості*. 2017. № 1 (77). С. 65-79. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.065>

Serdiuk, O.S., & Trushkina, N.V. (2017). Improvement of marketing activity of coal mining enterprises in conditions of instability in demand. *Econ. promisl.* № 1 (77). 65-79. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.065>

Надійшла до редакції 01.02.2017 р.

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ І ВИРОБНИЧИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 330.341.424+339.9

DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.080>

Сергій Іванович Лекарь

д-р юр. наук, канд. екон. наук, доцент

Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь
08201, Україна, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

E-mail: lekars@ukr.net

МІЖНАРОДНІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ

Досліджено світові тенденції функціонування індустріальних парків та застосування податкових стимулів для їх розвитку. Проаналізовано стан індустріальних парків в Україні, а також законодавчі ініціативи щодо оподаткування їх діяльності. Наведено ключові етапи створення та перелік основних ознак, за якими та чи інша відокремлена цілісна земельна ділянка може стати індустріальним парком.

Ключові слова: індустріальний парк, оподаткування, інвестиційна активність, податкові інвестиційні стимули.

Всеохоплююча зміна структури економіки, викликана масштабними глобалізаційними процесами, є ключовою особливістю сучасного світового розвитку. Саме тому, з метою розвитку національної економіки, постає потреба в додатковому залученні не лише вітчизняних, але і зарубіжних інвестицій. За даними Національної асоціації банків України загалом за підсумками III кварталу 2016 р. обсяг залучених інвестицій в Україну становив 2,5 млрд дол. США, що на 19% перевищує показник за аналогічний період минулого року [1]. Проте позитивний темп зростання ще не говорить про економічні зрушення, адже в Україні сьогодні відчувається гострий «інвестиційний голод», який стримує розвиток економіки, підвищує рівень безробіття та еміграцію, консервує бідність населення. Прямі іноземні інвестиції на душу населення в Україні становлять менше 1,4 тис. дол. / чол., тоді як у Польщі – 5,6, Чехії – 10,7, а в США – 17,4 тис. дол. [2]. Таку тенденцію можна пояснити рядом

факторів, які перешкоджають довгостроковим капіталовкладенням в українську економіку, зокрема:

середня ринкова вартість кредитного ресурсу становить більше 20% річних при нульовій інфляції;

корупція;

зарегульованість ринку;

зависокий розмір зовнішнього боргу країни;

залежність від зовнішніх ринків ціноутворення на імпортований товар;

низький рівень довіри та конкуренції у фінансовому секторі;

неефективне виконання судових рішень, а також їх несправедливість, упередженість і вибірковість тощо.

З урахуванням вищезазначеного дана проблематика набуває актуальності не лише на науковому рівні, але і серед бізнес-спільноти, оскільки такий прояв поступового відновлення довіри потребує подальшої підтримки з боку уряду шляхом прийняття конструктивних політичних рішень.

© С.І. Лекарь, 2017

Одним із таких рішень, яке підтримує не лише влада, але і вітчизняні та іноземні інвестори, є створення на території України індустріальних парків (ІП), які функціонуватимуть не лише де-юре, але і де-факто. Ключовою перевагою такого комплексу над корумпованими спеціальними (вільними) економічними зонами є те, що система організаційно-інформаційних механізмів стимулювання процесів їх створення та функціонування є більш досконалою та відповідає нормам Світової організації торгівлі, членом якої Україна є з травня 2008 р.

Значний науковий внесок у дослідження сутності та розвитку ІП в Україні зробили: О.І. Амоша О.Д. Кожушок, В.В. Радченко та ін. (описано організаційне перетворення підприємств групи «Донецьксталь» на промисловий парковий комплекс) [3]; Л.Я. Бенюк (досліджено відмінності ІП від інших спеціальних економічних зон) [4]; О.О. Єгорова (висвітлено проблеми стимулювання створення та функціонування ІП в Україні) [5]; О.Ю. Кузьменко (розглянуто алгоритм створення та функціонування ІП, а також наведено моделі управління ними) [6]; Л.Я. Малюта (розкрито актуальність проблеми створення і організації діяльності ІП як інноваційної структури для забезпечення розвитку промислового виробництва та бізнесу) [7]; О.О. Молдован (вивчено проблеми створення та функціонування ІП, а також доцільності їх запровадження в Україні) [8; 13]; А.П. Павлюк (узагальнено основні концептуальні засади створення ІП та проаналізовано інституційне забезпечення, перші результати і проблеми, що виникають у процесі розвитку ІП) [9]; М.С. Пашкевич (вивчено умови функціонування ІП у розрізі економічної, екологічної та соціальної складових розвитку території) [10]; В.В. Поєдинок (проаналізовано проблеми правового забезпечення функціонування ІП) [11]; Ю.В. Чириченко (на основі вивчення світового досвіду створення та функціонування ІП у Туре-

ччині, Польщі та Росії вивчено основні проблеми запровадження ІП в Україні) [12] та ін. Однак з урахуванням нестабільності економічної ситуації в Україні, а також підвищеного інтересу до сутності ІП та їх функціонування у вітчизняних реаліях дана проблематика потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Метою статті є вивчення особливостей функціонування ІП у світовій практиці, а також аналіз вітчизняних реалій та урядових ініціатив у межах досліджуваної проблематики.

Індустріальні парки є юридично відокремленими цілісними земельними ділянками, призначеними для розміщення промислового виробництва. На них досить часто (але не обов'язково) поширюються спеціальні режими економічної діяльності, в окремих випадках – і особливий податковий режим, відмінний від загального [13]. Зростання їх кількості у світі сьогодні відбувається в геометричній прогресії. Така популярність обумовлена підвищенням інвестиційної активності в економіці, тому що суть функціонування індустріальних парків полягає в залученні інвестицій, як правило, у виробництво високотехнологічної продукції. Завдяки впровадженню ІП держава отримує можливість «субсидювати» інвестиційну діяльність, знижуючи реальні витрати бізнесу, що створює інвестиційний клімат, привабливий для іноземних інвесторів [6, с. 184].

Осторонь таких тенденцій не залишається й Україна. Підтвердженням даної тези є, щонайменше, два факти. Перший – це те, що за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у спеціальному Реєстрі станом на 01.11.2016 р. налічується 15 ІП. Майже всі парки, крім Мироцького, Вінницького та «Житомир-Схід», включено до реєстру ще у 2014 р., тоді як три названих – у травні, липні та жовтні 2016 р. відповідно (табл. 1) [14]. Однак усі вони лише починають свою роботу і назвати їх повноцінними поки що неможливо.

Перелік створених індустріальних парків в Україні¹

Назва	Розташування	Дата включення до реєстру	Термін дії, роки	Види економічної діяльності
Долина	Івано-Франківська	03.02.2014 р.	30	Нафтопродукти
Славута	Хмельницька	07.02.2014 р.	50	Виробництво фармацевтичних продуктів; готових металевих виробів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів; оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини
Рясне – 2	м. Львів	07.02.2014 р.	50	Виробництво деревини та виробів з деревини; целюлозно-паперова промисловість, видавнича справа; електричне, електронне та оптичне устаткування; гумові та пластмасові вироби
Коростень	Житомирська	01.04.2014 р.	30	Високотехнологічні виробництва; збірка, комплектація, поверхнева обробка виробів; легке машинобудування; електротехнічна промисловість
Центральний	Полтавська	01.04.2014 р.	50	Машинобудування; фасування готової продукції; виробництво електроніки; продукція з використанням нанотехнологій; підприємства сфери послуг
Свема	Сумська	06.06.2014 р.	30	Хімічна промисловість; металообробна промисловість; деревообробна промисловість; виробництво будівельних матеріалів; легка промисловість
Соломонове	Закарпатська	06.06.2014 р.	30	Виробництво і комплектування легкових автомобілів
Перший український	Київська	08.07.2014 р.	40	Виробництво продукції харчової, фармацевтичної, деревообробної, меблевої, поліграфічної продукції; автомобілебудування та металообробка
BIONIC HILL	м. Київ	01.09.2014 р.	39	Виробництво будматеріалів; деревообробна, легка, харчова промисловість; альтернативна енергетика; матеріально-технічне постачання і збут; промисловість засобів обчислювальної техніки; інформаційно-обчислювальне обслуговування; наука і наукове обслуговування; електротехнічна промисловість
IPark	Одеська	01.09.2014 р.	49	Транспортні послуги; зберігання й оформлення вантажів
Кривбас	Дніпропетровська	01.09.2014 р.	30	Добувна і металургійна промисловість, машинобудування
Тростянець	Сумська	14.10.2014 р.	30	Виробництво цукру; переробка молока; виробництво борошно-мукомельної продукції; переробка курячих яєць
Мироцьке	Київська	30.05.2016 р.	30	Складське господарство; купівля / продаж, надання в оренду нерухомого майна; консультування з питань комерційної діяльності й керування; виробництво передача, розподілення та торгівля електроенергією; організація будівництва
Вінницький	м. Вінниця	15.07.2016 р.	30	Виробництво, надання складських та адміністративних послуг
Житомир-Схід	м. Житомир	27.10.2016 р.	40	Тільки створюється

¹ Складено за даними Реєстру індустріальних парків України, сайтів місцевих рад і реєстрів відкритих даних Мін'юсту.

В Україні ІІ створено в середньому строком на 30-50 років. Що стосується їх адміністративно-територіальної приналежності, то, на перший погляд, розташування не має якоїсь чіткої логіки чи виваженості: ІІ розташовані в 11 з 24 областей України. Проте все частіше не лише інвестори, але і вітчизняні промисловці «переносять» свої підприємства на захід або ближче до столиці. Дійсно, як видно з переліку, Донбасу, який раніше був найбільшою промисловою зоною країни, сьогодні навіть немає місця в цьому списку. Звісно, вплив збройного конфлікту на частині території Донецької та Луганської областей України, який розпочався з квітня 2014 р., також не потрібно відкидати, адже територія, на якій відбуваються воєнні дії, інвесторів не цікавить, а отже, думати про реінтеграцію ще зарано.

Однак українські ІІ мають лише юридичне закріплення, оскільки реальне їх функціонування залишається невизначеним. Основними причинами такої ситуації можуть бути:

- відсутність політичної волі керівництва регіону для реалізації проекту;

- неможливість виділення (залучення) фінансування для здійснення початкових інвестицій в інфраструктуру індустриального парку, необхідну для залучення резидентів;

- недостатнє первинне опрацювання концепції створення та розвитку індустриального парку;

- недостатнє фінансування;

- відсутність необхідного уніфікованого законодавства;

- загальний інформаційний вакуум тощо.

Другим фактом є активізація нормотворчої роботи зі створення ІІ з метою формування необхідного правового поля для застосування даного організаційно-економічного механізму, а саме:

1. Закон України «Про індустриальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI;

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку прийняття рішення про включення індустриального (промислового) парку до Реєстру індустриальних (промислових) парків» від 16.01.2013 р. № 216;

3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження форми Типового договору про створення та функціонування індустриального парку» від 15.04.2013 р. № 386;

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти)» від 08.12.2010 р. № 1256;

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок затвердження переліків устаткування, обладнання та комплектувальних виробів, матеріалів, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами, ввозяться на митну територію України ініціаторами створення індустриальних (промислових) парків – суб'єктами господарювання, управляючими компаніями таких парків для їх облаштування й учасниками індустриальних (промислових) парків для провадження господарської діяльності у межах зазначених парків і які звільняються від оподаткування митом» від 19.06.2013 р. № 558.

Разом з тим не менш важливим є ухвалення Верховною Радою України у першому читанні (04.10.2016 р.) законопроекту «Про внесення змін до розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустриальні парки» від 25.04.2016 р. № 2554а-д [15]. Зауважимо, що Постановою Верховної Ради України прийнято рішення взяти згаданий законопроект за основу, доопрацювати його з урахуванням зауважень і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи та внести на розгляд

даного законодавчого органу державної влади у другому читанні [16].

Що стосується видів економічної діяльності, на які націлене створення ПП, то їх перелік є всеохоплюючим (див. табл. 1). Це пояснюється тим, що за роки незалежності частка промисловості у ВВП України скоротилася утричі – з 44 до 14%, тоді як у країнах ЄС – за останні 9 років майже не змінилася та залишилася на рівні 19-20%. Аналіз структури промисловості України за видами економічної діяльності за 2013-2015 рр.

(табл. 2) лише підтверджує дану тезу. Разом з тим видно, що харчова, добувна галузі, металургія та машинобудування разом формують 55,4% загального обсягу промислової продукції. Постачання електроенергії, газу та води складає 25,1%. Зі структури також видно, що на галузі, які виготовляють продукцію з нижчим ступенем переробки – добувну, виробництво коксу та продуктів нафтопереробки, металургію та хімічну промисловість, припадає 33,7% від загального обсягу реалізованої продукції.

Таблиця 2

Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції за видами економічної діяльності у 2013-2015 рр., % у підсумку¹

Види економічної діяльності	2013	2014	2015
Промисловість	100,0	100,0	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	11,5	10,8	10,8
Переробна промисловість	61,8	63,3	64,1
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	19,2	21,2	22,4
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,7	0,8	1,0
виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	2,7	3,1	3,4
виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	3,7	3,3	3,4
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	3,7	3,5	3,8
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	0,9	1,0	1,1
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	4,4	4,5	4,8
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	15,7	16,6	15,7
машинобудування	8,6	7,1	6,5
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,6	0,6	0,5
виробництво електричного устаткування	1,6	1,5	1,3
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших груп	2,6	2,3	2,4
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	3,8	2,7	2,3
виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	2,2	2,2	2,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	25,2	24,6	23,9
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,5	1,3	1,2

¹ Складено за даними Державної служби статистики України.

Так, песимістичність тенденцій у розвитку вітчизняної промисловості дає підстави стверджувати, що в Україні за 25 років незалежності не вироблено чіткого та системного підходу до того, якою має бути промислова політика та чи є їй місце в економічній політиці країни взагалі. Ініціативи різних урядів щодо підтримки промисловості зводилися в основному до рішень (часто політичних) про податкові пільги окремим галузям та про пряму фінансову підтримку «чутливих» галузей через їх соціальний аспект. Однак на сьогодні дане питання стало більше хвилювати уряд країни, підтвердженням чого є активізація реалізації концепції ІП на практиці. З огляду на це і постає потреба у вивченні загальних рис і позитивної світової практики їх функціонування.

Так, в економічній практиці ідея створення ІП не є новою. Багато держав світу за їх допомогою активізували інвестиційну та інноваційну сфери економіки. Парки створювали умови для виникнення нових підприємств, реорганізації вже існуючих, зародження нових сфер бізнесу. Упровадження високих технологій у виробництві збільшувало обсяги та асортимент випуску продукції, підвищувало конкурентоспроможність економіки і, що дуже важливо, створювало нові робочі місця [17].

Позитивний досвід створення ІП у таких країнах, як Велика Британія, Німеччина, Словаччина, Росія, Туреччина, Китай, лише підтверджує ефективність даної новації. У світовій практиці 1 га території ІП – це від 1 до 5,0 млн дол. інвестицій та від 20 до 50 нових робочих місць. За даними експертів, на створення ІП в Україні необхідно від 7 до 10 тис. га, що становить не більше 0,00017% земельних ресурсів України [18].

З урахуванням обмеженого обсягу роботи слід зупинитися на аналізі світо-

вої практики функціонування ІП в окремих країнах.

Перші ІП було створено у Великій Британії. Так, першим став Траффорд Парк (*Trafford Park*), який було започатковано компанією *Shipcanal and Docks* поблизу Манчестера у 1896 р. Зростання кількості ІП у 1930-х роках у Великій Британії була мотивована концепцією регіональної політики у кризових районах країни і до 1960 р. їх кількість зростає до 60. У 2000-х роках передумови для створення даних зон дещо видозмінилися і першопричиною стала необхідність реконструкції житлових будинків й усунення перенасиченості населенням Лондона (наприклад, будівництво нового міста Мілтон-Кейнс). З огляду на це, протягом усієї історії розвитку британських ІП не простежувалося чіткої схеми їх створення, оскільки характер і розміри цих парків варіювали залежно від політичних ініціатив чинного на той момент уряду.

Німеччина також вважається початківцем у створенні ІП. Так, перший промисловий парк *Euro-Industriepark Munchen* було створено у 1963 р. Більша кількість таких зон почала активно створюватися для розвитку малого та середнього підприємництва лише у другій половині XVIII ст. Основною відмінністю від процесу створення у Великій Британії буде те, що ініціатива йшла не з боку уряду держави, а з боку державних інвесторів. Це свідчить про те, що це не було виключно урядовим волевиявленням, а мало характер вмотивованого рішення одних з основних каталізаторів розвитку економіки – інвесторів. ІП з'являлися по всій території Німеччини рівномірно, різнилася лише їх площа. Тобто якщо територія густозаселена та має незначні посівні площі чи територію для розміщення технологічного устаткування, то розміри та кількість таких ІП на відповідній адміністративно-територіальній оди-

ниці були меншими. Тоді як, наприклад, у таких районах, як Дюссельдорф і Франкфурт-Майн, кількість парків становить більше 20 [19, с. 44-45].

У Росії у 2009 р. було реалізовано 15 проєктів з розвитку ІІ, однак їх кількість стрімко почала зростати і в 2011 р. кількість регіонів із подібними проєктами досягло 29, у 2013 р. – 41. На сьогодні загальна кількість діючих ІІ у Росії становить 94, тоді як фактична – 149. Найбільше їх розташовано у Московській області – усього 64, 28 з яких – це повністю готові майданчики. При цьому обсяг інвестицій резидентів на території діючих і створюваних ІІ накопичувальним підсумком (2013-2015 рр.) на 1 січня 2016 р. склав 633 334,89 млн руб., у тому числі у 2015 р. – 156 358,17 млн руб. Разом з тим, за словами директора Департаменту регіональної промислової політики Міністерства промисловості і торгівлі Російської Федерації, до 2020 р. планується збільшити кількість діючих ІІ до 130 [20, с. 2-4].

У Туреччині закон щодо організованих промислових зон було ухвалено ще у 2000 р. – створено 263 ІІ, 148 з яких уже функціонують. Лише за період з 2002 по 2010 р. ВВП Туреччини та її експорт збільшилися втричі. У Китаї функ-

ціонують п'ять спеціальних економічних зон та 54 індустріальних парки, які забезпечують 10% ВВП, 30% прямих іноземних інвестицій та 37% товарного експорту [18].

Функціонування ІІ у світовій практиці має, безумовно, позитивний вплив не лише на розвиток бізнесу у країні, але і макроекономічні зрушення такі як:

збільшення інноваційного й економічного потенціалу країни;

активізація процесу реконструкції та модернізації промисловості;

покриття дефіциту торгового балансу;

створення умов для розвитку малого та середнього підприємництва;

посилення міжнародної співпраці тощо.

Разом з тим, незважаючи на національні особливості створення ІІ, основною їх метою є: необхідність оновлення економіки; залучення інвестицій за умови браку інструментарію. При цьому кожна з країн обирає свій власний шлях і вид ІІ, що робить даний інструмент гнучким і використовуваним для вирішення різних специфічних завдань. У табл. 3 наведено перелік найбільш поширених у світі видів ІІ.

Таблиця 3

Класифікація основних видів індустріальних парків

Ознака	Вид	Короткий опис
1	2	3
Форма власності	Державний	Власник земельної ділянки – держава або управляюча компанія, створена для управління парком; створюється виконавчими органами державної влади
	Приватний	Власником або довгостроковим орендарем землі є приватна управляюча компанія, заснована приватним інвестором
	Державно-приватне партнерство	Залучення приватного інвестора у проєкт створеного парку; земля може бути передана як внесок до статутного капіталу

1	2	3
Модель управління	Управляюча	Управління інфраструктурою здійснює управляюча компанія
	Без управління	Дрібні індустріальні парки не управляються спеціалізованою компанією, а підприємства, розташовані на одній території, самі надають необхідні послуги і залучають компанії зі сторони
Система стимулювання	Не включений до реєстру (I рівень)	Доступна для всіх індустріальних парків
	Включений до реєстру (II рівень)	Передбачає додатковий механізм, доступний лише для ІІ, включених до Реєстру таких парків, а саме державну фінансову підтримку
	Зі статусом національного проекту (III рівень)	Економічні умови, у тому числі щодо державної фінансової підтримки, мають включати разом із стимулами першого і другого рівнів додаткові преференції та бути найбільш сприятливими і привабливими для інвесторів
Тип майданчика	Грінфілд	Розміщення парку на незабудованій раніше території зі створенням необхідної інженерної інфраструктури
	Браунфілд	Розміщення парку на раніше забудованій території з використанням існуючої інфраструктури і/або споруд
	Змішаний вид	На практиці зустрічаються проекти, які передбачають розміщення перших етапів освоєння майданчика на вже раніше забудованій території з подальшим розширенням на незабудовану територію
Спеціалізація	Спеціалізований	Залучення компаній-резидентів з однієї галузі
	Універсальний	Відсутність обмежень галузей приналежності підприємств
Розміщення резидентів	Продаж/оренда землі для будівництва підприємства	Надання резидентів землі для будівництва. Найбільш привабливо для середніх і великих підприємств
	Оренда готових будинків/цехів	Будівництво виробничих приміщень із подальшою задачею виробничих майданчиків резидентам. Найбільш привабливо для малих і середніх компаній. Збільшує обсяг необхідних початкових інвестицій
	Змішаний	Наявність як майданчиків для продажу і оренди, так і готових будівель і цехів для резидентів

Як видно з табл. 3, розмаїття ІІІ прямо залежить від форми власності, освоєння території, спеціалізації, системи стимулювання, моделі управління, а та-

кож розміщення резидентів. При цьому кожен парк може відповідати окремо вибраному виду з кожної із шести класифікацій. Звісно, дану класифікацію не мож-

на вважати вичерпною, адже наукові дискусії у даному напрямі досі тривають, що свідчить про можливість доповнення даної класифікації новою систематизацією за іншими, не менш важливими ознаками.

Що стосується оптимального виду ІІ в Україні, то на даний момент одностайного рішення дати неможливо, оскі-

льки для цього потрібно виконати більш ґрунтовний аналіз, який дещо виходить за межі об'єкта даної роботи, проте є актуальним напрямом подальших досліджень. Разом з тим слід виокремити основні етапи створення ІІ, яких доцільно дотримуватися, для того, щоб сформува-ти повністю готовий майданчик (табл. 4).

Таблиця 4

Етапи створення індустріального парку

Етап	Складові
1. Підготовчий	Встановлення ініціаторів, визначення форми власності, моделі управління, системи стимулювання, типу майданчика, спеціалізації тощо
2. Розробка Стратегії створення та розвитку мережі ІІ. Відбір майданчиків для створення ІІ	Розробка Стратегії створення та розвитку мережі ІІ на території України
	Аудит і оцінка земельних ділянок та об'єктів іншої нерухомості для розміщення ІІ
3. Створення концепції ІІ	Експертиза концептуальних документів щодо створення та розвитку ІІ (при наявності)
	Розробка (актуалізація) концепції розвитку ІІ
	Розробка плану створення та розвитку ІІ
	Розробка Бізнес-плану (техніко-економічного обґрунтування) розвитку ІІ
4. Управління створенням інфраструктури та об'єктів ІІ	
5. Пошук та залучення резидентів до ІІ	
6. Власне управління ІІ	
7. Залучення фінансування для створення і розвитку ІІ	
8. Залучення фінансування в проекти резидентів ІІ	

У процесі розгляду ініціатив міських рад, юридичних та/або фізичних осіб щодо створення ІІ на певній території компетентним органам потрібно мати певний систематизований перелік основних ознак, за якими та чи інша відокремлена цілісна земельна ділянка може стати ІІ. Тому пропонується створити так звану анкету ознак, яка має складатися з п'яти основних блоків:

I. Фізичні вимоги до ділянки – площа; відсутність перепадів висоти, що можуть перешкоджати будівництву; наявність лісу, сміттєзвалищ; геологічні та геодезичні параметри; наявність перешкод для розміщення промислових

об'єктів; наявність зони відчужень, що перешкоджають розміщенню промислових об'єктів (магістральні газопроводи, нафто- і паливо-трубопроводи, високовольтні магістральні лінії електропередач тощо;

II. Вимоги до правового оформлення земельної ділянки та об'єктів нерухомості – юридично оформлені права на користування земельною ділянкою; категорія землі і вид дозволеного використання, призначення будівель і споруд відповідають заявленим цілям – під промислове використання; відсутність обтяжень у вигляді застави, арешту чи невіршеного судового спору тощо;

III. Транспортне сполучення – наявність введеної в експлуатацію автодороги з твердим покриттям; автодорога до парку з'єднана з автомобільними дорогами державного значення; є з'їзд (можливість створення з'їзду) з автодороги до ділянки, що забезпечує в'їзд будівельної техніки та проведення інженерних вишукувань для будівництва тощо;

IV. Інженерна й енергетична інфраструктура – електро-, газо- та водопостачання – існуюче підключення, або підтвердження уповноваженої енергетичної організації щодо наявності технологічної можливості підключення або узгодження проекту створення власних генеруючих потужностей;

V. Трудові ресурси – розміщення населеного пункту на відстані не більше 30 км (ця відстань буде оптимальною та допустимою для працівників).

Звісно, склад кожної ознаки не можна вважати вичерпним і незмінним, так само як і перелік ознак, оскільки їх можна доповнювати і рядом інших, які будуть більш детально характеризувати відповідність обраної території статусу ІІІ, а в кінцевому результаті дозволять створити такий майданчик для здійснення господарської діяльності, який матиме прогресуючі соціально-економічні ефекти.

Однак створення виваженої структури ІІІ та вибір місця його розташування – це лише окрема складова ефективного функціонування ІІІ, оскільки іншою, не менш важливою складовою є оподаткування таких суб'єктів господарювання.

Найпоширенішими податковими інвестиційними стимулами, що застосовуються країнами для розвитку ІІІ, є [21]:

пільгові ставки з податку на прибуток (Нідерланди, Чехія, Туреччина, Китай);

звільнення від ввізного мита на обладнання й устаткування (Туреччина, Нідерланди, Азербайджан, Республіка Білорусь, Узбекистан);

звільнення від сплати податку на нерухомість (Польща, Нідерланди, Туреччина, Тайвань, Казахстан, Узбекистан, Азербайджан, Республіка Білорусь);

звільнення від податку на землю (Туреччина, Тайвань, Китай);

звільнення від податку на оренду землі або нерухомого майна (Литва, Туреччина);

звільнення від сплати місцевих податків і зборів (Угорщина);

застосування пільгових суттєво знижених тарифів на комунальні послуги (Туреччина, Угорщина);

державні гарантії від несприятливої зміни законодавства про податки і збори (діють у багатьох країнах та передбачають збереження умов діяльності в разі прийняття законів, які погіршують умови в частині митного, податкового та інших режимів).

Що стосується податкових стимулів, прописаних у вже згаданому законопроекті «Про внесення змін до розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки» від 25.04.2016 р. № 2554а-д [15], то їх перелік виглядає таким чином:

визначити виключний перелік критеріїв до учасників індустріальних парків, що мають право на застосування стимулюючих особливостей оподаткування (мінімальна кількість робочих місць, види діяльності, середня заробітна плата по підприємству);

встановити терміном на 10 років особливості оподаткування податком на прибуток учасників індустріальних парків (перші п'ять років за ставкою 0%, наступні п'ять років – за ставкою, вдвічі меншою за базову);

надати можливість розстрочки терміном на 60 місяців сум ПДВ щодо операцій із ввезення на митну територію України у митному режимі імпорту устаткування, обладнання та комплектуючих

до них, матеріалів резидентами ІІ, якщо такі товари використовуються ними для облаштування таких ІІ або для здійснення господарської діяльності у їх межах;

передбачити можливість органів місцевого самоврядування встановлювати пільги та знижені ставки зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельного податку за земельні ділянки та орендної плати за користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності, на якій створено індустріальний парк, для резидентів індустріальних парків.

Слід зауважити, що такі норми відповідають найкращому світовому досвіду. Це свідчить про використання міжнародних тенденцій у вітчизняних реаліях. Однак разом з тим при прийнятті цього законопроекту потрібно бути обережними, щоб не повторилася історія спеціальних (вільних) економічних зон, а саме існування податкових дір. Так, наприклад, при звільненні від оподаткування ПДВ імпорту устаткування оподаткування та комплектуючих можливе ввезення товарів, які не мають нічого спільного з устаткуванням, обладнанням та комплектуючими для індустріальних парків. Або для отримання пільг з податку на прибуток достатньо буде створити склад/логістичний комплекс на території ІІ, під так звані «технічні випробування та дослідження» підпадуть, наприклад, лікарські засоби або машини в розібраному стані «для випробувань» і податок на прибуток не сплачуватиметься, хоча діяльність жодним чином не створює нової доданої вартості. З огляду на це, значну увагу при внесенні змін до законопроекту потрібно максимально приділити статтям, які стосуються контролю за діяльністю ІІ, а також звітній документації, щоб мінімізувати можливості для ухилення від сплати податків.

Висновки. Індустріальні парки в умовах сьогодення стають невід'ємною частиною світового економічного прос-

тору. Вони стали інструментом стабільного розвитку промисловості; залучення інвестицій; зростання рівня зайнятості населення; підвищення конкурентоспроможності конкретного регіону; розвитку соціальної інфраструктури; збільшення надходжень до місцевих бюджетів, а також формування позитивного іміджу регіону шляхом виробництва високоякісної та конкурентної продукції. Крім того, функціонування ІІ в Україні зможе вивести національного виробника на світовий ринок, а також підвищити рівень довіри інвестора за рахунок простоти та прозорості в умовах ведення бізнесу, яка буде досягнута за умови реалізації всіх напрямів реформи.

Отже, ідея ІІ є досить перспективною та економічно вигідною як для підприємств, так і для держави. Підтвердженням цього є провідна світова практика функціонування таких промислових майданчиків. Тому юридична реєстрація ІІ, попередньо напрацьована нормотворча база, а також прийняття законопроекту, що стосується їх оподаткування, – це перші кроки на шляху до подальшого залучення інвесторів, що дасть високу технологічність виробництва та соціальні проекти для населення, а також поліпшення науково-дослідної ємності України. Разом з тим при створенні ІІ слід ураховувати ряд ознак та характеристик даного об'єкта, що в подальшому мінімізує можливості виникнення збиткових ситуацій (інтереси бізнесу) та обсяги незаконного ухилення від сплати податків (інтереси держави).

На даному етапі ІІ є хоча і новим, але перспективним напрямом для економічного розвитку України. При цьому, маючи вдалий міжнародний досвід їх функціонування, нормотворцям не потрібно вигадувати щось нове, а прийнятим буде просто перейняти кращі світові тенденції, екстраполюючи їх до вітчизняних реалій сьогодення.

Література

1. НАБУ заявляє про поліпшення інвестиційного клімату в Україні. *Інтерфакс-Україна*. Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/377802.html> (Дата звернення 20.10.2016).
2. Галасюк В.В. Індустріальні парки: міфи та реалії. *Сьогодні*. Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/opinion/galasukcolumn/ndustrialn-parki-mfi-ta-real-762486.html> (Дата звернення 21.10.2016).
3. Амоша А.И., Кожушок О.Д., Радченко В.В., Халимендигов В.В., Череватский Д.Ю., Юшков Е.А. От промышленного предприятия к промышленному парку: смена парадигмы на примере ш/у «Покровское». *Економіка промисловості*. 2013. № 1-2 (61-62). С. 13-17.
4. Бенюк Л.Я. Індустріальні парки як інструмент розвитку регіональної економіки: теоретичні аспекти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 3. С. 509-517.
5. Єгорова О.О. Щодо заходів стимулювання створення та функціонування індустріальних парків в Україні : аналітична записка Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1340/>.
6. Кузьменко О.Ю. Актуальність створення індустріальних парків в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 184-187.
7. Малюта Л.Я. Індустріальні парки – інноваційний вектор розвитку промислового виробництва *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. Вип. 1 (10). С. 264-276.
8. Молдован О.О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні. *Економіка промисловості*. 2011. № 2. С. 3-9.
9. Павлюк А. П. Розвиток індустріальних парків в Україні: проблеми та напрями політики стимулювання. *Економіст*. 2016. № 1. С. 25-28.
10. Пашкевич М.С. Економіко-правові основи функціонування індустріальних парків в контексті вирішення проблеми post-mining. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону*. Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2011. Т.2. С. 108-111.
11. Поєдинок В.В. Правовий режим індустріальних парків в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Т. 26 (65). № 2-2. С. 138-143.
12. Чириченко Ю.В. Проблеми створення та функціонування індустріальних парків: аналіз та імплементація світового досвіду. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка*. 2014. № 1. С. 74-82.
13. Молдован О.О. Щодо механізмів запровадження індустріальних парків в Україні: аналітична записка. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles-509/>.
14. Витяги з Реєстру індустріальних (промислових) парків. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fe6ba4bd-355d-48b1979211b399b1987&title=VitiagiZRestrIndustrialnih-promislovikh-Parkiv>.
15. Про внесення змін до розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки: проект Закону: від 25.04.2016 р. № 2554а-д. Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2554%D0%B0-%D0%B4&skl=9.
16. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки: Постанова Верховної Ради України: від 04.10.2016 р. № 1642-VIII. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1642-viii>.

17. Falcke Caj O. (1999), *Industrial Parks Principles and Practice / Journal of Economic Cooperation Among Islamic Countries*. Vol. 20. P. 1-10.

18. Южаніна Н.П. Індустріальні парки: шанс для економіки. Режим доступу: <http://yuzhanina.in.ua/novini/item/84-industrialni-parku-shans-dlia-ekonomiky.html>

19. Jarmila Vidová (2010), *Industrial Parks - History, Present and its Influence to the Employment. Review of Economic Perspectives*. Vol. 10. Iss. 1. P. 41-58 DOI: <https://doi.org/10.2478/v10135-009-0008-1>.

20. Сводная статистическая информация геоинформационной системы по индустриальным паркам. Министерство промышленности и торговли Российской Федерации. М., 2016. 6 с.

21. Сай-Боднар Л. Індустріальні парки: нові можливості *Вісник. Право знати все про податки і збори*. 2016. № 23 (881). Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9929?issue=276>.

References

1. NABU (Independent association of the banks of Ukraine) declares improve investment climate in Ukraine (2016, October). *Intefax-Ukraine*. Ukraine news agency. Retrieved from <http://ua.interfax.com.ua/news/general/377802.html> [in Ukrainian].

2. Galasiuk, V.V. (2016, October). Industrial parks: myths and realities. *Today*. Retrieved from <http://www.segodnya.ua/opinion/galasukcolumn/ndustrialn-parki-mfi-ta-real-762486.html> [in Ukrainian].

3. Amosha, O.I., Kozhushok, O.D., Radchenko, V.V., Halimendykov, Ye.M., Cherevatskiy, D.Yu. & Yushkov, Ye.O. (2013). From industrial enterprise to industrial park: a paradigm shift by example of Coal Company "Pokrovske". *Econom.*

promisl, No. 1-2 (61-62), pp. 13-17 [in Russian].

4. Benovska, L. Ya. (2014). Industrial parks as an instrument of development of regional economy: theoretical aspects. *Socialno-ekonomichni problemy suchasnogo period Ukr.*, Iss. 3, pp. 509-517 [in Ukrainian].

5. Egorova, O.O. Regarding incentive measures for the establishment and functioning of industrial parks in Ukraine. Analytical study. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1340> [in Ukrainian].

6. Kuzmenko, O.Yu. (2015). Relevance of creation of industrial parks in Ukraine. *Globalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, No. 5, pp. 184-187 [in Ukrainian].

7. Malyuta, L.Ya. (2014) Industrial parks as an innovative vector of industrial production development. *Socialno-ekonomichni problemy i derzhava*. Vol. 10, No. 1, pp. 264-276 [in Ukrainian].

8. Moldovan, O.O. (2011). On the expediency of the industrial parks in Ukraine. *Econom. promisl*. No. 2, pp. 3-9 (in Ukrainian).

9. Pavliuk, A.P. (2016) Development of industrial parks in Ukraine: problems and promotion policy directions. *Economist*, No. 1, pp. 25-28 [in Ukrainian].

10. Pashkevich, M.S. (Пашкевич М.С. (2011). Economic-legal bases of functioning of industrial parks in the context of solving the problem of post-mining. In *Actual problems of economic and social development of the region*. Vol. 2 (pp. 108-111). Krasnoarmiisk: KP DonNTU [in Ukrainian].

11. Poedynok, V.V. (2013). Legal regime of industrial parks in Ukraine. *Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnogo universytetu im. V.I. Vernadskogo. Ser. Yurydychni nauky*, Vol. 26 (65), No. 2-2, pp. 138-143 [in Ukrainian].

12. Chyrychenko, Yu. V. (2014). Problems of creation and functioning of industrial parks: an analysis and

implementation of international experience. *Visnuk AMSU. Ser. Ekonomika*, No. 1 (51), pp. 74-82 [in Ukrainian].

13. Moldovan, O. O. Regarding the implementation mechanisms of industrial parks in Ukraine. Analytical study Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles509> [in Ukrainian].

14. Excerpts from the Register of industrial (industrial) parks (2017, February). Ministry of economic development and trade of Ukraine. Official web-site. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fe6ba4bd-355d-48b1979211b399b1987&title=VitiagiZRestr uIndustrialnikh-promislovikh-Parkiv> [in Ukrainian].

15. On Amendments to Section XX "Transitional Provisions" of the Tax Code of Ukraine for the development of domestic production through incentives for investment in the real economy through industrial parks. Draft Law (25.04.2016 No. 2554a-д) Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2554%D0%B0-%D0%B4&skl=9 [in Ukrainian].

16. On acceptance for a basis the draft law of Ukraine on amendments to section XX "Transitional provisions" of the Tax code of Ukraine regarding the development of domestic production by stimulating

investment in the real sector of the economy through industrial parks Resolution of The Verkhovna Rada of Ukraine (04.10.2016 No. 1642-VIII). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1642-viii> [in Ukrainian].

17. Falcke Caj, O. (1999). Industrial Parks Principles and Practice. *Journal of Economic Cooperation Among Islamic Countries*, Vol. 20, pp. 1-10.

18. Yuzhanina, N. P. (2016, October). Industrial parks: the chance for the economy. Retrieved from <http://yuzhanina.in.ua/novini/item/84-industrialni-parky-shans-dlia-ekonomiky.html> [in Ukrainian].

19. Vidová, J. (2010). Industrial Parks - History, Present and its Influence to the Employment. *Review of Economic Perspectives*. Vol. 10. Iss. 1, pp. 41-58. DOI: <https://doi.org/10.2478/v10135-009-0008-1>

20. Ministry of industry and trade of the Russian Federation. (2016). Summary statistical information of the geo-information system on industrial parks. Moscow: Minpromtorg Russia [in Russian].

21. Sai-Bodnar, L. (2016, June). Industrial parks: new opportunities. *Visnyk. Pravo znaty vse pro podatky i zbory*, No. 23 (881) Retrieved from <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9929?issue=276> [in Ukrainian].

Лекарь Сергей Иванович

канд. экон. наук, д-р юр. наук,

Университет государственной фискальной службы Украины
08201, Украина, Киевская обл., г. Ирпень, ул. Университетская, 31.

E-mail: lekars@ukr.net.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ РЕАЛИИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИНДУСТРИАЛЬНЫХ ПАРКОВ

Исследованы мировые тенденции функционирования промышленных парков и применения налоговых стимулов для их развития. Проанализировано состояние промышленных парков в Украине, а также законодательные инициативы относительно налогообложения их деятельности. Приведены ключевые этапы создания и перечень основных признаков, по которым тот или иной отделенный целостный земельный участок может стать промышленным парком.

Ключевые слова: промышленный парк, налогообложение, инвестиционная активность, налоговые инвестиционные стимулы.

Sergij I. Lekar

PhD in Economics, Doctor of Law,
University of State Fiscal Service of Ukraine.
08201, Ukraine, Irpin, 31 Universytetska Str.
E-mail: lekar@ukr.net.

INTERNATIONAL AND NATIONAL REALITIES OF INDUSTRIAL PARKS FUNCTIONING

Industrial parks are legally separated coherent lands intended to accommodate industrial production. They often (but not always) are subject to special regimes of economic activity and in some cases special tax regimes. Their number in the world is exponentially increasing. Such popularity is explained by increasing of investment activity in the economy as the essence of the functioning of industrial parks is to attract investment generally in the high-tech manufacturing.

Thus, industrial parks have become a tool of sustainable industrial development, attracting investment, increasing of employment, improving of competitiveness of a particular region, development of social infrastructure, increasing of local revenues and a positive image of the region by producing high quality and competitive products. Moreover, functioning of industrial parks in Ukraine will bring national products to the world market and increase investors trust through transparency and simplicity in business operations, which will be achieved by condition of the overall reform.

So, as a conclusion we can say that the idea of using of industrial parks is very perspective and economically beneficial for companies and for the state. Proof of this is the international best practice of industrial parks functioning. Therefore, the existence of legal registration of industrial parks and legislative draft that appeals to taxation is a first step to further attraction of investors, that will provide high technology manufacturing, social projects for the population and improve the research capacity of the particular country.

However, when creating industrial parks the features and characteristics of the object must be taken into account, which further minimizes (1) the possibility of loss-making situations (business interests) and (2) the size of the tax evasion (the interests of the state).

Today industrial parks are new for Ukrainian practice but it is a perspective approach for the economic development of Ukraine. In such a case having successful international experience of industrial parks functioning the law-makers do not need to introduce something new, they just need to use best world practice extrapolating it to local realities.

Keywords: industrial park, taxation, investment, tax investment incentives.

Формати цитування:

Лекар С.І. Міжнародні та вітчизняні реалії функціонування індустріальних парків. *Економіка промисловості*. 2017. № 1 (77). С. 80-94. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.080>

Lekar, S.I. (2017). International and national realities of industrial parks functioning. *Econ. promisl.* 1 (77). 80-94. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2017.01.080>

Надійшла до редакції 01.02.2017 р.

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК УКРАИНЫ

Научно-практический журнал

Scientific and practical journal

Економіка
Промисловості
Economy of Industry

Издается с 1997 года

Выходит ежеквартально

№ 1 (77)

2017

**Научно-практический журнал «Экономика промышленности» издается с 1997 г.
Свидетельство о государственной регистрации журнала КВ № 3083 от 25.02.1998 г.
Выходит ежеквартально**

Журнал включен в Перечень научных специализированных изданий Украины
(Постановление Президиума ВАК Украины № 1-05/03 от 08.07.2009 г.)

ISSN 1562-109X (Print)
ISSN 2306-532X (Online)

Журнал зарегистрирован в Международном центре
периодических изданий (ISSN International
Center, г. Париж)

Журнал «Экономика промышленности» индексируется украинской общегосударственной реферативной базой данных «Україніка наукова» и представлен в **Научной электронной библиотеке периодических изданий НАН Украины**. Издание размещено в международной электронной библиотеке научной периодики **EBSCO Publishing**, а также в библиографической базе данных **WorldCat**. Журнал включен в международный каталог научных периодических изданий **Ulrich's Periodicals Directory**. С ноября 2011 г. издание включено в международную наукометрическую базу «Научная электронная библиотека **E-Library.Ru** (Российского индекса научного цитирования – **РИНЦ**)». Издание индексируется свободно доступной системой **GoogleScholar**. С 2013 г. научно-практический журнал «Экономика промышленности» индексируется в международных наукометрических базах: **DRJI** (Directory of Research Journals Index) и **Research Bible** (Токио, Япония). Журнал включен в индексируемую систему журналов открытого доступа **CiteFactor**.

Основатели:
Национальная академия наук Украины,
Институт экономики промышленности,
Институт региональных исследований

E-mail:
RPokotylenko@econindustry.org,
admin@econindustry.org.
Web: www.econindustry.org.
Web: iep.donetsk.ua

Адрес редакции:
ул. Желябова, 2
Киев, Украина, 03057.
Тел.: (044) 200-55-71.
Моб.: (095) 291-03-11

Научно-редакционный совет:

АМОША А.И. (председатель редакционного совета, акад. НАН Украины. Институт экономики промышленности НАН Украины), ГЕЕЦ В.М. (акад. НАН Украины. Институт экономики и прогнозирования НАН Украины), ЛИБАНОВА Э.М. (акад. НАН Украины. Институт демографии и социальных исследований им. М.В. Птухи НАН Украины), МАМУТОВ В.К. (акад. НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований НАН Украины), ВИШНЕВСКИЙ В.П. (акад. НАН Украины. Институт экономики промышленности НАН Украины), МАКОГОН Ю.В. (д.э.н., проф. Донецкий национальный университет), ДЕМЕНТЬЕВ В.В. (д.э.н., проф. Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации), ПОГОРЛЕЦКИЙ А.И. (д.э.н., проф. Санкт-Петербургский государственный университет, Россия), МАЙБУРОВ И.А. (д.э.н., проф. Уральский федеральный университет им. первого Президента России Б.Н. Ельцина, Россия), ПАЙОНК К. (д.е.н., проф. Экономический университет в Познани, Польша).

Редакционная коллегия:

ВИШНЕВСКИЙ В.П. (главный редактор, акад. НАН Украины. Институт экономики промышленности НАН Украины), БУЛЕЕВ И.П. (зам. главного редактора, д.э.н., проф. Институт экономики промышленности НАН Украины), ПОКОТИЛЕНКО Р.В. (зам. главного редактора, ответственный редактор, к.э.н. Институт экономики промышленности НАН Украины), ХАРАЗЫШВИЛИ Ю.М. (д.э.н., проф. Институт экономики промышленности НАН Украины), ЛЯШЕНКО В.И. (д.э.н. Институт экономики промышленности НАН Украины), НОВИКОВА О.Ф. (д.э.н., проф. Институт экономики промышленности НАН Украины), АЛЕКСАНДРОВ И.А. (д.э.н., проф. Одесский национальный политехнический университет), АНТОНЮК В.П. (д.э.н., проф. Институт экономики промышленности НАН Украины), ЗАЛОЗНОВА Ю.С. (д.е.н., ст.н.с. Институт экономики промышленности НАН Украины), ЗЕМЛЯНИН А.И. (к.э.н. Институт экономики промышленности НАН Украины), ЗБАРАЗСКАЯ Л.А. (к.э.н. Институт экономики промышленности НАН Украины), СОЛДАК М.А. (к.э.н. Институт экономики промышленности НАН Украины), ГАРКУШЕНКО О.Н. (секретарь редакционной коллегии, к.э.н. Институт экономики промышленности НАН Украины).

Статьи для публикации в научно-практическом журнале отбираются на условиях конкурса, по результатам внутреннего и внешнего рецензирования. Ответственность за достоверность фактов, дат, названий, имен, данных, цитат несут непосредственно авторы статей. Редакция может не разделять высказанные в статьях мнения и выводы, что не налагает на нее никаких обязательств. Перепечатки и переводы допускаются только с согласия автора и редакции. Материалы публикуются на языке оригинала.

Рекомендован к печати ученым советом Института экономики промышленности НАН Украины
(протокол № 3 от 22.03.2017 г.)

© Институт экономики промышленности НАН Украины
© Экономика промышленности, 2017

СОДЕРЖАНИЕ

МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЕ И РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Щетилова Т.В. Взаимосвязь эффективности реструктуризации промышленного производства, распределения макроэкономических рисков и структурных сдвигов.....	5
Сембер С.В., Бритченко И.Г., Стойка В.С. Перспективы создания и функционирования кооперативных банков в Украине	22
Тарангул Л.Л., Хомяк М.С. Институциональные аспекты распределения государственных доходов в рамках бюджетного пространства регионов.	38
Созанский Л.Й. Интегральная оценка ресурсной эффективности промышленности регионов Украины	51

ПРОБЛЕМЫ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ И ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Сердюк А.С., Трушкина Н.В. Совершенствование организации сбытовой деятельности угледобывающих предприятий в условиях нестабильности спроса	65
---	----

ПРОБЛЕМЫ ЭКОНОМИКИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ И ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КОМПЛЕКСОВ

Лекарь С.И. Международные и отечественные реалии функционирования индустриальных парков.....	80
---	----

THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

Scientific and practical journal

ЕКОНОМІКА
ПРОМИСЛОВОСТІ
Economy of Industry

Since 1997

Published quarterly

No. 1 (77)

2017

The scientific and practical journal “Economy of Industry” has been publishing since 1997
The certificate of the journal state registration is KB No. 3083 dated 25.02.1998
The journal is published quarterly

The journal is included in the List of specialized scientific editions of Ukraine
(the Decree of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine
No. 1-05/03 issued on 08.07.2009)

ISSN 1562-109X (Print)
ISSN 2306-532X (Online)

The Journal is registered in the International Center of
periodicals (ISSN International Center, Paris)

The journal “Economy of Industry” is indexed in the Ukrainian nationwide abstract database “**Ukrayinika naukova**” and is offered in the **Scientific electronic library of periodicals of the NAS of Ukraine**. The periodical is offered also in to the global electronic library of science periodicals **EBSCO Publishing**, in to the **Ulrich's Periodicals Directory** and also in the world's largest network of library content and services **WorldCat**. Since November 2011 the journal has been including into the International Scientometric Database “Scientific Electronic Library **E-Library.Ru** (the Russian Science Citation Index – **RSCI**)”. The periodical is indexed in the freely accessible search system **GoogleScholar**. Since 2013 the journal is indexed in the Scientometric Databases: **DRJI** (Directory of Research Journals Index) and **Research Bible** (Tokyo, Japan). The journal is included in to the **Citefactor** service that provides access to quality controlled Open Access Journals.

Founders:

The NAS of Ukraine,
The Institute of the Economy of Industry,
The Institute of Regional Researches

E-mail:

RPokotylenko@econindustry.org,
admin@econindustry.org.
Web: www.econindustry.org.
Web: iep.donetsk.ua

The address of the editorial office:

2 Gelabov Str.,
Kyiv, Ukraine, 03057
Tel.: 38(044) 200-55-71.
Mobile tel.: 38(095) 291-03-11

Editorial Council:

AMOSHA O.I. (Chairman of the Editorial Council, Academician of the NAS of Ukraine, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), GEETS V.M. (Academician of the NAS of Ukraine, Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine), LIBANOVA E.M. (Academician of the NAS of Ukraine, Institute of Demography and Social Studies named after M.V. Ptukha of the NAS of Ukraine), MAMUTOV V.K. (Academician of the NAS of Ukraine, Institute of Economic and Legal Studies of the NAS of Ukraine), VISHNEVSKY V.P. (Academician of the NAS of Ukraine, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), MAKOGON Yu.V. (Doctor of Economics, Professor, Donetsk National University), DEMENTIEV V.V. (Doctor of Economics, Professor, Financial University under the Government of the Russian Federation), POGORLETSKIY A.I. (Doctor of Economics, Associate Professor, St. Petersburg State University, Russia), MAYBUROV I.A. (Doctor of Economics, Professor, Ural Federal University named after the First President of Russia Boris Yeltsin, Russia), PAYONK K. (Doctor of Economics, Professor, Poznań University of Economics and Business, Poland).

Editorial Board:

VISHNEVSKY V.P. (Chief Editor, Member of the Editorial Council, Academician of the NAS of Ukraine, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), BULEEV I.P. (Deputy Chief Editor, Doctor of Economics, Professor, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), POKOTYLENKO R.V. (Deputy Chief Editor, Managing Editor, PhD in Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), KHARAZISHVILI Yu.M. (Doctor of Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), LYASHENKO V.I. (Doctor of Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), NOVIKOVA O.F. (Doctor of Economics, Professor, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), ALEXANDROV I.O. (Doctor of Economics, Professor, Odessa National Polytechnic University), ANTONYUK V.P. (Doctor of Economics, Professor, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), ZALOZNOVA Yu.S. (Doctor of Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), ZEMLYANKIN A.I. (PhD in Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), ZBARAZSKA L.O. (PhD in Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), SOLDAK M.O. (PhD in Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine), GARKUSHENKO O.M. (Secretary of the Editorial Board, PhD in Economics, Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine).

Articles for publication in the scientific and practical journal are selected under the terms of competition by the results of internal and external reviewing. The authors of the articles are fully responsible for accuracy of facts, dates, titles, proper names, data, and quotations. The publisher may not share the opinions expressed in articles, and does not assume any obligations concerning authors' points of view. Reprints and translations are allowed only in the consent of the author and publisher. Materials are printed in the source language.

**The issue is approved for publication by the Academic Council of the
Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine
(protocol No. 3 dated 22.02.2017)**

© The Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine
© Economy of Industry, 2017

CONTENTS

MACROECONOMIC AND REGIONAL PROBLEMS OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT

- Shchetylova T.V.** Interrelation of efficiency of industrial production restructuring, allocation of macroeconomic risks and structural shifts..... 5
- Sember S.V., Britchenko I.G., Stoika V.S.** Prospects of creation and functioning of cooperative banks in Ukraine..... 22
- Tarangul L.L., Khomyak M.S.** Institutional aspects of distribution of state revenue in framework of budget space of regions 38
- Sozansky L.Yo.** Integral assessment of resource efficiency of industry of Ukraine's regions 51

PROBLEMS OF DEVELOPMENT STRATEGY AND FINANCIAL-ECONOMIC REGULATION OF INDUSTRY

- Serdiuk O.S., Trushkina N.V.** Improvement of marketing activity of coal mining enterprises in conditions of instability in demand..... 65

PROBLEMS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES' AND PRODUCTION COMPLEXES' ECONOMICS

- Lekar S. I.** International and national realities of industrial parks functioning 80

Науково-практичний журнал

№ 1 (77)
2017

Видається з 1997 року

Виходить щоквартально

Оригінал-макет підготовлено у відділі інформатизації наукової діяльності
Інституту економіки промисловості НАН України

Літературні редактори:

О.А. Кокорева,
Ю.О. Петренко

Комп'ютерна верстка

Я.Є. Красуліна

Відповідальний редактор

Р.В. Покотиленко

Засновники:

Національна академія наук України,
Інститут економіки промисловості,
Інститут регіональних досліджень

Свідоцтво про державну реєстрацію журналу
КВ № 3083 від 25.02.1998 р.